

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Обобщен анализ: „Гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на местните политики за предоставяне на социални услуги в условията на обезлюдяване на малките населени места и застаряване на населението“

Сдружение
„Шанс и
закрила“

Април 2019 г.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Съдържание

Списък на използваните съкращения:	5
ВЪВЕДЕНИЕ	6
1. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА НОРМАТИВНАТА СРЕДА	7
1.1. Структури на социалното подпомагане	7
1.2. Нормативна уредба	8
2. НАЧИН НА ЖИВОТ	12
2.1. Системен модел на начина на живот	12
2.2. Елементи на начина на живот	13
3. АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ УСЛОВИЯ В ОБЩИНА СТАМБОЛОВО	15
3.1. Местоположение	15
3.2. Демографска характеристика	16
3.3. Здравеопазване	21
3.4. Образование	23
3.5. Икономическо развитие	25
3.6. Селско и горско стопанство	28
3.7. Туризм, търговия и услуги	35
3.8. Техническа инфраструктура	37
3.9. Заетост и безработица	42
3.10. Социални услуги	48
4. ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ И ОБЩИНСКА СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА	51
4.1. Ролята на НПО за повишаване на гражданското участие	51
4.2. Общинска политика	55
4.3. Гражданското общество и местната власт	58
4.4. Идентифициране на заинтересованите страни	63
4.5. Потребности на уязвимите и малцинствени групи	65
5. СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	69
5.1. Предоставяне на социални услуги	71
5.2. Видове социални услуги	73

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

6. МЕТОДОЛОГИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО.....	79
6.1. Предмет, цели и задачи на проучването	79
6.2. Групи респонденти.....	80
6.3. Източници на информация.....	81
6.4. Обработка на информацията	85
7. ОБОБЩЕН ДОКЛАД ОТ АНКЕТАТА И ФОКУС ГРУПИТЕ	85
8. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	124
9. СОЦИАЛНО ДОГОВАРЯНЕ.....	135
10. ПОЛОЖИТЕЛНИ ПРАКТИКИ.....	140
11. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	154
12. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	156

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Този документ е създаден от Сдружение „Шанс и закрила“ - Хасково, във връзка с изпълнението на проект № BG05SFOP001-2.009-0010 „Гражданите в партньорство с местната администрация за създаване на една по-добра социална среда на местно ниво“ с бенефициент „Съюз за възстановяване и развитие“ – Хасково и партньор Община Стамболово. Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Добро управление“, чрез Европейския социален фонд.

Цялата отговорност за съдържанието на публикацията се носи от „Съюз за възстановяване и развитие“ - Хасково и при никакви обстоятелства не може да се счита, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и/или на Управляващия орган.

**Април 2019 г.
Община Стамболово**

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Списък на използваните съкращения:

АСП	Агенция за социално подпомагане
БФП	Безвъзмездна финансова помощ
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДСП	Дирекция социално подпомагане
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕВРОСТАТ	Статистическа служба към Европейската комисия
ЕС	Европейски съюз
ЗСП	Закон за социално подпомагане
ЗСУ	Закон за социалните услуги
МОН	Министерство на образованието и науката
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МС	Министерски съвет
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НПО	Неправителствени организации
ОП	Оперативна програма
ОПДУ	Оперативна програма „Добро управление“
ОПР	Общински план за развитие
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие“
ОСЗ	Общинска служба земеделие
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“
ОУ	Областен управител
ПЧП	Публично-частни партньорства
ППЗСП	Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане
РДСП	Регионална дирекция социално подпомагане
РЗИ	Регионална здравна инспекция
РУО	Регионално управление на образование
ЦОП	Център за обществено подпомагане

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

Възможността на гражданите да участват в обсъждането и вземането на решения по значими за живота им въпроси е сред основните им права, признато както на национално, така и на европейско ниво. Конституцията на Република България, Европейската комисия, Венецианската комисия, Съветът на Европа, Конгресът на местните и регионални власти, Европейската харта на местното самоуправление са сред основните, регламентиращи това право.

През септември 2017 г. **Съветът на Европа прие *Насоки за гражданското участие в процеса на вземане на политически решения***. Насоките очертават основните принципи за насърчаване на диалога и сътрудничеството между гражданското общество и носителите на властта. Съгласно насоките събирането на различни гледни точки и мнения по определени политики и теми следва да е част от официална процедура, протичаща чрез различни методи и инструменти като: срещи, публични изслушвания, фокус групи, проучвания, въпросници и дигитални средства. Редом с това се поставя и акцент върху ангажимента на публичните органи да предоставят обществено достъпна обратна връзка за резултатите от проведените допитвания и консултации.

Европейските насоки подчертават още, че ефективното и пълноценно гражданско участие може да бъде постигнато само когато е налице подходяща среда за това, включваща писмените нормативни правила и прилагането им на практика.

От ключово значение за подобряване на средата е представителите на местната власт да познават добре механизмите, добрите стандарти и техники за организиране на успешни комуникационни връзки с гражданите. Прилагането на различни методи и подходи е важно с оглед включването на широк кръг заинтересовани страни в процесите на вземане на решения и осигуряването на публичност и прозрачност в действията на администрацията.

В настоящия анализ са изведени ключови моменти, които са съобразени с различните видове консултиране, дават се отговори на възможните въпроси, свързани с организирането и провеждането на обществените допитвания и консултации. Анализът е предназначен и за ползване и от страна на самите граждани и гражданските организации като участници в процесите на консултиране и мониториране на обществените политики. Разработеният анализ описва средата и възможностите за подобряване на взаимодействието между структурите на гражданското общество и органите на местната власт, както и за повишаване качеството на гражданското участие в обсъждане и приемане на стратегически документи и решения по теми, важни за общността.

Изясняването на предимствата на мониторинга на публични политики от страна на гражданското общество има за цел да мобилизира обществения интерес към проблематиката и да стимулира прилагането на съществуващите добри практики за наблюдение и гражданско участие при реализация на водените политики за местно развитие.

Доказано е, че териториалните различия и социално-икономическите неравенства са причинно-следствен фактор, пораждащ бедност. В градовете бедността е по-малка,

отколкото в селата. Според национални проучвания в градските райони е отчетено по-значимо намаляване на равнищата на бедност отколкото в селските райони. Община Стамболово като селска община принадлежи към групата на 99 общини в България, в които социално-икономическите условия могат да се определят като "критични". Това са малки общини, периферно разположени планински общности, чиито местни икономики се намират в тежко състояние. Лошите икономически показатели водят до бързо увеличение на миграционните и емиграционните процеси, намалена раждаемост и бързи темпове на застаряване на населението. В тези общности населението е заплашено в най-голяма степен от бедност, затова социалната политика е от приоритетно значение за подобряване качеството на живот на местно ниво. Най-осезателно негативните процеси засягат възрастното население и децата. Анализът на социално-икономическата среда и разглеждане качеството на предоставяните социални услуги за гражданите е определящ за успешното включване на гражданите и гражданските организации в социалната политика и в предоставянето на социални услуги.

1. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА НОРМАТИВНАТА СРЕДА

Ключова роля за подобряването на качеството на живот на уязвимите групи имат социалните услуги. Социалното подпомагане и социалните услуги са дейност, насочена към гарантиране на социалната защита на хората, които не са способни да си помогнат сами. Това е и основната цел на социалните помощи и на цялостна социална политика. Тази цел бива изпълнявана чрез добра насоченост на социалните помощи с усъвършенстване на механизма за предоставяне на социалните услуги и създаване на условия и възможности за социална интеграция за уязвимите групи от населението, особено хората с увреждания, възрастните хора, самотните родители и децата в риск. Тази форма на подкрепа подпомага и разширява възможностите на лицата да водят самостоятелен начин на живот и е насочена към подкрепа на подпомаганите лица за осъществяване на ежедневните им дейности. Социалните услуги се предоставят както в специализирани институции, така и в общността, включително в домашна среда. Те се предоставят съобразно желанието и личния избор на лицата, които се нуждаят от тях.

1.1. Структури на социалното подпомагане

Във връзка с интеграцията на хората с увреждания държавата е създавала система от структури, участващи в процеса на интеграция и е регламентирала със специална нормативна уредба техните права и задължения.

Социалното подпомагане и социалните услуги се реализират от специалисти в системата на Министерството на труда и социалната политика, Агенцията за социалното подпомагане и специализираните заведения, а също така и служители в областните администрации, общините и кметствата. Освен в посочените структури за социално подпомагане, социални

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

услуги се извършват от отделни частноправни корпорации и юридически и физически лица както самостоятелно, така и свързани с дейността на международни организации, осъществяващи различни социални дейности. Съществен момент от дейностите, свързани със социалното подпомагане и най-вече със социалните услуги, е дейността, свързана със закрила на децата и интеграцията на хората с увреждания. В тази връзка са създадени и специални органи като Държавната агенция за закрила на детето - със своите регионални структури, а също така и дирекциите социално подпомагане. Ръководството и контрола на Дирекцията за социално подпомагане е към Министерския съвет.

Други органи са:

- Националният съвет за интеграция на хората с увреждания;
- Агенцията за хората с увреждания както и нейните подразделения по места.

Те създават информационната база данни за хората с трайни увреждания.

1.2. Нормативна уредба

Самата нормативна уредба на социалните помощи и социалните услуги е обновена основно през настоящата и през изминалата година. За първи път се създава в страната законов ред за предоставяне на асистентска подкрепа за лица в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване, както и за лица с трайни увреждания, ако не ползват такава подкрепа по друг закон. Изработен е и законов ред за контрол и мониторинг от доставчиците, от страна на общината като орган на местното самоуправление, както и независим мониторинг от международни, европейски и национални организации. Новите закони са разработени на базата на основни принципи, които са установени в конституцията, като в центъра на социалната политика на държавата стои обикновеният гражданин с неговите проблеми и потенциал и с потребността да живее в социална среда с известна степен на сигурност и предвидимост, и с шансове за индивидуална реализация и развитие. На базата на тези конституционни принципи е разработена цялостната нормативна уредба в областта на социалната сфера.

За първи път у нас е създадена възможност за ползване на общодостъпни услуги от всички лица, а не само от уязвимите групи. Новото законодателство облекчава достъпа на хората до социални услуги не само чрез подкрепата за информиран избор на услуга, правото на избор на доставчик и премахването на някои формални изисквания, но и се създава национална карта на социалните услуги, която включва всички социални услуги, които се осигуряват чрез държавно финансиране. Въведени са обективни критерии за анализ на потребностите от услуги. Услугите, финансирани от Държавния бюджет, се класифицират в три основни групи - услуги на общинско ниво, които задоволяват потребностите на населението от общината; услуги на областно ниво, които задоволяват потребностите на лица от областта; услуги на национално ниво, които задоволяват потребностите на лица от цялата страна.

Редът и условията за разкриване, предоставяне и ползване на социални услуги в България са регламентирани в Закона за социално подпомагане и Правилника за неговото прилагане. Социалните услуги могат да бъдат предоставяни от физически лица, извършващи търговска дейност, и от юридически лица, възникнали съгласно законодателството на българската или друга държава членка на Европейския съюз, или на друга държава от Европейското икономическо пространство, след вписване в Регистъра към Агенцията за социално подпомагане и лицензиране от председателя на Държавната агенция за закрила на детето, когато се предоставят социални услуги за деца.

Кметът на общината управлява социалните услуги на територията на съответната община, които са делегирани от държавата дейности и местни дейности, и е работодател на ръководителите на тези услуги. Нормативната уредба в областта на социалните услуги позволява кметът на общината да възложи управлението на социалните услуги, които са делегирани от държавата дейности и местни дейности, на частни доставчици (физически или юридически лица, извършващи търговска дейност, и юридически лица, възникнали съгласно ЗЮЛНЦ), чрез конкурс или по договаряне при единствен кандидат, като се осъществява контрол върху тях. В отговор на необходимостта от развитие на устойчива и гъвкава система за социални услуги сред приоритетите е повишаване на качеството на услугите, включително и за деца, и подобряване на тяхното планиране, финансиране, мониторинг и контрол.

В новия Закон за социалните услуги за първи път се създава законов ред за предоставяне на асистентска подкрепа за възрастни хора, които са в невъзможност за самообслужване, както и за хора с увреждания, ако не ползват такава подкрепа по друг закон.

Новите моменти в Закона за социалните услуги са:

- Дефиниране на съдържанието на асистентската подкрепа;
- Определяне функциите на асистента;
- Общината се задължава да организира предоставянето на асистентската подкрепа по начин, който да позволи комплексно предоставяне на различните видове социални услуги в домашна среда;
- Регламентирано е, че насочването за ползване на асистентска подкрепа, която се финансира от държавния и общинския бюджет, се извършва само от общината, която предоставя услугата, т.е. не се прилага общият ред, независимо от групата потребители;
- Асистентът подкрепя този, който ползва услугата, за да се справи в ежедневието - подпомага го в придвижването в домашна среда, води го до болница, до администрация или до друго учреждение;
- За услугата важат принципите на целия закон - тя е безплатна за хората без доходи, останалите ще заплащат различна сума от таксата - 10, 20, 50 процента от нея по

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

индивидуална преценка на всеки случай. Оценката ще се прави от общински служители.

Асистентската подкрепа се урежда в още два закона - в Закона за личната помощ и в Закона за социалните услуги, като във втория тя е предназначена предимно за възрастни хора в невъзможност за самообслужване, но могат да я ползват и хора с увреждания, които няма да ползват лична помощ по другия закон.

Двата типа услуги ще се ползват по различен начин. Общото между тях е, че няма да има вече заповеди за настаняване или направление за ползване. До скоро, ако човек искаше да ползва социална услуга, финансирана от държавата, трябваше да отиде в Дирекция "Социално подпомагане", където му се издаваше заповед за настаняване с валидност 3 месеца или му се издаваше направление със заповед 3 месеца. В новия закон ограничението за валидност отпада.

Изборът каква услуга ще се ползва е предоставен изцяло на потребителя. До момента дирекция "Социално подпомагане" настанява в конкретни места и насочва към конкретна услуга. Според новата държавна уредба хората сами ще избират кой да е доставчикът. Ако има две възможности за резидентна грижа, човек ще може да се запише в списък за чакащи за определена услуга. Досега това не бе възможно, защото заповедта за настаняване бе за точно определен център, за който има места.

При общодостъпните услуги няма вече насочване. Всеки, който знае за някаква услуга, може да отиде да я ползва, а ако не знае, може да бъде информиран от общината или от АСП. Общодостъпни са и услугите за консултиране, свързани с ранното детско развитие, консултация на бъдещи родители, когато те не са в риск. Ако бъдещите родители са непълнолетни, услугата се води специализирана и се ползва чрез насочване.

Запазен е кръгът на хората, които ползват социални услуги без заплащане - всички социални услуги за деца са безплатни, безплатни са и за хората без доходи.

Въведени са случаи и на безплатни за всички хора социални услуги. Сред тях са подкрепата за формиране на родителски умения, за ранно детско развитие, ранна интервенция на уврежданията, като тя започва в родилно отделение. Най-важното при нея е координацията с болниците - в момента, в който се роди дете с увреждане, човек от услугата подкрепя родителите на място, защото много често моментът на изоставяне на детето се случва непосредствено след раждане.

За децата най-съществената новост е, че режимът става различен, когато детето не е в риск по смисъла на Закона за закрила на детето. При старата нормативна база, за да се ползват социални услуги за деца, независимо дали те са в риск от изоставяне, negliжиране, насилие, или просто имат нужда от кратка терапия като работа с логопед, всички минават през Дирекция "Социално подпомагане", за да получат направление, за да ползват дадени услуги. Този по-усложнен ред е запазен за децата в риск, но когато няма такъв риск, децата имат възможност да ползват услугите по реда на Закона за социалните услуги.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Сериозно внимание е отделено и на качеството на социалните услуги, като са определени стандарти за организация и управление, за квалификация и професионално развитие на служителите и стандарти за ефективността на услугата с оглед постигнатите резултати за лицата, които я ползват, в отговор на потребностите им. Лицензирането за всички частни доставчици на социални услуги става задължително. Създаването на нова Агенция за качеството на социалните услуги към Министъра на труда и социалната политика е особено важен фактор, защото тя ще извършва лицензирането на доставчиците на услуги, ще контролира спазването на закона и прилагането на стандартите за качество. Освен това ще проверява за начина, по който общините и частните доставчици разходват средствата от държавния бюджет, ще проверява за спазване на правата на потребителите на социални услуги и ще извършва мониторинг на ефективността на национално ниво. Агенцията ще следи за качеството на следните услуги: личния и социален асистент, социалния патронаж; обществените трапезарии, дневните центрове за деца и възрастни с увреждания, както и центровете за обществена подкрепа. Освен да осъществява контрол и мониторинг на предоставянето им, агенцията ще отговаря и за лицензирането на частните доставчици на социални услуги. Тя ще оказва и методическа помощ при разработването на стандартите. Със закона се въвежда и възможност общините да възлагат предоставянето на услугите на частен доставчик. Това обаче ще става само в случаите, когато общината няма капацитет да осигури дадената подкрепа.

Другият важен акцент в новия закон е регламентацията на интегрирания подход и интегрираните междусекторни услуги, като се прави разграничение между интегрирано предоставяне на подкрепа и интегрирани услуги. В първия случай в основата са координационните механизми и взаимодействието, а при интегрираните услуги водеща е нуждата от обща организация и управление на услугата.

Акцент се поставя и върху професионалистите в сектора. За тях се предвиждат въвеждащи и надграждащи обучения, супервизия и стимули за професионално развитие. Подготвя се етичен кодекс за служителите, които предоставят социални услуги и стандарти за работното им натоварване.

Облекчен е и режимът за създаване на услуги, които се финансират от държавния бюджет, като те се създават с решение на общинския съвет след предварително одобрение от Агенцията за социално подпомагане. Регламентират се и възможности за сключване на споразумения между общини за предоставяне на услуги за лица от няколко общини и за лица от цялата област. Създават се и правни възможности за публично-частно партньорство при предоставяне на социални услуги.

Приет бе и обновеният Закон за хората с увреждания, в който се включват нови, допълнителни отговорности, които трябва да поемат общините, свързани принципно с насочването за ползване на социални услуги. Тези услуги съгласно чл. 45 от закона гласят, че държавата има ангажимент за финансиране на всички услуги, включени в Националната карта за социални услуги, като покрива разходите не само за услугата, но покрива и разходите, свързани с насочването за ползването на услугата.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

През 2019 г. ще се подготви и приеме заложените в управленската програма **Закон за детето и семейството**. Предстои в кратки срокове да бъде подготвена и утвърдена и подзаконовата уредба към новото **законодателство за хората с увреждания**.

Повишаването на търсенето на дългосрочни грижи сред възрастното население в контекста на негативните процеси, свързани с демографското застаряване, извеждат на преден план необходимостта от междусекторно взаимодействие и прилагане на интегриран подход в грижата за възрастните хора и хората с увреждания. Едно от основните предизвикателства пред системата за дългосрочни грижи е развиването на взаимодействието между социалните и здравните услуги.

2. НАЧИН НА ЖИВОТ

От начина на живот се интересуват много изследователи, но преобладават главно икономисти и политолози. По същество въпросът е интердисциплинарен, защото обединява различни области на знанието. Същността на начина на живот на хората е свързан с такива категории, като цивилизация, ценности, потребности, интереси, творчество, култура, себеутвърждаване, мотивация и др.

Исторически се е утвърдило определението, че **начинът на живот е единство от форми на жизнени дейности, отношения и ценностни ориентации на социалните субекти, чрез които последните възпроизвеждат своя материален и духовен живот**.

2.1. Системен модел на начина на живот

Икономическият подход в анализа на начина на живот, който е особено важен за социалната политика, се базира на връзката между ограничените ресурси и неограничените потребности на хората. Основен критерий тук е ефективността, която ние взимаме под внимание в нашето изследване.

Нивото на качеството на живота е концентрирано в правопрпорционалната зависимост от нивото на развитие на икономиката и на обществените отношения в цялост.

В съвременния етап на развитие концепцията за качеството на живота се свързва най-вече с възможностите за **образование, за развитие способностите на хората, за съхраняване на физическото и духовното здраве в условията на свобода и справедливост**. Акцентът се пренася върху социално-икономическите условия на живот, като се дава приоритет на **образованието, здравеопазването, екологията, условията на труд, отдих и т. н.**

Социологическият подход описва специфичните черти на начина на живот на различните социални общности и уязвими групи. Възможни са съвпадения или различия между индивидуалните и колективните интереси, което се отразява на съответните управленски решения.

Подходът е базиран на релацията “благосъстояние – благополучие”, като от съществено значение са обективният и субективният аспект на проблема.

Благосъстоянието на населението се определя от обективното разпределение на материалните и нематериални ценности, то е предпоставка за формиране начина на живот, докато благополучието е функция на благосъстоянието и се определя от субективната удовлетвореност на хората.

Всеки елемент на системния модел на начина на живот от своя страна е твърде сложна структура, която в общия случай се описва с множество количествени параметри и качествени характеристики. При това всеки елемент може да се характеризира в динамика.

2.2. Елементи на начина на живот

Потребностите и интересите са основни елементи на начина на живот, те са поставени в основата на модела, но освен това са включени и в някои обществени отношения. Потребностите и интересите винаги следва да се интерпретират двойствено – от една страна, индивидуално с техните специфични свойства и проявления, а от друга страна, във взаимната им връзка, разгледани като комплекс.

Съществува обективна необходимост от политика в сферата на начина на живот. По своята същност политиката би следвало да бъде регулативна с подчертано индикативен характер. Директивните механизми в тази област крият опасност от нарушаване правата на хората.

Регулативните механизми на начина на живот се реализират на програмна основа в две направления:

- социално-икономическо направление - обхваща социално-икономическите процеси в динамика;
- вещественно направление - формирането на материалната среда.

Определят се и приоритетите на социалната политика, като приоритетния подход е от съществено значение в социалното управление. Важно е правилното определяне на критериалната система и коректното използване на подходящо подбран методически инструментариум.

Разпределението на елементите на начина на живот като обект на управление на основните териториални нива за общините са: **трудова дейност; квалификация; индивидуална творческа дейност; култура и изкуство; доходи и потребление; обитаване; енерго- и водо осигуреност; природна среда; социални контакти; сигурност и патология; здраве; демографско възпроизводство; образование; информираност; мобилност; отдих и свободно време; приемственост и традиции.**

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Все по-силно влияние върху начина на живот оказват взаимосвързаните процеси на глобализация и локализация. **Глобализацията** представлява нещо повече от движение на хора, стоки, капитали и информация – тя е растяща взаимозависимост между хората чрез намаляващо пространство, намаляващо време и изчезващи граници.

Услугите и подкрепата за уязвимите групи следва да бъде основана на ясни нужди, с определени и прозрачни приоритети. Такова планиране на подкрепата и услугите гарантира, че развитието и предоставянето на услугите и усвояването на публичните средства се осъществява по ефективен, икономически рационален и прозрачен начин, който подобрява начина на живот на целевите групи.

Познаването на потребностите на отделните целеви групи е от съществено значение за определяне на услугите, необходими за тяхното удовлетворяване. Особено значение в случая има отчитането на потребностите, свързани с моментно изпадане в нужда, което изисква краткосрочно и интензивно действие. Трябва да се отчитат и потребностите на лица, които се нуждаят от дългосрочна грижа, продължаваща през целия им живот.

Социалните услуги е необходимо да подкрепят отделния индивид, семейство или група, а не да санкционират. В системата на социалните услуги разгърнатата мрежа от услуги в общността и доставчиците на тези услуги на дадената територия имат важна роля за осигуряване на по-добър достъп до качествени грижи за местното население.

Междусекторните услуги, които включват здравни, образователни и социални дейности, са слабо развити, а това затруднява предоставянето на комплексна подкрепа на уязвимите групи. **Именно междусекторните услуги ще позволят по-добра индивидуализация на предлаганата подкрепа, по-точна оценка на потребностите и прилагане на мултидисциплинарен подход. Това изисква съвместни усилия и съгласувани мерки от страна на всички системи – социална, здравна, образователна, включително и културна.**

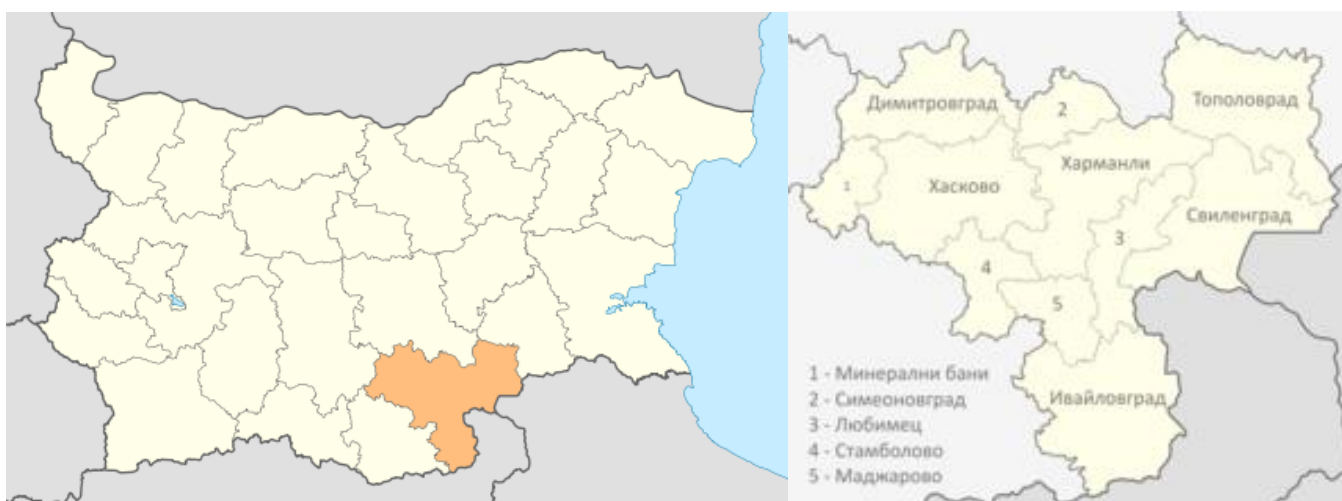
В следващия раздел ще се опитаме да направим анализ на социално-икономическите условия в община Стамболово, които определят начина на живот на местното население, а от там и социалните потребности на уязвимите социални групи.

3. АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ УСЛОВИЯ В ОБЩИНА СТАМБОЛОВО

3.1. Местоположение

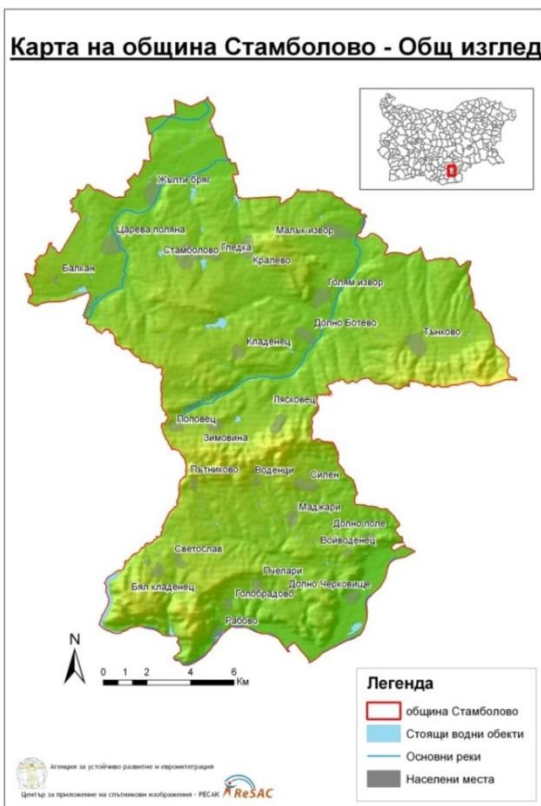
Община Стамболово се намира в Област Хасково, която е разположена в Южна България, недалеч от границите с Република Турция и Република Гърция, което определя и ключовото ѝ географско положение. През територията на Област Хасково минава най-бързият и пряк път, свързващ Западна и Централна Европа с Истанбул и Северна Европа със Средиземноморието.

Община Стамболово се намира южно от гр. Хасково и е разположена в североизточната част на Източните Родопи. Територията на общината се простира от Хасковската равнина до р. Арда и отстои на 22 км от град Хасково и на 55 от град Кърджали.

Община Стамболово е гранична община между Област Хасково и Област Кърджали и има площ от 277 кв. км. На юг, чрез р. Арда, граничи с община Крумовград, на изток – с община Маджарово, на север – с общините Хасково и Харманли, а на запад – с община Кърджали.

В **община Стамболово** населените места са 26 на брой, както следва: с. Балкан, с. Бял кладенец, с. Воденци, с. Войводенец, с. Гледка, с. Голобрадово, с. Голям извор, с. Долно Ботево, с. Долно поле, с. Долно Черковище, с. Жълти бряг, с. Зимовина, с. Кладенец, с. Кралево, с. Лясковец, с. Маджари, с. Малък извор, с. Поповец, с. Пчелари, с. Пътниково, с. Рабово, с. Светослав, с. Силен, с. Стамболово, с. Тънково и с. Царева поляна.

3.2. Демографска характеристика

Средната **гъстота на населението** в община Стамболово е 21 д./км², която е значително по-ниска от средната за област Хасково – 42,5 д./км², и е много по-ниска от средната за страната – 64,8 д./км². Този показател е негативен за общината и показва степента на населеност, както и размерите на обезлюдяване на населените места. Ниската гъстота, увеличената миграция и застаряващото население на територията на общината са съпроводени със заплахата от протичането на нови негативни процеси в бъдеще, които допълнително могат да усложнят демографската картина на територията.

Според данните на НСИ от 2017 г. населението на общината наброява 5 729 души. Мъжете са 2 859, а жените - 2 870.

Естественят прираст през 2017 г. е (- 68), като през 2015 г. е бил (- 58). Ражданията са 53, от които 23 са момчета и 30 момичета. Умиранията са 120, от които мъже – 68 и жени – 52 души.

Умиранията в община Стамболово (1,77%) са малко над средното за областта (1,66%) и за страната (1,51%).

Данните на НСИ през 2017 г.¹ за механичното движение на населението е отрицателен – (-9) човека, като заселените са 203 човека, а изселените 212 човека. Проблемът на практика е по-голям, тъй като не се отразяват официално всички изселвания.

Ето какви са данните от предходните години, представени в актуализирания Общински план за развитие 2017-2020 г.

Естественят и механичният прираст в община Стамболово по години са посочени в **Таблица № 1.**

Таблица № 1. Естествен и механичен прираст в община Стамболово

Години	Естествен прираст – абсолютен брой			Механичен прираст – абсолютен брой		
	Живородени	Умирения	Ест.прираст	Заселвания	Изселвания	Механичен прираст
2015	57	115	-58	129	172	-16
2012	56	111	-55	80	69	11
2011	54	99	-45	153	77	76
2010	63	116	-53	124	144	-20
2009	62	89	-27	225	114	111
2008	53	105	-52	124	97	27
2007	57	118	-61	242	139	103
2006	50	94	-44	119	73	46
2005	48	106	-58	243	135	108
2004	50	107	-57	204	113	91
2003	57	92	-35	212	114	98
2002	55	115	-60	261	112	149
2001	70	115	-45	198	240	-42

Източник: Данни от НСИ

Данните показват, че средногодишният темп на увеличаване на населението се дължи основно на положителния механичен прираст през тези години. В края на периода обаче този механичен прираст също става отрицателен. На практика населението на община Стамболово за периода 2004–2017 г. е с постоянен отрицателен естествен прираст, който варира от -61 през 2007 г. до -9 през 2017 г.

При промяната на механичния прираст през последните години, в условията на остра икономическа криза и миграция към големите градове, населението на общината започна още по-интензивно да намалява. Пазарът на труда активно започна да провокира изселванията към по-големите населени места в региона и страната или към чужбина.

Раждаемост. В община Стамболово през 2015 г. са родени 57 деца, ражданията през 2017 са 53 т.е. коефициентът на раждаемост е 9,82%, докато за областта този показател е 9,15 %, което показва, че раждаемостта е сравнително добър показател в сравнение със

¹ От 2007 година механичното движение на населението включва не само вътрешната миграция, а и движението на лицата към и от страната

съседните общини. За страната през 2015 г. този процент е 9,2. Такава е тенденцията и при предходните години.

Възрастова структура. За община Стамболово, както и за областта, е налице процес на демографско остаряване, който се изразява в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението под 15 години и увеличаване на дела на населението на 65 и повече години. Какъв е броят на населението в под трудоспособна, трудоспособна и над трудоспособна възраст, може да се проследи в следващата Таблица № 2.

Таблица № 2. Разпределение на населението на община Стамболово по пол и по трудоспособна възраст

Възраст	Общо	Мъже	Жени
Общо	5821	2934	2887
Под трудоспособна възраст	858	437	421
Трудоспособна възраст	3468	1911	1557
Над трудоспособна възраст	1495	586	909

Източник: НСИ, данните са към 31.12.2015 г.

Прави впечатление, че мъжете преобладават в под трудоспособна и трудоспособна възраст, а жените в над трудоспособна възраст, което потвърждава по-високата продължителност на живота на жените.

По отношение на възрастовата структура на населението в община Стамболово се потвърждават неблагоприятните тенденции в демографското развитие, характерни за страната като цяло. Налице е продължаващ процес на застаряване на населението, който се изразява в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението под 15 години и увеличаване на броя и дела на населението на 65 и повече години. Възрастното население на 65 и повече години е с по-лоши стойности от средните за страната.

Данните от преброяването на населението през 2011 г. показват, че се запазва тенденцията към намаляване на населението във възрастовата група от 7 до 14 г., главно поради ниската раждаемост. Същата тенденция е налице и за възрастовите групи от 15 до 19 г. и от 20 до 29 г.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира най-добре чрез **коефициента на демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15–19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60–64 г.). Към 01.02.2011 г. общо за област Хасково това съотношение е 71 % и е сходно с това за страната – 70,0 %. А община Стамболово е с най-благоприятно съотношение – 88%, което е над средното за областта. За съжаление през последните години този показател се е влошил, но по-нови данни на този етап липсват.

Общият **коефициент на възрастова зависимост** към 01.02.2011 г. за община Стамболово е 54,6%, тоест на 100 лица във възрастовата група 15–64 навършени години се падат около 54,6 лица под 15 г. и над 65 г., докато за областта коефициентът на възрастовата зависимост е 49,3 %.

Данните от изследването „Анализ на ситуацията и оценка на потребностите на община Стамболово“, направено през 2016 г. показват, че:

- Общият процент на населението от общината в активна възраст е 58.56%. Сравнен с този за страната – 61.14% и за областта – 59.69% - показва, че няма отклонение от средното ниво.
- Общият процент на населението над 62 години (в пенсионна възраст) е 26,56%, което е 2% над средния за страната (24.08%) и 1% над средния за областта (25.54%).
- Общият процент на населението в детска и училищна възраст е 14.88%, който е идентичен със средния за страната (14,78%) и областта (14,76%).
- Най-голям процент население в детска и училищна възраст над 20 % има в 4 населени места.
- Най-малък процент население в детска и училищна възраст - 5,11 % има в село Тънково.
- Най-голям процент население в активна възраст между 60 и 70 % има в 16 населени места, под 40 % има в едно село Тънково, но в него има и най-голям процент население над пенсионна възраст – 58,06 % .
- В повечето населени места съотношението под- във- и над-трудоспособна възраст е както средното за общината 15-58-27.

Всички посочени по-горе данни показват, че **броят на населението на общината в младежка възраст започва трайно да намалява, а на възрастните хора бързо да се увеличава. Тези процеси създават предпоставки за рязко застаряване на населението на територията на община Стамболово. Като добавим и факта, че родните си места продължават да напускат основно младите хора, темповете на застаряване се очертават като тревожни.**

Тенденцията на увеличаване продължителността на живота и ниските темпове на раждаемост създават големи икономически, фискални и социални предизвикателства пред всяка община. Очертаващата се негативна демографска тенденция ще окаже значително (отрицателно) влияние върху потенциалния растеж на местните икономики особено на малките общини и ще доведе до голям натиск за увеличаване на публичните разходи (не само за пенсии, социални услуги и здравеопазване, но и на други социални разходи, включително и разходи за инфраструктура, жилища, образование и култура).

Обезлюдяването заплашва в най-голяма степен малките населени места, които най-трудно могат да осигурят необходимите условия за задоволяване жинзеноважните потребности на своите жители.

Според данните на НСИ броят на много малките населени места, намиращи се на територията на община Стамболово, са следните:

Таблица № 3 . Много малки (до 200 жители) населени места:

Община Стамболово Брой жители
• с. Бял кладенец – 71; • с. Воденци – 78; • с. Войводенец – 87; • с. Голобрадово – 38; • с. Долно поле – 82; • с. Кладенец – 60; • с. Кралево – 179; • с. Маджари – 181; • с. Пчелари – 194; • с. Пътниково – 53; • с. Рабово – 147; • с. Светослав – 117; • с. Силен – 138.

Източник: НСИ

От данните става ясно, че много малките села на община Стамболово са 13 на брой и в тях живеят общо 1 425 души.

В следващата Таблица № 4 са представени малките населени места на територията на община Стамболово.

Таблица № 4. Малки (от 200 до 1000 жители) населени места:

Община Стамболово Брой жители
• с. Балкан – 206 ; • с. Гледка – 266; • с. Голям извор – 365; • с. Долно Ботево – 339 и; • с. Долно Черковище – 218; • с. Жълти бряг – 294; • с. Зимовина – 232; • с. Лясковец – 272 и; • с. Малък извор – 376; • с. Поповец – 289 ; • с. Стамболово – 633; • с. Тънково – 273; • с. Царева поляна – 333.

Източник: НСИ

Малките села на територията на община Стамболово са също 13 на брой и на тяхната територия живее основната част от населението - 4 396 жители.

Голяма част от лицата до 18 години учат в гр. Хасково и търсят реализация и заетост там или в по-големите градове на страната. Част от жителите се занимават със сезонна заетост в строителството или работят извън страната.

Тенденцията за нарастване на зависимостта на населението във високите възрастови групи 65+ ще продължи и през следващите години. Един от важните общински проблеми ще бъде свързан с обгрижването на старите хора, които ще имат нужда от адекватни грижи от страна на здравната система и системата на социалното подпомагане. Това ще натовари службите, свързани със социалните патронажи, ще наложи изграждането на домове, дневни и кризисни центрове за развитието на различни нови социални услуги. Разходите за болнично лечение и други услуги, свързани със социалното подпомагане на възрастните хора, ще нарастват.

Изводи:

- Представените демографски данни, както и лошото икономическо развитие на общината допълнително утежняват процеса на обезлюдяване на селския район.
- В очерталата се обща демографска среда ясно се проявяват такива фактори, които по-скоро ограничават, отколкото да стимулират развитието на социалните услуги. Те насочват към нуждата главно от предлагане на повече и по-разнообразни социални услуги за възрастните хора, предимно в домашна среда.
- Големият брой населени места и пресечената местност изискват по-голяма мобилност при обслужване на населението и на неговите потребности, което е свързано с изграждане на подходяща транспортна инфраструктура и с осигуряването на задоволителен брой подходящи транспортни средства, които да ползва общината при обслужването на уязвимите социални грижи.
- Отдалечеността от областния град и болничните заведения налагат развитието на заместващи услуги, предлагащи здравна грижа.

3.3. Здравеопазване

На територията на община Стамболово няма местна болница, хоспитализирането става в МБАЛ-Хасково, където общината е акционер. Личните лекари насочват пациентите си за оказване на специализирана медицинска помощ предимно в областния център. Здравното обслужване на местното население се осъществява предимно от заведенията на доболничната медицинска помощ. Територията е покрита от 3 лекарски и 4 зъболекарски практики, които осигуряват здравните услуги за населението. Медицинският персонал обслужва и училищата и детските градини.

Амбулаториите за индивидуална практика за първична медицинска помощ са следните:

- Д-р Онник Кеворкян с адрес с. Стамболово;

- Д-р Петра Атанасова с адрес с. Стамболово и с. Зимовина;
- Д-р Таня Колева с адрес с. Жълти бряг и с. Д.Ботево.

От посочената информация става ясно, че голяма част от селата остават непокрити, особено в периферната част на общината. Нужни са още две лекарски практики, за да се осигури необходимата здравна помощ равномерно за всички населени места на общината, но липсват медицински кадри. Още повече, че някои от практикуващите лекари са в напреднала възраст, което допълнително ще влоши здравните грижи в бъдеще.

Амбулаториите за индивидуална практика за първична дентална помощ са представени от:

- Д-р Елеонора Данчева-Цветкова с адрес с. Стамболово;
- Д-р Ваня Димитрова с адрес с. Жълти бряг;
- Д-р Латин Латунов с адрес с. Долно Ботево;
- Д-р Хафизе Чилингир с адрес с. Пчелари.

Сградният фонд е общинска собственост и е в задоволително състояние. Оборудването е осигурено от медицинските специалисти.

Поради малкия брой на обслужваното население, общопрактикуващите лекари не получават достатъчно средства, за да поддържат медицински персонал в селата извън практиката им. По този начин те не могат да посещават пациентите в различните населени места, а болните сами трябва да ходят при тях. Като се вземе под внимание напредналата възраст на населението и териториалния обхват, то тези посещения се затрудняват и от гледна точка на осигуряване на транспорт до медицинските практики. Най-често болните ползват собствен автомобил или възрастните хора молят за услуга свои роднини или съседни, но това не е решение на проблема.

Осигуряването на услуга, свързана с грижа за здравето, е било приоритет на община Стамболово, който се е осъществил с изграждането на Хоспис „Медикал асистанс“ по проект на община Стамболово, финансиран от програма ФАР и МТСП. За съжаление през юни 2014 г. Общински съвет – Стамболово спира дейността на Хоспис „Медикал асистанс“ ЕООД, поради приключване на проект BG 2004/016-711.02.-2.5.63.

Сградата на хосписа от 03.11.2014 г. започва да се използва като Дом за възрастни хора с физически увреждания, който е поддържал капацитет от 22 човека. Основната му дейност е била насочена към пациенти с физически увреждания, които са десоциализирани поради тежки инвалидизирани и терминални заболявания. Домът за възрастни хора с увреждания е закрит окончателно на 02.03.2016 г., което представлява крачка назад по отношение на услугите за възрастните хора с увреждания.

Новооткритата аптека възстановява нормалните условия за снабдяване на нуждаещото се местно население с лекарства. От тази здравна услуга общността и особено възрастните и болни хора са изпитвали остра нужда.

Общината към настоящия момент не разполага с данни за регистрирани лица, страдащи от зависимости.

Централизирането на здравната помощ в големия град и осигуряването на лекарска грижа само в определени населени места на общината, затруднява особено много местното население. Най-заплашени са възрастните хора, които имат здравни проблеми и не могат да се грижат сами за себе си. Те трудно могат да си осигурят и пътуване до Хасково и до съответното здравно заведение. Особено са заплашени самотно живеещите хора, които срещат най-много трудности с достъпа до здравни грижи.

Увеличаващата се група на възрастните в над трудоспособна възраст, респективно увеличава потребността от гериатрична помощ. В общината има села, в които възрастното население е над 50%. Подобна възрастова структура поражда множество допълнителни медико-социални, икономически, психологически и правни проблеми. Възрастните хора са носители на повече от едно хронично заболяване, а това значително променя вида на здравните потребности и отправя определени изисквания към тяхното задоволяване.

Изводи:

- Броят на лекарските и стоматологични практики не покриват всички населени места, което ограничава достъпа до здравни услуги на голяма част от местното население. Практиките са непривлекателни за общопрактикуващите лекари и зъболекари.
- Оборудването на здравните центрове е недостатъчно и остаряло. Липсват финансови ресурси за осъвременяване на здравната база.
- На територията на общината липсва спешна медицинска помощ.
- Затруднен е достъпът до специализираните здравни услуги, поради отдалеченост от областния център. В здравните служби се предоставят малък брой медицински услуги за населението, което принуждава хората при всеки по-сериозен случай да пътуват до Хасково.
- Малкият брой линии на обществения транспорт ограничава достъпа до общинския център и до град Хасково, а възрастните хора рядко разполагат със собствен транспорт.
- Основна рискова група по отношение достъпа до медицинска помощ са възрастните хора, самотно живеещите и лицата с увреждания. В повечето случаи те са носители на повече от едно хронично заболяване, което води и до по-големи разходи за здравно обслужване. Потребностите им от здравни грижи поставят проблема за разширяване на мрежата от специализирани здравни услуги.

3.4. Образование

Образованието на територията на община Стамболово е представено от обекти за предучилищно образование и от общообразователни училища. Общината разполага с

добре развита мрежа от учебни заведения, с оптимална образователна структура, която на този етап удовлетворява потребностите от общо образование на местното население.

Данните за образователния статус показват, че през периода 2001–2011 г. образователната структура на населението на 7 и повече години значително се е подобрявала, следвайки ясно изразената тенденция на увеличение на броя и дела на населението с висше и средно образование, при същевременното намаляване броя на хората с основно и по-ниско образование. Лицата, завършили средно образование, наброяват най-значителната част от населението на територията, като делът на възрастовата група от 20–29 г. е най-висок, близо 20% от всички лица със средно образование. Благоприятна е и тенденцията за намаляване на лицата с основно и по-ниско образование, отчетено между двете преброявания, особено на тези, които са в трудоспособна възраст. Неблагоприятен елемент в профила на образователната структура на територията е високият брой на лицата, които никога не са посещавали училище.

Образователната система обхваща 5 учебни заведения, от които едно Средно училище, 3 Основни училища и 1 Детска градина. Броят на паралелките през последните години трайно намалява. Така например през учебната 2015/2016 г. той е 32, през 2016/2017 г. – 30 броя, през 2017/ 2018 г. - 28, а през 2018/ 2019 г. е 27. Понижава се броят на учениците и на децата в детската градина, поради което е намален и броят на изнесените бази.

Таблица № 5. Учащи по видове учебни институции

Показатели	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Общо	511	450	457
Общообразователни училища	414	341	333
Специални училища	-	-	-
Училища по изкуствата и спортни училища (III степен професионална квалификация) ¹	-	-	-
Професионални гимназии (III степен професионална квалификация)	-	-	-
Професионални колежи с прием след средно образование	-	-	-
Професионални гимназии и професионални училища (II степен професионална квалификация)	97	109	124
Професионални училища след VI и VII клас (I степен професионална квалификация)	-	-	-
Професионални училища след VIII клас (I степен професионална квалификация)	-	-	-
Колежи	-	-	-
Университети и специализирани висши училища ²	-	-	-

Източник: Община Стамболово

Наблюдава се тенденция към намаление на средния брой на учениците, което е резултат от обезлюдяване на територията и застаряване на населението. Средно за общината се падат по 9,4 ученици на един учител. Въпреки намаляващия брой ученици расте процентът на завършилите гимназия младежи, които продължават образованието си във висшите

учебни заведения. Това говори за една устойчива тенденция в процеса на подобряване на образователната подготовка на младите хора.

През 2016/2017 г. броят на учениците община Стамболово е общо 511, а учителите са 66. През 2017/2018 г. броят на учениците е вече 450, а учителите са 62. През 2018/2019 г. броят на учениците е 457, а броят на учителите остава 62. От тези данни може да се направи заключението, че през последните пет години броят на учениците трайно намалява, докато броят на учителите се е запазил.

В СУ „Св. Климент Охридски“, с. Стамболово, има професионална паралелка „Хотелиерство, ресторантьорство и кетеринг“ за професията професионален готвач, специалност 8110701 „Производство на кулинарни изделия и напитки“. Това е една добра възможност за местните младежи да придобият професия и възможност за успешна бъдеща трудова реализация.

Общинската мрежа за предучилищно образование включва една Детска градина „Звездичка“ в с. Стамболово, която има 3 изнесени бази в селата Жълти бряг, Ляковец и Пчелари. В детската градина има общо 4 групи със 123 деца, 11 учители и 17 човека помощен персонал.

Таблица № 6. Детски градини, учители и деца в община Стамболово

Показатели	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Детски градини - общо			
Детски учители			
Деца			
Целодневни детски градини	7	6	4
Детски учители	17	15	11
Деца	133	118	123
Полудневни детски градини	-	-	-
Детски учители	..	..	..
Деца	-	-	-

Източник: Община Стамболово

Сградният фонд на учебните заведения е в сравнително добро състояние.

3.5. Икономическо развитие

Според основните икономически показатели територията на община Стамболово е със сравнително слабо развита икономика. През последните години се наблюдават негативните икономически тенденции – лоши демографски характеристики, ниска заетост, висока безработица, ниски доходи, свито потребление, натурални стопанства.

За да се развият повечето икономически отрасли, е необходима съвременна техническа инфраструктура, квалифицирана работна сила, суровини, подходящи природни, природно-

климатични условия и предприемчивост. На база на направения анализ трябва да се отбележи, че в известна степен общината разполага с част от тези предпоставки.

В региона се развиват производства, свързани със строителство, шивашко производство, дървообработка, производство на млечни и месни продукти, производство и бутилиране на вино, производство на хляб и хлебни изделия, търговия и др. По-известните фирми на територията са:

- „Винарна Стамболово“ ЕООД, с. Стамболово;
- Оранжерии за производство на ранни зеленчуци в с. Жълти бряг и с. Царева поляна;
- Цех за производство на керамични, порцеланови суровини, материали и изделия – в с. Стамболово, м. „Стопански двор“ – „КПД Консулт“ ООД, гр. София;
- Хлебопекарна за хляб и хлебни изделия в село Стамболово;
- Два шивашки цеха в село Стамболово – на ЕТ „Сара текс – Рамадан Юсеин“ и „Рай“ ЕООД;
- „Дизайн комфорт“ ЕООД – Лясковец, производство на мебели;
- „Строй Тим“ ЕООД, с. Гледка – строителство;
- „Миссирян“ АД, с. Гледка – фабрика по ферментация и преработка на тютюн в момента работи като складова база.

Като цяло на територията на община Стамболово доминират микро-предприятията (над 95% от всички предприятия), а останалият дял се заема от малки предприятия.

Развитието на местната икономика е свързано с привличане на инвестиции, осигуряване на устойчива заетост, реструктуриране и повишаване на производителността на труда с цел да се осигури по-висок растеж и нарастване на конкурентоспособността на местните предприятия.

Броят на предприятията от отрасъл промишленост регистрира през 2015 г. леко увеличение спрямо 2010 година, а след това намаление по време на кризата, когато няколко фирми от региона фалират, затварят врати и освобождават наетите.

От данните става ясно, че на територията на община Стамболово се развива:

- **Добивна промишленост** – наличие на богати находища на нерудни полезни изкопаеми (90% от производството на които се използват в строителството, циментовата промишленост и селското стопанство);
- **Преработваща промишленост** – винопроизводство, хлебопроизводство и др.;
- **Строителство** – съществуващите строителни дружества са снабдени с модерна лека и тежка механизация и съвременна база за добив на инертни материали, варобетонни разтвори и промишлен камък;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- **Туризъм** – през последните 10 години са изградени няколко къщи за гости и хотели. Културно-историческото наследство и природните дадености са предпоставка за развитие на туризма, почивното дело и спорта;
- **Селско стопанство и хранително-вкусова промишленост** – има няколко големи земеделски производители, а основната част от населението се издържа със селскостопанска дейност, като земеделските им стопанствата се обслужват семейно, основно от 1 или 2 човека.

Водещите икономически дейности в сектора на услугите са: търговия и транспорт, хотелиерство и ресторантьорство. Най-много регистрирани предприятия на територията има в дейност Търговия. И тук преобладават микро-предприятията.

Степента на концентрация на общинската икономика в населените места около общинския център е една от слабите страни в общото състояние на общината. В населените места, отдалечени от центъра, в които живее половината от населението на общината, са извършени по-малко инвестиции по отношение на изграждането на техническата инфраструктура, благоустрояването им, разкриване на работни места и др.

Поради тази причина един от приоритетите е преодоляването на този дисбаланс в развитието на общината. Постигането му се реализира чрез поддържането и разширяването на уличните мрежи в населените места и на вътрешнообщинската пътна инфраструктура, защото благоустроените села и добрата пътна мрежа са основни фактори за създаване на добри условия за живот на местното население и привличане вниманието на външните инвеститори.

Природните и географски особености на територията предоставят възможност за развитие на селското стопанство, преработващата промишленост и услугите най-вече в областта на алтернативния туризъм: селски, културен, екологичен и др.

Проблеми се срещат основно с намирането на финансови ресурси, а поради голямата миграция трудно се намира и квалифицирана работна сила. С други думи инвестиционните намерения са силно затруднени предвид икономическата криза и нейните последици през последните 10 години.

За развитието на промишлеността в община Стамболово могат да се направят следните **изводи**:

- В промишлените предприятия работят около 30 % от заетите лица в общината.
- Динамиката на нетните приходи от продажби показва тенденция към увеличаване, която ако се запази в следващите години, ще е предпоставка за подобряване на местната икономика, за намаляване на безработицата и за увеличаване на заетостта.
- Темпът на нарастване на активите не е достатъчен за обновяване на производствените мощности, в резултат на което да се постигне повишаване на

производителността на труда, по-високо качество на произвежданата продукция, повишаване на конкурентноспособността на фирмите, отговаряне на изискванията за намаляване замърсяването на околната среда и др.

- Местната икономика на този етап отстъпва на развитието на селското стопанство.

Местната администрация трябва да съдейства на бизнеса, като направи всичко необходимо за повишаване на инвеститорския интерес към общината. За успешното развитие на промишлеността в община Стамболово могат да се използват възможностите за финансиране, които се предоставят по различни европейски програми. Изграденото на територията СНЦ „МИГ Стамболово-Кърджали 54“ създава известни предпоставки за това.

По-важните проблеми, на които трябва да се обърне внимание, са следните:

- Повишаване конкурентноспособността на произвежданата продукция;
- Недостатъчно успешно въвеждане на иновации и модернизация на производствата;
- Високата енергоемкост на производството;
- Занижена инвестиционна активност;
- Ниска квалификация на работната сила;
- Ниско заплащане и липса на мотивация на персонала;
- Недостатъчна популярност на произвежданите продукти.

За да се развият повечето отрасли на промишлеността, е необходима техническа инфраструктура, квалифицирана работна сила, суровини, подходящи природни природно-климатични условия, и предприемчивост. В основната си част община Стамболово не разполага с тях.

3.6. Селско и горско стопанство

В общината повече от половината от заетите лица намират възможности за трудова реализация в селското стопанство. Голяма част от земеделските производители не са регистрирани по ТЗ и почти не използват наеман труд, а само семейна заетост. Селскостопанското производство основно е съсредоточено в едноличните стопанства и в ограничения брой кооперации, работещи на територията.

На територията на община Стамболово селското стопанство е припознато като стратегически отрасъл, който има ключово значение за запазване поминъка и традициите на местното население².

В последните години то бележи известен подъем, като е регистриран ръст на производството, едновременно в отрасъл растениевъдство и животновъдство. Нагласите сред местното население са, че развитието на земеделието може да допринесе за намаляване високата безработица, като осигури текущи доходи на част от населението на

² Вж. Проучване на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54, подготвителна мярка

територията. Освен това държавните субсидии се приемат като реален мотив и средство за намаляване на процента на необработваемите земи и постепенно излизане от установения семеен модел на отглеждане на добитък в рамките между 1 и 10 животни.³

Общата площ се дели на следните видове територии за последните 5 години⁴:

- Земеделски територии - 111 000 дка - 40,07 %;
- Горски територии - 152 000 дка. - 54,87%;
- Населени места - 26 бр. - 7806 дка - 2,82 %;
- Водни територии - 4382,43 дка - 1,58 %;
- Инфраструктура и транспорт - 1811,57 дка - 0,66 %.

Общата площ на горския фонд е 152 000 дка и средната възраст на горите е 40–45 години.

Обработваемата земеделска земя е 75 000 дка, а поливната 10 000 дка.

Земеделските производители, регистрирани в Общинска служба „Земеделие“, са 1365 бр. земеделски производители и 12 бр. земеделски кооперации, като част от тях са и поголемите земеделски стопанства, в които се отглеждат лозя и зърнени култури. Въпреки това, по последни данни, от всички регистрирани в общината земеделски стопанства реално работещи са едва 258. Това се дължи на факта, че част от регистрираните земеделски производители са семейни стопанства, а други на практика не осъществяват земеделска дейност на територията, тъй като целят единствено да могат да внасят социалните си осигуровки, а на практика живеят и работят в РТурция.

Растениевъдство:

Растениевъдството в община Стамболово е добре развито, тъй като площта на земеделската земя е 145 хил. дка селскостопански фонд, от които обработваема земеделска земя – 90 хил. дка. От територията на общината 52% са земеделски земи, от които 62% са обработваеми. В момента около 9 000 дка от обработваемата земя в община Стамболово се обработва от арендатори и наематели на земеделска земя. Селскостопанското производство в направление растениевъдство е насочено към отглеждането на зърнени култури, технически култури, зеленчуци, овощни насаждения и др. Показателите за реколтата, получена от основните култури, отглеждани на територията на общината през 2016 г., са следните: зърнени култури 8 000 т.; технически култури 3000 т.; тютюн 120 000 т. и др.

Зеленчукопроизводството също е развито в община Стамболово, главно поради благоприятния релеф и частично опазените поливни съоръжения. Предвид водената селскостопанска политика на страната се предполага, че зеленчукопроизводството ще продължи да се развива още по-активно в бъдеще.

³ Стратегия на Водено от общностите местно развитие

⁴ Общински план за развитие 2017-2020 г.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Според предоставените статистически данни на територията се отглеждат основно патладжан, пипер и домати, като пиперът и доматиите са значително по-застъпени.

През 2018 г. в община Стамболово се отглеждат 350 дка сорго и 270 дка фуражен грах.

Развитието на зеленчукопроизводството създава предпоставки за изграждането на преработвателни предприятия на територията. За съжаление съществуващото на територията консервно предприятие е закрито през 2017 г. Необходимо е да се търсят нови възможности, за да се удовлетвори потребността от усвояването на произведената селскостопанска продукция на територията.

За развитието на земеделието в община Стамболово допринасят възможностите, които се предоставят по линия на Общата селскостопанска политика на ЕС, в т. ч. и директните плащания от ДФ „Земеделие“.

Таблица № 7. Справка реализирани проекти на територията на община Стамболово, по ПРСР за периода 2012–2016 г.

Година	2012		2013		2014		2015		2016		ОБЩО	
Мярка	Бр.	Сума, лв.	Бр.	Сума, лв.	Бр.	Сума, лв.	Бр.	Сума, лв.	Бр.	Сума, лв.	Бр.	Сума, лв.
112	10	479 126,00	7	340 556,86					2	97 784,00	19	917 466,86
121	1	83 980,80	6	284 864,64	4	732 517,84	10	4 033 045,40			21	5 134 408,68
141							17	249 220,00	21	301 996,00	38	551 216,00
311							3	888 916,86			3	888 916,86
312	4	1 226 050,98	1	190 868,80	1	208 352,03					6	1 625 271,81
313							1	126 785,16			1	126 785,16
321					1	419 749,85	3	10 067 564,86			4	14 265 058,71
322	1	165 564,96	1	112 537,90	1	128 163,02					3	4 062 663,98
4,1									1	159 017,90	1	159 017,90
Общо	16	3 444 805,74	15	1 941 669,30	7	642 000,74	34	15 365 532,28	24	558 797,90	96	27 730 805,96

Източник: ДФЗ

От данните става ясно, че за периода 2012–2016 г. на земеделските производители от община Стамболово е изплатена под формата на различни плащания сумата от 27 730 805,96 лв.

Най-много договори са сключени през 2012 г. по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007–2013 г. Най-голям дял финансов ресурс е договорен по Мярка 121

„Модернизирани земеделски стопанства” – 5 971 094,58 лв. Не са малко и сумите, договорирани по мерките за неземеделски дейности, по 311 това са 904 547,90 лв., а по 312 – 1 329 717 лв., което говори за една балансирана активност в областта на земеделските и неземеделските дейности. Общината също е отбелязала активност с два проекта на обща стойност 9 229 228,07 лв.⁵

През новия програмен период са реализирани 6 договора за стартова помощ за млади земеделски производители, които са на обща стойност 293 370 лв. Сериозна е активността и по подмярка 4.1 „Инвестиции в земеделски стопанства“, която само за два проекта е на обща стойност от 737 426,02 лв.

Районът е прочут с лозовите си насаждения, които са общо 7655 дка⁶. Те са концентрирани основно в землищата на селата Стамболово, Царева поляна, Поповец, Тънково и Малък извор. Тук се произвежда известното „Мерло от Стамболово“. Основните винени сортове, отглеждани в община Стамболово, са традиционните за региона класически сортове – Каберне Совиньон и Мерло, както и Шардоне, Совиньон Блан и Мускат. Отглеждат се и специфични български сортове като Мавруд, Памид и Димят. В изпълнение на специалната програма на винарната за развитие на лозарството са засадени нови масиви. Предприемат се действия за подмладяване и увеличаване на насажденията от специфичната за региона Тамянка.

Тютюн се отглежда на територия от 110 дка, а 350 дка са покритите с памук. Годишното производство на тютюн е 1000–1100 тона, произвежда се предимно сорт „Крумовград“, който се отглежда на около 8000 дка обработваема земя. Производителите на тютюн са около 400, което показва, че и през последните години тютюнопроизводителите на територията все още запазват сравнително високия си дял.

Според данни от 2016 г. е налице уедряване на трайните насаждения, предимно при черешите и сливите, следвани от вишните. Създаването на трайни насаждения се дължи главно на възможностите, които е осигурила Програмата за развитие на селските райони. Отглежданите на територията трайни насаждения се разпределят по следния начин:

- череши – 230 дка;
- вишни – 120 дка;
- орехи – 547 дка;
- сини сливи – 30 дка;
- и лешници – 60 дка.

Получената продукция от трайните насаждения се увеличава всяка година, тъй като овощните градини са млади.

Сравнително малко насаждения за заети с отглеждане на ябълки и круши.

⁵ Общински план за развитие 2017-2020 г.

⁶ Проучване на нагласите за сдружаване сред земеделските производители с акцент при производителите на зеленчуци и млечно животновъдство на територията на „МИГ Стамболово-Кърджали 54”

Изградените в миналото напоителни системи са разрушени, функционират ограничени остатъци от напоителните съоръжения, които обслужват 10 000 дка. Използването на многобройните микроязовири е сериозна възможност за разширяване на поливното земеделие, което ще оптимизира условията и ще допринесе за развитието на селското стопанство на територията.

Като цяло перспективите за растениевъдството на територията на община Стамболово са в отглеждане на технически и зърнени култури, зеленчуци и билки. Наличната земеделска площ дава възможност за създаване на нови трайни насаждения. Отглеждането на лозя остава една от традиционните възможности с пазарни перспективи, осигуряващи бъдещи условия за развитие на винопроизводството в региона. Необходимо е да се постави нов акцент на биопроизводството. С оглед високата безработица на територията, развитието на земеделието може да допринесе за решаването на проблемите със заетостта и осигуряването на текущи доходи за населението.

Животновъдство:

Развитието на животновъдството, особено на говедовъдството, е приоритет, произтичащ от особеното географско разположение на района. Наличието на многобройни пасища е предпоставка за развитието на животновъдството и отглеждането главно на говеда, овце и кози. На този етап в селското стопанство е изключително важно да се изградят конкурентни и стабилни стопански единици, които да отговарят на европейските изисквания.

На територията на общината се отглеждат основно **птици, овце и говеда**.

В края на 2016 г. животновъдната дейност в общината се изразява в отглеждането на:

- 3800 говеда при 850 през 2013 г.,
- 5900 овце при 2600 през 2013 г.,
- 1680 кози при 200 през 2013 г.,
- 500 свине и 200 зайци при същия брой през 2013 г.,
- 1694 пчелни семейства при 680 през 2013 г.

Прави впечатление, че броят на говедата се е увеличил 4,5 пъти, броят на овцете почти двойно, броят на козите – 8 пъти, а пчелните семейства – повече от два пъти. Животновъдните обекти (малки ферми) са 101 бр., и се разпределят по видове, както следва: 42 бр. за отглеждане на говеда, 54 бр. за отглеждане на овце и 5 бр. за отглеждане на кози.

Съгласно предоставени данни за 2018 год. отглежданите овце са 8092, отглежданите говеда – 4485 и отглежданите кози – 490 броя, което показва сериозно покачване броя на говедата и козите. Известно намаление има при овцете. На територията се отглеждат и птици. Липсват актуални данни относно отглеждането на свине, както и развитието на зайцевъдство и пчеларство.

Като цяло, животновъдството на територията е съсредоточено в частния сектор, като животните предимно се използват за задоволяване лични нужди, а друга все още ограничена част от тях се отглеждат за пазара.

Ето какво е и разположението на по-големите ферми, отглеждащи животни на територията на общината по населени места:

Кравеферми по населени места	
с. Царева поляна – 2 бр.	с. Долно Черковище – 2 бр.
с. Стамболово – 2 бр.	с. Долно поле – 1 бр.
с. Жълти бряг – 2 бр.	с. Пътниково – 1 бр.

Овцеферми по населени места	
с. Стамболово – 1 бр.	с. Кладенец – 1 бр.
с. Балкан – 1 бр.	с. Лясковец – 1 бр.
с. Голям извор – 1 бр.	с. Маджари – 1 бр.
с. Долно поле – 1 бр.	с. Поповец – 1 бр.
с. Зимовина – 1 бр.	с. Пчелари – 1 бр.

Козеферми по населени места	
с. Царева поляна – 1 бр.	с. Кладенец – 1 бр.

Данните показват известно уедряване на фермите и постепенно излизане от установения преди години семеен модел на отглеждане на животни в рамките между 1 и 10 животни.

Пчеларство. Релефът, флората и екологично чистата среда са особено подходящи за развитието на пчеларството, но за съжаление преобладават малките пчеларски стопанства – до 50 кошера. Прави впечатление, че броят на отглежданите пчели се увеличава непрекъснато през последните 10 години. Интересът към този сектор се засилва поради експортната му насоченост и постъпленията, осигуряващи допълнителни доходи на производителите, и относително бързата възвръщаемост на вложените средства.

През последните 3–4 години трябва да се отбележи тенденцията на повишаване броя на отглежданите на територията на общината животни, което е резултат основно от преориентацията на местните фермери. По-устойчивата селскостопанска политика, водена от страната, и главно осигуряването на субсидии за глава животно, вече дава своите положителни резултати.

Въпреки положителните тенденции сравнително бавно се повишава броят на отглежданите животни на територията. Все още има доста свободен местен капацитет, който остава неусвоен.

Горско стопанство. За община Стамболово, която е разположена в планински и полупланински район, горите имат важно значение както като източник на дървесина, така и за привличане на туристите в този красив край. Горите в областта са в териториалния обхват на Регионална дирекция по горите (РДГ) – Кърджали.

Горският фонд на територията на общината е около 120 000 дка или 44 % от територията на община Стамболово, от които над 70% са покрити с гори. Основните дървесни видове са цер, блаун, зимен дъб, космат дъб, габър, черен бор, бял бор и др. В резултат на

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

провежданите залесителни мероприятия през 70-те години на миналия век основни култури са черният и белият бор, малка част – акация и хибридна топола.

Горският фонд се стопанисва:

- от Община Стамболово, която притежава общинския горски фонд, възлизащ на повече от 95 000 дка (80% от горския фонд);
- от Държавна агенция по горите, която се грижи за държавния горски фонд⁷.

Над 70% от териториите са залесени, а средната възраст на горите е 46 години за ТП ДГС Хасково.

Основните горскостопански дейности, които се развиват в горските територии, са: дърводобив, възобновяване и залесяване, опазване на горите от пожари и превантивни дейности – направа на лесокulturни прегради и минерализовани ивици. Дърводобивът се изпълнява чрез договаряне с лицензирани дърводобивни фирми. Предимно се добиват дърва за огрев от твърди широколистни, което е определено от преобладаващите вид гори и дървесни видове в района на стопанството.

Горите са предпоставка за развитието както на дърводобивната и дървообработващата промишленост, така и за туризма.

Страничните ползвания на горския ресурс на територията на община Стамболово включват следните дейности:

- Пашата на добитъка е най-важното странично ползване от горите. Тя се допуска в част от площта;
- Косенето на трева за сено;
- Добив на листников фураж. При извеждане на предвидените сечи, при извършване на реконструкциите и при отглеждане на младите култури може да се добива по около 500 куб.м листников фураж годишно;
- Добив на билки и горски плодове. Най-разпространените видове билки са: риган, мащерка, жълт кантарион и други; горски плодове: шипка, глог, трънки, къпини и други; гъби: манатарка, пачи крак, челядинка, печурка, сърнела и други.

Балансираното използване на горите е важно, поради което трябва да се прецизира икономическата полза от продажбата на дървен материал, за да не се навреди на развитието на туризма и на екологията. Същевременно неорганизираното използване на горите за туризъм също крие рискове – пожари, нарушаване състоянието на горите, замърсяване и др. Като се има предвид, че развитието на общинската икономика в значителна степен зависи от използването на горите, от важно значение е запазването на ресурсите от горския фонд, за да се запазят и неговите екологични и социално-икономически функции.

⁷ Държавният горски фонд (ДГФ) на територията на общината се стопанисва от ТП „ДГС Хасково“.

Изводи и препоръки:

- Доброто качество на обработваемата земя е основание за голямото значение на селското стопанство. Тя е подходяща за развитие на лозарството, овощарството, зеленчукопроизводството, техническите култури и биопроизводството.
- Налице са дългогодишни традиции в растениевъдството и животновъдството.
- Важен фактор за развитието на селското стопанство на територията е възможността за създаване на сдружения на земеделски производители. Подходящо е да се подпомагат земеделски производители в областта на зеленчукопроизводството и трайните насаждения, като сектори с по-висока добавена стойност и с експортен потенциал.
- Земеделските стопани имат нужда от местна структура, която да осигурява изкупуването на произведената селскостопанска продукция.
- Развитието на земеделието може да допринесе за решаването на проблемите със заетостта и осигуряването на доходи за населението.
- Липсва интерес към перспективното екоземеделие, за развитието на което има доста добри условия на територията.
- Препоръчително е да се използва отпадната дървесина за допълнителна преработка и да се развият повече преработващи производства на дървения материал на територията на общината. Така ще се постигне по-висока себестойност, ще се мултиплицира ефектът от дърводобива, без да се замърсява околната среда.

Условията за сравнително конкурентоспособно земеделие на територията на Стамболово се дължат основно на възможността за по-интензивна диверсификация на стопанствата към т.нар. чувствителни сектори и прилагане на биологични практики. Подходящи са отглеждането на зеленчуци (напр. пипер), етерично маслени и лекарствени растения.

Целенасочената подкрепа за млечните животновъди и стопанства, които отглеждат животни пасищно е възможност за увеличаване размера (стандартния производствен обем) на стопанствата и съответно доходите на заетите лица в тях. Тази насока на подкрепата е мотивирана и от желанието за осигуряване суровина за малки преработвателни предприятия на територията на община Стамболово.

3.7. Туризъм, търговия и услуги

Територията на община Стамболово не е сред развитите и утвърдени туристически дестинации. Като цяло подотрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство“ формира под 0,5% от нетните приходи от продажби за община Стамболово. Въпреки това територията притежава голям потенциал от природни и културно-исторически дадености като основа за устойчиво развитие на различни форми на туризъм.

Наличните ресурси дават възможност за развитие на един отчасти нов сектор – алтернативен туризъм, който има потенциал да диверсифицира местната икономика и да намали основната зависимост от отрасъл земеделие.

През последните 10 години по поречието на река Арда (с. Долно Черковище) бяха изградени туристически комплекс „Арда“ и туристически комплекс „Перпера“, ремонтиран бе и Мотел „Гледка“, изгради се семеен хотел в с. Кралево и в с. Стамболово, както и няколко къщи за гости, които приемат през последните години своите посетители. Една част от туристическите обекти се утвърдиха и имат постоянен текущ поток от туристи.

Туристическата инфраструктура има потенциал да се изгражда и доразвива на базата на наличните възможности за развитие на археологически, селски, религиозен и културен туризъм.

Туристическите обекти през 2016 г. са осигурили общо 2 169 нощувки⁸. Това е един сериозен скок в подобряване качеството на местата за нощувки и увеличаване на техния обем.

Търговията и услугите на територията са слабо развити с изключение на магазинната мрежа, която е с добро покритие в повечето населени места. Тя се отличава с еднообразие на магазините (хранителни стоки) и заведенията (кафенета). На повечето места преобладават смесените магазини, които целят да посрещнат основните потребности на клиентите. Въпреки това ниската покупателна способност на населението възпрепятства откриването на специализирани магазини, както и предлагането на различни услуги и населението е принудено да посещава близките областни центрове, за да се сдобие с необходимите му стоки и услуги.

Търговията е представена от множество частни заведения за обществено хранене, кафенета, магазини за хранителни и нехранителни стоки, функциониращи основно в няколко населени места на територията: с. Стамболово, Долно Черковище, Долно Ботево, Силен, Жълти бряг, Лясковец, Поповец, Пчелари, Гледка и др.

На територията на община Стамболово търговията бележи ръст в подобряване качеството за сметка на намаления брой фирми. Поради икономическата криза през последните години броят на фирмите, занимаващи се с търговия, пада и през 2013 г. функционират 41 фирми в сферата на услугите, в които са заети 42 човека и имат нетни приходи от 4 753 хил. лв.

Търговските обекти осигуряват работни места за част от местното население, но заетостта на трудово активното население на общината изисква по-голяма предприемаческа активност, както и развитие на нови услуги за жителите и гостите на общината.

Търговската мрежа обслужва както населението на територията на общината, така и гостите на региона. Развитието на туризма ще стимулира развитието на търговията и ще допринесе за обновяването и за увеличаването на търговските обекти, за увеличаване на нетните приходи от продажби и на заетите лица в тях.

⁸ Общински план за развитие 2017-2020 г.

Освен магазинната мрежа на територията на общината има и обекти, предоставящи различни услуги. Така например в община Стамболово има три бензиностанции, които се намират в с. Стамболово, с. Голям извор и с. Силен. Автомивки са изградени в с. Силен и в с. Стамболово. Автосервиз има в с. Стамболово, а в с. Силен е открит и Пункт за технически прегледи.

Административните услуги на територията на община Стамболово са представени от кметствата във всички населени места, както и от общинските администрации; полицейските пунктове в някои населени места и от пожарната в Стамболово. Клубът на пенсионера е един, а новооткритата аптека обслужва населението на общината и на съседните на общината населени места.

Културата е съсредоточена в народните читалища в по-голямата част от населените места. Съобщенията в пощенските станции, които функционират в някои от населените места.

3.8. Техническа инфраструктура

Техническата инфраструктура обхваща материално-техническата база (пътна мрежа и съоръжения) на четири основни инженерни системи: транспортна, енергийна, ВиК и съобщителна. Тя е от особена важност за местното население и за неговото качество на живот.

Транспортни мрежи

Пътната мрежа на територията на общината включва пътища от републиканската и общинската пътна мрежа.

В непосредствена близост до територията на община Стамболово минава магистрала „Марица“, както и основната пътна артерия – Път 1-5 Русе – Бяла – Полски Тръмбеш – В.Търново – о.п. Дебелец – Дряново – Габрово – Шипка – Казанлък – о.п. Стара Загора – Средец – Димитровград – о.п. Хасково – Конуш – Черноочене – Кърджали – Момчилград – Маказа – граница Гърция и новоизграденото трасе на подходен път „Подкова – ГКПП „Маказа“, като част от международните пътища (Е-мрежа – Е-85). Пътят е част от трансевропейски транспортен коридор № 9 Хелзинки – Александруполис.

Пътната мрежа на територията на община Стамболово е около 314 км, от които вътрешната улична мрежа е 163,96 км, общинските пътища (четвъртокласна пътна мрежа) са 83,4 км и третокласната пътна мрежа е 67 км. Общинските пътища и пътните отсечки осигуряват транспортните връзки от местно значение. Те се свързват с пътищата от републиканската пътна мрежа или с улиците в населените места⁹.

През последните години са изградени и подновени със средства от държавния и общинския бюджет и друго външно финансиране както важни общински пътища, така и няколко пътни отсечки, свързващи различни села на общината.

⁹ Общински план за развитие 2017-2020 г.

Пътната инфраструктура на територията на общината е развита добре, има осигурен достъп до всяко населено място. Въпреки честите текущи и основни ремонти качеството на пътните участъци е сравнително добро. Необходими са повече средства за поддръжка и текущи ремонти. Липсата на финансови ресурси за текущото поддържане на четвъртокласните и на третокласните пътни мрежи затруднява общината.

Уличната мрежа на община Стамболово е с обща дължина от 163 957,63 л.м. Тя е изградена предимно от асфалтова настилка. Доста често в населените места липсват банкети, тротоари и хоризонтална маркировка, което затруднява придвижването. Проблем е и липсата на възможност за безпрепятствено придвижване по някои от селските улици. Не е осигурен нормален достъп за хора с увреждания до административните сгради, до развлекателните и спортните съоръжения.

Въпреки сериозните ремонтни дейности на територията на общината голяма част от улиците все още не са ремонтирани. Други пътни участъци, които са били ремонтирани се нуждаят от довършителни дейности.

Транспортното обслужване на населението се осъществява от обществен автобусен транспорт за превоз на пътници, който е поет от частни фирми. С тях общината има сключени дългосрочни договори за транспортни услуги. Тези линии са част от републиканската и областната транспортна схема и са от особено значение за придвижването на възрастните хора между населените места.

ВиК инфраструктура

Съществуващата водоснабдителна и канализационна мрежа на територията на община Стамболово е доста разнообразна. Така например на територията на общината е изградена изцяло водоснабдителната мрежа, една част от която е и обновена, канализацията е изградена частично в някои населени места, има изградени и седем пречиствателни станции¹⁰, които за съжаление не работят.

До 2018 година ВиК инфраструктурата се управлява от „ВиК Стамболово“ ЕООД, а по настоящем тя се управлява от „ВиК Хасково“ ЕООД.

Водоснабдяването на населените места в община Стамболово е решено напълно, главният водопровод е с дължина над 42 км и е прокаран от с. Долно Черковище (р. Арда) до с. Балкан. В общината са изградени 140 км водопроводна мрежа в населените места, 49 025 л. м е дължината на водопроводната мрежа извън населените места, има и водоснабдителна помпена станция¹¹.

¹⁰ с. Поповец-Зимовина с дължина 8 727 м. и ПОСВ от 2010 г. - работеща; с. Кладенец с МПСОВ/2008 г. /невъведена в експлоатация/; с. Малък Извор с МПСОВ/2007 г. /невъведена в експлоатация/; с. Долно Черковище с МПСОВ/2007 г. /невъведена в експлоатация/; с. Лясковец с МПСОВ/2009 г. /невъведена в експлоатация/; с. Маджари с МПСОВ/2008 г. /недоизградена и невъведена в експлоатация/; с. Кралево с МПСОВ/2008 г. - работеща.

¹¹ Общински план за развитие 2017-2020 г.

Община Стамболово се захранва с питейна вода от 2 бр. шахтови кладенци, изградени по поречието на Арда – с. Долно поле, от които единият е работен, а другият – резервен. Те осигуряват питейната вода за 18 села в общината, като дебитът е средно 670 куб.м на денонощие. Освен това съществуват 2 бр. шахтови кладенци на р. Бързей, които обслужват с. Жълти бряг. Дебитът е около 105 куб.м на денонощие, обслужват се 20 бр. напорни и 2 бр. черпателни водоеми с общ обем от 3 425 куб.м, като във всяко населено място има работен напорен водоем, а в помпените станции Долно поле и Силен, съответно и черпателни резервоари. Съществуващите резервоари са напълно достатъчни за обслужване на населението. Няма неводоснабдени селища. Средно дневната водна обезпеченост на жител възлиза на 72 литра. В месеците юли, август и септември поради сушата се наблюдава рязко спадане на нивата в шахтовите кладенци. Затруднява се водоподаването, но до режим на населението засега не се е стигало¹².

Покритието и степента на изграденост е 100%. Общата дължина на външните водопроводи е 51 240 м, а на вътрешните – приблизително 551 000 м. Външните водопроводи са в диапазона Ф 55 до Ф 365, като една част са изпълнени от стоманени тръби, а друга от HDPE.

Питейните резервоари са в сравнително добро състояние. Масово се нуждаят от подмяна на системата вход-изход крановите стопанства. Съществуват неработещи спирателни кранове, които са силно корозирали и има компрометирани елементи от сухите камери.

Шаховите кладенци са също в сравнително добро състояние. За помпените станции в селата Долно поле 1 и 2, Силен и Жълти бряг е необходима частична рехабилитация и подмяна на крановите стопанства.

Канализационната мрежа е с обща дължина 165 601,00 л. м, от тях 92 213,20 л. м са изградени през последните години. Канализацията е обхванала 57,18% от населението, в останалите случаи се използват все още септични ями и попивни кладенци.

Все още отпадните води не се пречистват поради невлизане в експлоатация на пречиствателните станции, което създава опасности от замърсяване на околната среда. Необходимо е в бъдеще да се обърне по-сериозно внимание на отпадните води, като се доизгради канализационната мрежа, както и се приведат в изправност пречиствателните станции.

Въпреки посочените по-горе проблеми ВиК инфраструктурата е добре развита за такава малка община, каквато е Стамболово. Тя има водопровод в сравнително добро състояние, повече от половината от канализацията е изградена и има 7 пречиствателни станции.

Осигурена е вода за селскостопански нужди в 10 от селата на община Стамболово. В 4 от тях водоподаването е от „Стамболово“ ЕООД и в 6 от „Напоителни системи“ Хасково.

На територията на с. Долно Ботево има два минерални извора. Има и други, които не са проучени и не се познават.

¹² Общински план за развитие 2017-2020 г.

Енергийна мрежа и енергийни системи

Енергийната мрежа на територията на община Стамболово е собственост на „ЕВН България Електроразпределение“ АД. Дружеството извършва планови, текущи и аварийни ремонтни дейности на електропреносната мрежа.

Изградената общинска електромрежа е сравнително добра – 20 и 110 kV. Електромрежата в община Стамболово има дължина 163 957,63 линейни метри. Състоянието ѝ е такова, че може да поема бъдещо увеличение на товарите и съответното електропотребление.

Всички селища на територията на община Стамболово са електрифицирани. Смушченията в захранването с електроенергия са редки, причинени са най-често от аварии, възникнали в резултат на природни явления, а в редки случаи от амортизирана мрежа. На места е проблем качеството на подаваната енергия, което налага изграждането на нови трафопостове и стабилизиране на напрежението. Най-често се налагат ремонти на мрежата НН в селата.

Захранването с ел. енергия се извършва от:

- Пост станция (ПСт) Славяни;
- Пост станция (ПСт) Хасково – 3 (Димитър Канев);
- ПСт Маджарово;
- Възлова станция (ВСт) Поточница.

Като цяло електроснабдяването на територията на община Стамболово обхваща силно развита електроенергийна мрежа, включваща:

- ел. мрежа (КЕЦ Харманли) 20 кв./СН/ – 68,5 км. (изв. Долно Ботево – 32 км, изв. Стамболово – 5,5 км.; изв. ВЕЦ – 4,5 км; изв. Рабово – 26,5 км.)
- въздушни мрежи високо напрежение (Хасково) – 37 км.
- въздушни мрежи средно напрежение (Хасково) – 53 км.
- к.с.н. (кабели средно напрежение) – 3 км.
- к.н.н. (кабели ниско напрежение) – 3,5 км.

Общият брой на трафопостовите възлизат на 49 бр. към КЕЦ Харманли и 34 към КЕЦ Хасково, или общо 83 броя.

Стълбовете в населените места са около 920 броя.

Броят на потребителите на електроенергия, клиенти на ЕВН на територията на Община Стамболово¹³, са:

¹³ Общински план за развитие 2017-2020 г.

Таблица № 8. Брой клиенти Община Стамболово (КЕЦ Хасково) към 2016 г.

Тип консуматор	Брой абонати
- битови нужди	1403
- стопански цели	181
Общо:	1 584

Източник: ЕВН Хасково

Таблица № 9. Брой клиенти Община Стамболово (КЕЦ Харманли) към 2016 г.

Тип консуматор	Брой абонати
- битови нужди	2200
- стопански цели	189
Общо:	2 409

Източник: ЕВН Хасково

Очаква се през настоящия програмен период от ЕВН да бъдат изградени 10 км нови линии, 5 от КЕЦ – Хасково и 5 км от КЕЦ – Харманли.

В общината са изградени 8 фотоволтаични централи, в Таблица № 39 са посочени по населени места.

Таблица № 10. Работещи фотоволтаични централи

№	Населено място	Разгърната застроена площ в кв.м.	Инвеститор
1.	Малък извор	1057	„Лоел“ ЕООД
2.	Царева поляна	1825	„Солар СЕ“ ЕООД
3.	Царева поляна	12005,57	„Сънвижън“ АД
4.	Светослав	628,56	„Ники-09“ ЕООД
5.	Кралево	34290,43	„Атаман“ ЕООД
6.	Кралево	6858,08	„Ниц“ ЕООД
7.	Кралево	34290,43	„Биопауърсолар“ ЕООД
8.	Маджари	4345	„ФЕЦ „Маджари 2“ ООД

Източник: Община Стамболово

На база на събраната информация се отчита необходимост от подобряване състоянието на енергийната инфраструктура с цел повишаване на качеството на електрозахранване и намаляването на технологичните загуби, посредством подмяна на кабелните линии с изтичащ срок на експлоатация, подмяна на въздушните кабелни линии с подземни такива, изграждане на автоматизирани възлови станции.

Изградената електропроводна и електроразпределителна мрежа осигурява достатъчно сигурност и оперативност в захранването на населените места от територията на общината. Мрежите с ниско напрежение се нуждаят от ремонт и модернизация. Уличното осветление в населените места е лошо и е под средното ниво за страната. Изградеността на трафопостовите може да се счита за задоволителна. Същите се нуждаят от текущ ремонт на АС и ел. част. Мощността на трафопостовите е средно 160 kW.

Телекомуникационна и съобщителна мрежа

Постигната е цялостна телефонизация на населените места и са осигурени добри комуникационни връзки – мобилно покритие, телефонни връзки, приемане на радио, телевизионни сигнали, интернет и др.

Изграден е широколентов интернет, който ще се разширява в бъдеще до всяко населено място. В останалите населени места има въздушна и UTR кабелна връзка.

През 2016 г. частните домакинства с достъп до интернет наброяват 953 домакинства, което прави 44% от домакинствата на община Стамболово. През последните 5 години броят на интернет потребителите се е увеличил 2 пъти.

Обществените центрове, имащи достъп до интернет в общината, са:

- Телецентър Стамболово – с. Стамболово;
- Народно читалище „Съзнание 1890“ – с. Жълти бряг;
- Народно читалище „Христо Ботев-1926“ – с. Стамболово;
- Народно читалище „Развитие 1946“ – с. Силен;
- Интернет зала – с. Стамболово.

Доставчици на интернет са:

- ВИВАКОМ;
- МТЕЛ;
- ТЕЛЕНОР;
- БУЛСАТКОМ;
- КЕЙБЪЛ НЕТ.

Широколентовият Интернет е изграден до с. Жълти бряг и до с. Стамболово, но все още не е пуснат в експлоатация. Покриването на цялата общинска територия и неговото използване ще осигури отлични условия за работа в Интернет.

3.9. Заетост и безработица

Показателите за заетостта и безработицата са важни индикатори за икономическото развитие и качеството на живот на местното население. Тенденциите в изменението на коефициентите на заетост и безработица често сменят посоката на своето развитие, което е резултат от процеса на свиване на производството и освобождаване на персонал.

За анализирането на трудовия пазар на територията на община Стамболово е важно да се разгледат основните понятия, определящи икономически активните лица на територията¹⁴ и на тяхната трудова заетост.

От следващата таблица става ясно какъв е броят на икономически активните и неактивните лица, както и тяхната заетост, разпределени по пол.

Таблица № 11. Население в община Стамболово на 15–64 години по икономическа активност и пол

	Общо	%	Мъже	%	Жени	%
Общо работна сила:	3839	100	2011	100	1828	100
Икономически активни - заети	2070	53,92	1164	57,90	906	49,57
Икономически активни - безработни	194	5,05	119	5,90	75	4,10
Икономически неактивни лица	1575	41,03	728	36,20	847	46,33

Източник: НСИ

Обезлюдяването на територията е факт, който се отразява много негативно на икономическата активност и на социалната среда като цяло. Така например през 2017-2018 г. икономически активните лица са намалени от 3 839 през 2011 г. на 2264 лица, което говори за драстично обезлюдяване на територията.

Равнището на заетост или делът на заетото население в трудоспособна възраст се счита за основен социален показател, който служи при анализа на развитието на пазарите на труда и качеството на живот на местното население.

Заети лица са лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период:

- Извършват работа за производство на стоки и услуги поне 1 час срещу заплащане (в пари или натура) или друг доход;
- Не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който получават пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други подобни причини. Лицата, които са в неплатен отпуск по причини на работодателя, се считат за заети, ако продължителността на този отпуск е до 3 месеца.

Заетите лица в горната таблица са 53,92% от лицата в работоспособна възраст, безработните са 5,05%, а 41,03% са икономически неактивни лица. От анализа на представените данни прави впечатление по-ниският брой безработни жени, което е обратно на общата тенденция в страната и областта. През следващите години тази тенденция се променя.

¹⁴ **Работна сила** (текущо икономически активно население) – лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица.

Заетостта е структурен показател, който може да послужи за по-доброто разбиране на структурата на пазарите на труда и икономическите системи, измерени чрез равновесието между търсенето и предлагането на работна сила или качеството на работните места, както и разпределението при извършването на различните икономически дейности.

В следващата таблица са представени резултатите от преброяването, посочващи разпределението на заетите лица по икономически дейности и пол.

Таблица № 12. Заети лица на 15–64 навършени години по класове икономически дейности и пол

Класове икономически дейност	Общо		
	Общо	Мъже	Жени
Общо:	2070	1164	906
Селско, горско и рибно стопанство	1201	629	572
Добивна промишленост	8	8	-
Преработваща промишленост	173	76	97
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	16	-	-
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	20	-	-
Строителство	152	-	-
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	151	89	62
Транспорт, складиране и пощи	36	28	8
Хотелиерство и ресторантьорство	25	11	14
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	-	-	-
Финансови и застрахователни дейности	3	-	-
Операции с недвижими имоти	-	-	-
Професионални дейности и научни изследвания	32	10	22
Административни и спомагателни дейности	8	-	-
Държавно управление	147	94	53
Образование	52	13	39
Хуманно здравеопазване и соц. работа	13	3	10
Култура, спорт и развлечения	4	-	-
Други дейности	13	-	-
Дейности на домакинства като работодатели; недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	-	-	-
Дейности на екстериториални организации и служби	10	3	7
Непосочена	5	-	-

Източник: НСИ

Най-много са били заетите в селското, горското и рибното стопанство – 1201 човека, следвани от преработващата промишленост – 173, строителството – 152, търговията, ремонта на автомобили и мотоциклети – 151, държавното управление – 147 и др. В преработващата промишленост заетите жени преобладават над заетите мъже. Във останалите случаи превес имат мъжете.

Стамболово влиза в групата на общините, които имат среден процент безработица, който обаче по-голям от средния за Област Хасково. Подобна е ситуацията в Тополовград, Минерални бани и Любимец. Така например в община Стамболово през 2017 г. тя е 12,1%, при 8,57 за Област Хасково. Най-голяма тя е била в община Маджарово – 22,8% и в община Симеоновград – 20,14%, а най-ниска е в общините Хасково и Димитровград – 6,27%.

През 2018 г. безработицата в община Стамболово е 10,6%, при 6% в Област Хасково, което обхваща 6 307 регистрирани хора без препитание в бюрата по труда. С най-ниско равнище остават общините Хасково и Димитровград с 4,2 процента и 4,5 процента и отново община Маджарово е с най-високо равнище – 16,6 процента и община Симеоновград с 15,3 процента.

Разбира се, и безработицата в общината е различна в различните населени места. Най-висока през последните години е безработицата в: с. Голям извор – 7,9%, с. Стамболово – 11,7% и с. Гледка – 7,5%, с. Жълти бряг – 7,1%. Тук значение за по-високия процент безработица в с. Голям извор има ромската общност, живееща в селото.

Най-ниска е безработицата в селата: Бял кладенец – 0,8%; Воденци – 1,3; Тънково – 1,3%; Долно поле – 1,3%; Кралево – 1,7%; Светослав – 2,1%; Кладенец – 2,1% и Голобрадово – 2,1%.

Посочените данни за относителния дял на безработицата по населени места са подвеждащи в известна степен, тъй като ниският процент на безработица в цитираните по-горе села не означава, че е висок процентът на трудова заетост сред населението, живеещо там. Този нисък процент се дължи главно на факта, че на територията на съответното населено място живее основно население в пенсионна възраст, докато броят на икономически активните лица е минимален, което определя и ниския процент на безработица (малък брой безработни лица спрямо малък процент икономически активни лица дава нисък процент).

От направеното заключение става ясно, че населените места с най-висок процент на безработица имат по-малък процент на обезлюдяване, защото са запазили по-голямата част от трудово активните си лица.

Средномесечният брой на регистрираните безработни в община Стамболово се увеличава устойчиво до 2014 г., след което от 2015, 2016, 2017 и 2018 г. започва да намалява. Същата тенденция се регистрира и при продължително безработните лица. Най-голям брой безработни са във възрастовата група над 50 години, както и във възрастта между 30 и 44 години. След 2013 г. делът на безработните жени е по-голям от този на мъжете. Най-голям брой са безработните с основно и по-ниско образование, както и тези без специалност и професия. (Вж. Таблица № 13.). Намаляването на безработните не се дължи на увеличаване на заетостта, а на напускане на територията на голяма част от работоспособното население.

Таблица № 13. Средномесечен брой на регистрираните безработни в община Стамболово

ПОКАЗАТЕЛИ	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
Средномесечен брой на регистрираните безработни	292	283	324	325	387	448	440	414	372	275	239
В т.ч. :											
- продължително безработни	139	85	98	115	133	201	230	218	167	75	76
- жени	196	177	194	197	192	263	242	230	209	156	138
По възраст:											
до 24 години	25	18	22	22	32	51	41	33	23	24	16
от 25 до 29 год.	24	22	21	25	28	29	29	21	21	20	15
от 30 до 44 год.	103	63	109	99	152	140	180	159	151	109	97
от 45 до 49 год.	35	34	39	37	42	51					
над 50 години	105	146	133	142	133	177	190	201	177	122	111
По образование:											
висше	3	2	5	10	13	13	11	12	13	7	6
средно	63	57	83	88	108	123	138	121	105	85	76
в т.ч. средно професионално	51	46	67	66	81	102	117	101	85		
основно и по-ниско	226	224	236	227	266	312	291	281	254	183	157
По професионална квалификация											
специалисти	14	11	18	27	40	43	47	46	44	36	30
с работническа специалност	40	41	56	55	67	74	83	70	58	46	43
без специалност и професия	238	231	250	243	280	331	310	298	270	193	166

Източник: Агенция по заетостта, Дирекция „Регионална служба по заетостта“ – Хасково, Дирекция „Бюро по труда“ – Хасково

Като цяло за периода 2012-2018 г. всички групи безработни са намалели. Броят на безработните висшисти е паднал от 13 през 2012 г. на 6 през 2018 г.; безработните среднисти, в т.ч. със средно професионално образование за периода 2012–2018 г. също са намалели от 108 през 2012 г. на 76 през 2018 г. Делът на безработните с основно и по-ниско образование е намален от 266 през 2012 г. на 157 през 2018 г. За този период е намален и броя на безработните лица без квалификация, от 280 на 166 човека.

Данните показват, че средностатистическият безработен в община Стамболово е човек с основно или по-ниско образование, без необходимата квалификация и професионална подготовка. По-често това са мъже, а през последните години – жени.

Основната причина за равнището на безработица в общината е малкият брой работещи предприятия, ограничения брой работни места, липсата на образовани специалисти, притежаващи необходимата квалификация. Голям брой от трудово заетите са специалисти

основно от града Хасково и други близки градове. Има и голямо разминаване между търсената и предлагана квалификация на пазара на труда.

За да се намали делът на безработните със средно и основно образование, особено на хората на средна възраст между 30 и 44 години, е необходимо да се търсят възможности за включването им в програми за повишаване на образователното равнище, за придобиване на специалности, които се търсят и за които има обявени свободни работни места. В община Стамболово активната политика по заетостта се реализира чрез редица програми и мерки за осигуряване на временна заетост и обучение, финансирани със средства от националния бюджет. Значителна част от повишаващите професионалната си квалификация и придобиващи ключови компетенции безработни и заети лица са ангажирани по различни проекти на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”.

От представените по-горе данни става ясно, че икономическата криза трайно се е отразила на трудовия пазар. Регистрираните положителни тенденции в намаляването на безработицата през последните няколко години не показват излизане от икономическия срив, който настъпи в периода 2008–2012 г. Те показват трайното установяване на тенденции на: обезлюдяване, застаряване и рязко намаляване на трудово активното население във всички населени места на общината. Намаляването на фирмите и на работните места е факт, който допълнително влошава активността на населението в работоспособна възраст.

Изводи:

- Обезлюдяването на населените места, застаряване на населението и намаляването на икономически активните лица е тенденция, която не може да бъде преодоляна на този етап и която заплашва да продължи да се задълбочава.
- Липсва икономическо съживяване, което да осигури нови работни места и да създаде условия за връщане на част от мигриралото население.
- Наетите лица по трудови и служебни правоотношения в община Стамболово се разпределят основно между следните икономически дейности: търговия, строителство; ремонт на автомобили и мотоциклети; селско, горско и рибно стопанство, хотелиерство и ресторантьорство.
- Анализът на структурата на наетите лица по икономически дейности показва, че в сравнение с всяка предходна година има незначителни промени.
- Най-голям е относителният дял на безработните с основно и по-ниско от основното образование, а най-малък е относителният дял на безработните с висше образование.
- Недостатъчно се използват възможностите от страна на предприемачите за кандидатстване с конкретни проекти.

- Основната причина за високото равнище на безработица в общината е малкият брой работещи малки предприятия, които осигуряват ограничен брой работни места и то предимно за образовани специалисти, притежаващи необходимата квалификация.
- Хората на средна възраст в община Стамболово срещат трудности при своята трудова и социална реализация. Невъзможността за трудова реализация и ниското заплащане са сред основните причини хората да мигрират към по-големите градове или да търсят спасение в чужбина.

3.10. Социални услуги

По данни от НОИ има 330 пенсионери с пенсии за инвалидност в над трудоспособна възраст и 224 с пенсии за инвалидност на лица в трудоспособна възраст.

По данни от Д „СП“ от общината се подпомагат 238 инвалиди, от които 18 деца.

Хората, намиращи се в неравностойно положение, изискват значително повече грижи за социалната им интеграция. Общината работи активно за осигуряване на основни социални услуги от които се нуждае местната общност. В момента на територията на общината се предлагат следните услуги:

- **Топъл обяд** според проведената анкета е най-предпочитаната услуга сред представителите на учзвимите групи, тъй като услугата е безплатна, осигурява храна за възрастните, болни и самотни хора, които нямат възможност да си готвят сами, а и финансовите им възможности са ограничени;
- **Домашен помощник и Личен асистент** са другите най-търсени услуги, тъй като физическите лица получават директно финансиране, което им помага да се грижат активно за своите близки, тъй като са обезпечени финансово;
- **ЦОП (Център за обществено подпомагане)** за последните години се утвърждава сред семействата с деца в риск. Първоначално липсва интерес към предлаганите услуги, но с течение на времето заниманията по групи започват да привличат представителите на целевата група и те постепенно прибягват до тяхното използване. Разбира се, този процес е подпомогнат от специалистите, работещи в центъра, които непрекъснато работят с децата в риск.

ЦОП освен с децата работи и с възрастните хора. Негова задача е да обучава родителите на тези деца, както и кандидатите за приемни родители, преди вземането на деца. След това се извършва и контролна дейност, като посещаване по домовете, организиране на срещи и при необходимост подпомагане на децата и приемните родители.

Друга сфера на дейност на ЦОП е работа с малолетни и непълнолетни майки. С тях при оценена потребност започва да работи социален работник и психолог.

ЦОП работи не само на територията на община Стамболово, но и в община Маджарово и при необходимост и в община Харманли – т.е. ЦОП развива дейност на територията на Дирекция „СП“ Харманли.

- Търсена социална услуга в Община Стамболово е и **Приемна грижа**, която се предлага като алтернатива на специализираните институции за деца. Приемната грижа е една възможност за децата, лишени от грижите на собствените си родители да израснат в семейна среда, да усвоят различни социални модели на поведение и да развият своя потенциал за независим живот. Към настоящият момент има 4 настанени деца за отглеждане и 3-ма приемни родители. Три от децата са настанени дългосрочно и едно – краткосрочно.
- В училищата и в детските градини се предлагат услуги, финансирани от държавния бюджет: ресурсен учител, логопед и психолог, които са вече утвърдени и предпочитани от учители и родители.
- Вид социална услуга, утвърдена на територията, е и работата с деца с противообществени прояви, която се извършва от Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН). Тя работи с обществени възпитатели, на които се възлагат конкретни задачи. Отделно на заседанията на комисията се канят учители, родители и външни експерти, а при необходимост и обществени възпитатели, на които се възлага всеки конкретен случай.
- Домашният социален патронаж е най-дълго предлаганата услуга, която се е утвърдила на територията на общината и която се е ползвала активно до момента на предлагането на „Топъл обяд“. След неговото стартиране има отлив на желаещи да ползват тази социална услуга, понеже потребителите трябва да доплащат храната си, за разлика от „Топъл обяд“, който е безплатен.

Социалните услуги на територията, които не са успели да се утвърдят или се срещат затруднения при тяхното прилагане, са следните:

- Здравно-психологическите услуги, предлагани по проект „Насърчаване на социалното включване за независим живот в община Стамболово“;
- Националната програма за Асистенти на хора с увреждания (НПАХУ);
- Услугите на Хосписа;
- Клубове на пенсионера.

Причините, довели до липсата на интерес, са следните:

- За **Хосписа**, който не е делегирана от държавата дейност, предлаганите услуги са били скъпи за целевата група, чиито представители трудно са могли да си ги позволят поради бедност и финансови ограничения. Освен това са липсвали желаещи за работа в Хосписа, които да се грижат за възрастните и болни хора поради ниското заплащане и непривлекателната работа. Проблем е и липсата на лекари и други медицински специалисти, които да работят в Хосписа при предлаганото ниско заплащане.

- За **здравно-медицинските и психологически услуги, предлагани по проект НСВНЖ на община Стамболово** - Услугите по проекта са предлагани в Центъра за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността, а не по домовете. За съжаление повечето потребители нямат нагласата да търсят активно подобни услуги, като се лишат от свободното си време или си платят необходимия транспорт за придвижване. Ето защо те предпочитат дадената услуга да им е осигурена по домовете. Докато по проекта са финансирани заплатите на психолог, рехабилитатор и фелдшер, както и транспортните разходи, една част от потребителите (особено по-младите) демонстрират желание за посещение на Центъра и се включват в индивидуалните или в груповите занимания. След приключване на проекта, общината не може да продължи да финансира предлаганите услуги, а лицата все още не са готови да плащат за подобни услуги;
- В някои от случаите не се разбират ползите от дадената услуга, като например психологическата подкрепа, защото не е формирана необходимата култура на ползване на подобни услуги. За да стане това факт, се изисква активна работа с целевите групи за тяхното мотивиране при ползването на конкретни социални услуги;
- Някои от програмите, като например НПАХУ, поставят пък прекалено много изисквания и условия към потребителите, които трудно могат да бъдат изпълнени. Големият набор от документи винаги възпрепятства дадена услуга;
- Проблем е и липсата на турско говорещи психолози и други специалисти, което затруднява комуникацията с потребителите на конкретната услуга, защото бенефициентите говорят основно майчиния си език;
- Като цяло липсват психолози и рехабилитатори, които да живеят на територията на общината. Налага се да се търсят специалисти от Хасково, а пътуването оскъпява всяка отделна услуга;
- Твърде ограничен е финансовият ресурс по някои от програмите, което води до малък брой обслужвани лица;
- В с. Жълти бряг и в с. Тънково има обособени помещения за клубове на пенсионера, но не се ползват от възрастните хора, защото няма желаещи да го стопанисват и да развиват подобна дейност, а и общината не подпомага с финансов ресурс подобна дейност;

Предлаганите услуги на този етап се определят от анкетираните и като качествени, защото удовлетворяват потребностите на уязвимите гупи, хората споделят удовлетвореността си и тяхното търсене се увеличава.

Качествени са и предлаганите услуги в училищата и в детските градини на ресурсен учител, логопед и психолог. Тези услуги се утвърдиха през последните години и имат голям ефект върху децата. Вече е възпитана сред част от населението (учители и родители) потребността от консултация със съответния специалист (логопед и/или психолог). Освидетелстваните деца се увеличават и нуждата от подобни услуги също нараства.

По-трудно може да се определи качеството на някои социални услуги, които са затворени в семейната среда, като например услугите „Личен асистент“ и „Домашен помощник“. Тези две услуги са едни от най-предпочитаните. Голям брой родители, близки и роднини търсят активно тези услуги, защото получават заплащане за тях и затова често се предоставят от лица, които са част от семейния кръг, понякога са близки, роднини или съседи. Този факт при лоша грижа ограничава потребителя да се оплаче. От друга страна същите лица са ангажирани с човека с увреждане много по-дълго от определените в договора часове и/или дейности. Това е особено характерно, когато лицето със социални потребности е дете. При тези социални услуги се разчита основно на личната ангажираност, лоялност и отговорност на предоставящия услугите, а това не винаги е гаранция за качество. При регистриране на лошо обслужване на децата с увреждания доставчикът на услугата – в случая общината съвместно с Агенцията за защита на детето, има права да се намеси, но това се случва в редки случаи. При възрастните хора обратна информация може да се получи предимно при посещения на място.

Предлагането на допълнителни социални услуги в домовете им (Топъл обяд и Домашен социален патронаж), разширяване услугите, предлагани от ЦОП, и откриването на дневни центрове за възрастни хора ще допринесе за социалното включване на представителите на уязвимите социални групи в още по-голяма степен.

4. ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ И ОБЩИНСКА СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА

4.1. Ролята на НПО за повишаване на гражданското участие

Най-точни дефиниции за гражданското участие и свързаните с това процеси на основните заинтересовани структури, включени в публичните политики, са дадени в Насоките за гражданско участие в процеса за вземане на политически решения (приети от Комитета на министрите на 27 септември 2017 г. на 1295-то заседание на заместник-министрите). Те са следните:

- а) **"Гражданско участие"**¹⁵: ангажирането на лица, неправителствени организации и гражданското общество като цяло в процесите на вземане на решения от публичните органи. Гражданското участие в процеса на вземане на политически решения се отличава от политическите дейности по отношение на прякото ангажиране с политическите партии и лобирането във връзка с бизнес интересите;
- б) **"Процес на вземане на решения"**: разработването, приемането, прилагането, оценката и преформулирането на политически документ, стратегия, закон или

¹⁵ Насоки за гражданско участие в процеса за вземане на политически решения,

регламент на национално, регионално или местно равнище или всеки процес, при който се взема решение, което засяга обществото или негов сегмент, от публичен орган, на който са предоставени такива правомощия;

- с) **"Неправителствени организации" (НПО):** доброволни самоуправляващи се органи или организации, създадени да осъществяват главно нестопанските цели на своите учредители или членове, както е посочено в Препоръка СМ / Rec (2007) 14 на Комитета на министрите към държавите-членки относно правния статут на неправителствените организации в Европа. Те могат да включват например доброволчески групи, организации с нестопанска цел, сдружения, фондации, благотворителни организации или групи, основани на географски принцип, за защита на общностни интереси или застъпничество;
- д) **"Гражданско общество като цяло":** ансамбълът от индивиди и организирани, по-малко организирани и неформални групи, чрез които те допринасят за обществото или изразяват своите възгледи и мнения, включително когато повдигат въпроси, свързани с нарушения на човешките права, корупция и други неправомерни действия или изразяват критични коментари. Такива организирани или по-малко организирани групи могат да включват професионални и обществени организации, университети и изследователски центрове, религиозни и неденоминационни организации и защитници на правата на човека;
- е) **"Публичен орган":** всеки изпълнителен, законодателен или административен орган на национално, регионално или местно равнище, включително лица, упражняващи изпълнителна власт или административни функции.

Във времена на финансови затруднения търсенето на обществени услуги и подкрепа от страна на държавата и общините нараства, но от друга страна фискалните ограничения водят до намаляване на разходите за провеждане на публични политики. В тези времена е важно да се постигне баланс, който изисква прилагането на активна политика от страна на публичната власт за привличане на гражданите при разработването и изпълнението на различните секторни политики.

Това е особено сериозен проблем за малките общини, които са лишени не само от необходимите финансови ресурси, но и от нужния за местното развитие човешки потенциал, който намалява лавинообразно поради обезлюдяването на малките населени места.

По социално-икономически критерии и по базови показатели като икономическа свобода, бизнес среда, образование, свобода на словото Република България е на едно от последните места в Европейския съюз.

По степента на удовлетвореност от начина си на живот българското общество е на едно от последните места в света¹⁶.

Това е проблем, тъй като администрацията е двигателят, който може да ускорява или забавя, който може да координира и направлява, но и да блокира обществените усилия за по-добър живот.

Именно поради това всяка българска община се нуждае от нарастване на продуктивността на администрацията и по-ефективно използване на ограничените бюджетни ресурси за качествено предоставяне на публичните услуги.

Българските граждани се нуждаят от креативна и отговорна администрация, изоставила традициите на рутинната работа, ориентирана към решаване на проблемите на хората и действаща като стожер за спазването на законите и на демократичната легитимност.

Идентифицираните предизвикателства, пред които са изправени общинските администрации, налагат цялостна промяна на начина, по който се предоставят административни услуги.

Усилията трябва да се насочат към опростяване и рационализиране на административните процедури, осигуряване на оперативна съвместимост между съществуващите информационни системи, служебен обмен на информация и документация и въвеждане на интегрирани административни услуги. Последователно трябва да се въвежда комплексното административно обслужване и ще се привличат НПО при предоставяне на конкретни услуги.

Готовността и разбирането на местните власти за разширяване на възможностите за гражданско участие на местно равнище е от съществено значение за неговата ефективност и ефикасност. То се определя в голяма степен както от нормативната уредба, така и от информираността на местните власти за механизмите, обезпечаващи гражданския диалог и партньорство.

Възможностите за стимулиране на местните власти в усилията им за изграждане на гражданско общество е отразено в Член 3 на Европейската харта за местно самоуправление, който гласи: „Под местно самоуправление се разбира правото и реалната възможност за местните общности да регулират и да управляват в рамките на закона, на тяхна отговорност и в интерес на тяхното население, съществена част от обществените

¹⁶ Пак там

дела”,¹⁷ както и в Член 17 на Закона за местното самоуправление и местна администрация, който регламентира, че „Местното самоуправление се изразява в правото и реалната възможност на гражданите и избраните от тях органи да решават самостоятелно всички въпроси от местно значение, които законът е предоставил в тяхна компетентност ...”

Според Индекса за устойчивост на НПО, правната среда, в която се развиваха гражданските организации в България през последните години, не е претърпяла съществени изменения. Значителен обществен отзвук се регистрира при настъпилите промени в Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ), които влязоха в сила от 1 януари 2018 г. и съгласно които регистрацията на юридическите лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ) се прехвърля към Агенцията по вписванията.

Индексът за устойчивост на неправителствените организации в България за 2017 г. е 3,3, което означава *развиваща се устойчивост*.¹⁸

Въпреки че през 2017 г. няма промени в общата устойчивост, се наблюдава слабо **влошаване** в областите **Финансова устойчивост** и **Обществен престиж**. Върху финансовата устойчивост на НПО оказва влияние продължаващата им зависимост от проектно финансиране, което през годините започна да става все по-оскъдно. Освен това намалява и финансирането от корпоративни дарения за НПО. За отслабването на обществения престиж на гражданския сектор допринасят отрицателни медийни кампании¹⁹.

До края на 2017 г. в България са регистрирани почти 50 000 НПО, сред които повече от 38 000 сдружения, 7 000 фондации и 4 000 читалища. Според регистъра „Булстат“ през годината в него са вписани 1 500 нови НПО.²⁰

Неправителствените организации са освободени от данъчно облагане на приходите от грантове, дарения и членски внос. Дарителите на организации в обществена полза могат да се възползват от данъчни облекчения в размер на 5 процента от годишния доход за физически лица и 10 процента от положителния финансов резултат за юридически лица. НПО имат право да извършват стопански дейности, свързани с мисията си, но не получават данъчни облекчения върху приходите от тях.

Няма правни ограничения по отношение на възможността на НПО да кандидатстват и да получават чуждестранно финансиране. Те могат да организират кампании за набиране на средства, да продават стоки и услуги и да участват в обществени поръчки. Има обаче някои ограничения по отношение на финансирането.

¹⁷ Европейска харта за местно самоуправление

¹⁸ Индексът се изработва от Американската агенция за международно развитие (USAID) в партньорство с Българския център за нестопанско право (БЦНП). Той проследява развитието на гражданския сектор в 24 държави от Централна и Източна Европа и Евразия вече 21 години

¹⁹ Индекс на устойчивостта на неправителствените организации в България през 2017 г.

²⁰ Пак там

Във връзка с финансирането от ЕС повечето програми в България се считат за държавна помощ и поради това подлежат на правилото de minimis, с което размерът на грантовите средства от ЕС за едно НПО се ограничава до общо 200 000 евро за последните три години.

Според Световния дарителски индекс на CAF за 2017 г. България заема предпоследно място по отношение на доброволчеството, като едва 5 процента от респондентите в България съобщават, че са били доброволци за НПО през 2016 г., което е спад със 7 процента спрямо предходната година. Според Националния статистически институт приблизително 85 000 души са положили доброволчески труд за НПО през 2016 г., последната година, за която има статистически данни. През 2016 г. в НПО са били наети малко над 27 000 души – почти същият брой, както през 2015 г.

Все повече НПО, особено тези, които активно се стремят да привличат частни дарители, полагат усилия да осведомяват обществеността относно резултатите от своята работа. Повечето НПО обаче нямат достатъчно ресурси, особено човешки, за да повишават информираността относно своите дейности или да издигат обществения си престиж. Ограничени са познанията на НПО и как да използват ефективно социалните медии за комуникация с обществеността.

4.2. Общинска политика

Определянето на публични политики, в частност и на общинските такива, е комплексен процес, който протича непрекъснато и минава през различни етапи, както следва:

- **Стратегическо планиране** – разбиране и проучване на проблема;
- **Разработване на политика за действие** – определяне на посока на действие;
- **Прилагане на политиката** – изпълнение на взетите решения;
- **Мониторинг и контрол** – наблюдение и проследяване;
- **Оценка** – определяне степента на изпълнение на поставените цели и предприемане на коригиращи действия.

Различните фази не се характеризират с точно определена цикличност, а могат да бъдат предизвикани от различни причини в различни моменти – могат да повлияят определени събития (планирани или не), определени субекти на национално или наднационално ниво, кризисни ситуации и т.н.

Стратегическото планиране и координация са част от управленския процес, включително на местно общинско ниво, чрез който една конкретна идея се преобразува във визия, а тази визия има нужда от обективизиране в публични политики и действия, които да доведат до резултати и постигане на конкретни цели.

Чрез прилагането на механизми и инструментариум за разработване на социална политика органите на местната изпълнителна власт в лицето на общинската администрация биха могли да постигнат по-висока ефективност при:

- определянето на даден проблем или идея, вникването в свързаните с тях обстоятелства и контекст и преобразуването на първоначалната идея в политическа визия и ценности;
- преобразуването на политическата визия в програми и действия за постигане на желаните резултати;
- изпълняването на програмите и действията, свързани с постигането на стратегическите цели на общината;
- осъществяването на мониторинг на постигнатия напредък при изпълнението на програмите и действията, водещи до постигането на планираните резултати.

Съществена част от разработването и прилагането на местни политики са свързаните с гражданското участие:

- оценка на въздействието;
- координация – вътрешна и междуведомствена, и с местната общественост и заинтересованите страни;
- обществени консултации.

При реализацията на настоящото социологическо проучване са взети предвид **всички елементи на програмното планиране, както следва:**

Оценка на въздействието – това е анализът, чрез който се извършва теоретична оценка и, при възможност, стимулиране на прогнозните икономически, финансови, социални, екологични, демографски и други последици от прилагането на един акт за обществото или сектора, за които е предназначен.

Координацията – това е процесът, който включва всички действия, насочени към установяване и разрешаване на различията в целите, становищата и мненията на отделните секторни звена, като се отчитат евентуалните възражения и интересите на всички заинтересовани страни в рамките на местната власт, нейната администрация и местната общественост, при което общата цел е да се постигне съгласие относно разработката и съдържанието на конкретната политика, която в случая е социалната политика.

Обществени консултации – това са онези действия, които са насочени към установяване и отчитане на интересите и мненията на заинтересованите страни извън местната изпълнителна власт и нейната администрация (местни власти, професионални и бизнес организации, други неправителствени организации и др.). Това може да бъде процес, осъществяван по официален път чрез искане на становище или мнение от консултативен орган, както и система от неформални срещи или дискусийни форуми с участието на обществеността и нейните граждански организации.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Прилагането – може да се определи като активен процес на обосновани и планирани административни действия, насочени към постигането на крайните цели на стратегическото планиране.

Мониторингът – това е процесът на системно и непрекъснато събиране, анализ и използване на информация за управленски контрол и вземане на решения по време на прилагането.

Оценката – това е процесът на оценяване на публичните политики след тяхната реализация от гледна точка на техните резултати и въздействие, както и на потребностите, чието удовлетворяване се цели с тях.

За да се постигне максимална ефективност на процеса по планиране и успешно управление, всички заинтересовани страни следва:

- да познават всички елементи, които ще осигурят съгласие и ангажимент спрямо съвкупността от политически отговорности на местната власт (познаване на съответното законодателство и практика, разбиране на становищата на другите заинтересовани страни, способност за разработване на системи за прилагане);
- да разбират контекста, в който те и публичните политики трябва да работят (това означава разбиране на начините, по които структурите, процесите и културата на организациите могат да повлияят на разработването на политики, познаване на приоритетите и начините, по които политиките ще доведат до практически резултати);
- да разбират, че прилагането на политиките и законодателството може да допринесе за успеха или неуспеха им, като има опасност да се проявят несъответствия между намерения и действителност;
- да получават в процеса на мониторинг и оценка на една политика данни и информация и да набелязват своевременно нуждата от преоценка или разработване на нова политика.

Механизмите за мониторинг и контрол на местната социална политика са съобразени и със следните принципи, основни за процеса по планиране, управление и прилагане, наблюдение, контрол и оценка на изпълнението на стратегически и планови документи:

- Единство на политиката;
- Адекватност и уместност на политиката;
- Приложимост на политиката;
- Общо въздействие на политиката;
- Ефективност и ефикасност на политиката;
- Финансово управление;
- Откритост, прозрачност и публичност;
- Мониторинг и отчетност;
- Устойчивост.

Само при наличието на всички елементи и съблюдаването на изброените по-горе принципи една общинска социална политика би имала реален шанс за успех и постигане на поставените цели и очакваните резултати.

Настоящото социологическо проучване осигурява необходимата информация, която да допринесе за по-нататъшното усъвършенстване на стандартите по формулирането и изпълнението на социалната политика на общинско ниво, като част от действията, насочени към:

- подобряване на капацитета на органите на местната власт в община Стамболово да “боравят” с политики и, по-специално, като усъвършенстват аналитичната база на своите предложения чрез обучение на общинските служители за разработка на нормативна база, институционални решения и финансовото им осигуряване;
- извършване на разчети за разходи и оценка на въздействието на социалната политика и предлаганите социални услуги;
- усъвършенстване на системата за координация и съсредоточаване на усилията върху оперативната ефективност на общинските структури;
- разработка на процедури за включване на експерти от всички заинтересовани страни: администрация, бизнес и структурите на гражданското общество в процеса на планиране, разработване и изпълнение на местните политики.

Проучването ще подпомогне разбирането на процеса на разработване и координация на политики и актове на местно ниво чрез изясняване на технологията на процеса, основните актьори в процеса на формиране и изпълнение на социалната политика, както и начина на включване в процеса на всички заинтересовани страни.

4.3. Гражданското общество и местната власт

Структури на гражданското общество:

Като вече казахме по-горе "Гражданското общество" е: ансамбълът от индивиди и организирани, по-малко организирани и неформални групи, чрез които те допринасят за обществото или изразяват своите възгледи и мнения, включително когато повдигат въпроси, свързани с нарушения на човешките права, корупция и други неправомерни действия или изразяват критични коментари.

В широк смисъл това означава самоосъзнатост и самоинициатива на гражданите да се обединяват за постигането на общи цели.

Днес някои разбирания за гражданското общество го употребяват в смисъл на мрежа (без единен организиращ център), състояща се от разнородни и автономни елементи като:

- Неправителствени организации с нестопанска цел;
- Автономни организации като църкви и религиозни общности, университети и др.;
- Автономни производители и контролиращи собствеността си фирми;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

- Свободни медии;
- Групи за натиск;
- Благотворителни институции и фондации;
- Политически партии;
- Независими интелектуалци;
- Активни и отговорни граждани.

В тесен смисъл гражданското общество обхваща саморегистрираните юридически структури на гражданите.

Ние в това изследване ще разглеждаме гражданското общество в тесен смисъл, където ролята на НПО е съсредоточена по-скоро в изграждането на среда за гражданско участие в управлението, отколкото в прилагането му на практика.

НПО имат съществен принос в създаването на модерна законодателна среда, особено що се отнася до социалното развитие, децентрализацията, достъпа до информация и др.

Процесът на демократизиране на обществото включва засилване на ролята, както на отделните граждани, така и на техните доброволни сдружения за защита на гражданските права и интереси.

НПО е носител на интересите на гражданите по отношение на местните политики. Като представители на гражданското общество НПО са призвани да защитават неговите интереси и да играят ролята на свързващо звено с местните власти. Това може да бъде постигнато чрез: предоставяне на достъп до информация; осигуряване на по-добра осведоменост относно политиките и законодателните инициативи на ЕС; сключване на споразумения за партньорство и др.

Като представители и защитници на интересите на обществото, НПО могат да съдействат за повишаване информираността на населението по отношение на техните права и задължения, както и да координират взаимоотношенията между местната изпълнителна власт и населението. Така неправителствените организации могат да активират гражданите за търсене на самостоятелни решения на местни проблеми, които са от първостепенно значение за местната общност.

Партньорствата между гражданското общество и властта се развиват все още на проектен принцип, въпреки че правителството и парламентът имат практика да включват отделни НПО в работата на своите комисии. Като цяло обаче взаимоотношенията между местните власти и третия сектор са изградени преди всичко с цел усвояване на налични финансови ресурси от международни или държавни фондове. Само по себе това проектно партньорство може да бъде ползотворно, ако се прилагат работещи механизми за включването на гражданите в процесите на вземане на решения. При взаимодействия с публични власти НПО се придържат към следните принципи:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- При получаване и разходване на публични средства организациите съблюдават най-високи стандарти на отчетност и публично обявяват факта, че разходват пари на българския данъкоплатец;
- Организации, които участват в планирането и управлението на публични средства, не участват в тяхното усвояване;
- Когато за осъществяване на дейността си организациите ползват публични имоти, те не променят предназначението им;
- Взаимоотношенията с публичните власти се основават на диалог, толерантност, взаимно уважение и отговорност;
- Влизат във взаимоотношения с публични власти, само на принципна основа, при съвместимост с мисиите им.

Компоненти на взаимодействието на местната власт с НПО са:

- Консултациите;
- Мониторинга;
- Сътрудничеството в т.ч. ПЧП;
- Комуникацията;
- Отчетността.

Консултации със заинтересованите страни трябва да се осъществяват в процеса на формулиране на социалната политика и в процеса на взимане на решения.

За да се постигне представителност на структурите на гражданското общество, трябва идентифицираните социални групи да са излъчили свои представители, които да се включат в консултациите с местните власти. Ето защо процесът на идентифициране на заинтересованите страни е важен за обезпечаване на комуникацията.

Необходимо е да се поддържа и текущо обратна връзка между гражданите и общинската администрация, която да осигурява обективна информация за правилността на взетите решения и тяхното по-нататъшно коригиране или затвърждаване на постигнатите резултати.

Мониторингът изисква прозрачност, отчетност и ясни индикатори на постигнатите резултати, за да може на различни етапи да се проследява напредъкът на социалната политика. Той изисква текущо наблюдение и безпристрастна оценка на процеса на:

- Взимане на решения и формулиране на социални политики или действия за предлагане на социални услуги;
- Изпълнение на политики/решения/действия;
- Отчитане на ефективността и ефикасността на политики/решения/действия, финансирани с публични средства;
- Формулиране на предложения за подобряване на самия процес и ефективността и ефикасността на политики/решения/действия, финансирани с публични средства.

Условията за стимулиране участието на НПО също играят важна роля. Те включват:

- Висок институционален капацитет на гражданските организации за извършване на експертен граждански мониторинг;
- Осигурено финансиране, невлияещо на независимостта на експертната гражданска оценка;
- Взаимодействие при изпълнение на мерки за развитие;
- Използване натрупания капацитет извън администрацията за допълване капацитета на администрацията в полза на по-доброто управление, предоставяне на услуги на гражданите и местното развитие.

Мониторингът изисква неправителствени организации с мисия и капацитет да наблюдават и да оценяват резултатите от публичните политики, а това ще стане възможно само ако:

- Се изградят комуникационни канали;
- Поддържат се комуникационни връзки, които да осигурят прозрачност на процеса и информираност при вземане на решенията;
- Информацията в системата се движи и към двете страни, като се отчитат постигнатите резултати и се съгласуват решенията.

В контекста на доброто управление е важна и отчетността, която се намира в центъра на вниманието не само по отношение на публичните власти, но и на бизнеса и на структурите на гражданското общество.

Естественият стремеж на неправителствените организации е ориентиран към задълбочаване на взаимодействието с местната власт в съответствие с обществените цели на отделните организации. Често обаче този стремеж е мотивиран по-скоро прагматично, отколкото идеалистично и се свързва с достъпа до финансовите ресурси за изпълнение на „собствени“ проекти.

Моделът за взаимодействие между третия сектор и местната власт включва отделни компоненти на този процес²¹:

- участие в консултации при формулиране и планиране на изпълнението на политиките за местно развитие;
- пряко изпълнение на конкретни мерки, насочени към местното развитие – самостоятелно или в сътрудничество с местната власт, изпълнение на проекти, предоставяне на услуги;
- участие в извършването на мониторинг и оценка на изпълнението на мерките за икономическо и социално сътрудничество.

Основните практики на неправителствените организации за изпълнение на политиките за местно развитие са:

²¹ Желка Генова, Веселина Жекова, „Третият сектор“ и местното самоуправление (за резултатите от едно изследване)

- **изпълнение на собствени проекти** – гражданските структури могат да участват пряко като бенефициенти в изпълнението на проекти по различни схеми за безвъзмездна помощ, финансирани от различни публични източници – общински или републикански бюджет, финансови средства от европейските фондове или други публични източници;
- **изпълнение на съвместни проекти** – неправителствените организации съвместно със структурите на местната администрация могат да участват пряко, като бенефициенти в изпълнението на проекти по различни схеми за безвъзмездна помощ, финансирани със средства от европейски фондове или други донорски програми;
- **извършване на професионални консултантски услуги** – някои организации са изградили капацитет за разработване и изпълнение на проекти за извършване на професионални консултантски услуги.

Тези изисквания налагат необходимост от предприемане на конкретни мерки за изграждане и поддържане на капацитета на гражданските структури. Подходящ инструмент за това е прилагането на принципите на стратегическото планиране, а именно:

- (1) определяне и оповестяване на мисията на организацията;
- (2) формулиране на визия на организацията;
- (3) идентифициране на заинтересованите страни от дейността на организацията;
- (4) определяне на нейните цели.

Общата цел е да се развие устойчива система за диалог, обратна връзка и постоянна комуникация с гражданите с техните организации и с медиите.

Тази цел може да бъде постигната с изпълнението на следните основни дейности:

- Регламентиране на начина, по който администрациите следва да третира **сигналите, жалбите и предложенията на гражданите, както и критичните публикации** в средствата за масова информация по въпроси както от частен характер, така и отнасящи се до принципни въпроси на управлението;
- **Изграждане на организационни предпоставки в администрацията** за адекватно реагиране на всяко адресирано към нея искане на гражданин;
- Въвеждане на **механизми за санкциониране пренебрегването на законните права на гражданите**;
- Разработване на **технологична система за анализиране на жалби, предложения и сигнали на гражданите**, контрол за тяхното третиране и набавяне на статистическа и социологическа информация за нуждите на доброто управление;
- **Задължително ангажиране на сдружения на граждани в процесите на разработване на политики, изпълнение на конкретни дейности и за контрол върху изпълнението** при спазване на принципа за разграничаване на функции и избягване на конфликт на интереси;

- **Създаване на нормативни предпоставки за устойчиво финансиране на неправителствени организации от публични фондове**, специално създадени за нуждите на консултативното участие при разработването, изпълнението и мониторинга на публичните политики;
- Провеждане на **съвместни инициативи между институциите и НПО за мониторинг на изпълнението на политики**. Инициативи с граждански организации за мониторинг и оценка на качеството на административното обслужване;
- Установяване на **практики за равноправно третиране на медиите при предоставяне на информация и на подходи за стимулиране на свободата и плурализма на медиите**;
- **Развитие на устойчиви организационни механизми за комуникация между администрацията и медиите**, включително чрез разработване на съвместни обучителни програми и изграждане на общи обучителни центрове.

4.4. Идентифициране на заинтересованите страни

Заинтересованите страни в областта на социалната политика, намиращи се на територията на община Стамболово, са главно представители на гражданското общество. Регистрираните НПО са идентифицирани и описани подробно в Приложение към анализа. Някои от тях са ангажирани със спорт, други с религия, образование, туризъм или екология. Нашето внимание ще бъде насочено главно към НПО, занимаващи се със социална дейност. За съжаление читалищата, макар и най-разпространени в малките общини, не проявяват нужната гражданска активност в социалната област. Заинтересовани страни са и други НПО от региона, които имат сходен със социалните услуги предмет на дейност или предоставят подобни социални услуги.

Конкретните дейности, които неправителствените организации осъществяват, до голяма степен зависят от капацитета на самите организации, от спецификата на населеното място, от територията, на която те осъществяват дейността си, от нуждите на целевите групи, към които е насочена дейността им. Ориентацията на гражданските организации към социалната сфера намира аргументация във все още недостатъчното количество, многообразие и качество на социалните услуги, особено за по-уязвимите групи от обществото. Естествените елементи на социалната политика, в които гражданските организации могат ефективно да взаимодействат с местната власт са: услуги за уязвими групи; здравеопазване; образование; култура; младежки дейности и спорт.

В публичния сектор заинтересованите страни на ниво община са представителите на местната власт: Общинска администрация, Общински съвет, кметове и кметски наместници.

В отговор на общоевропейските приоритети се въвежда задължителното планиране на социалните услуги в рамките на петгодишен период. От 2010–2011 г. започна разработването и приемането на областни и общински стратегии за развитие на

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

социалните услуги за петгодишен период. По този начин се осигуряват условия за промяна в практиката на местните органи и местната администрация, като се преминава от пасивна към активна социална политика на местно ниво, на базата на дългосрочно планирано развитие на социалните услуги. Социалните услуги на местно ниво вече са тясно свързани с областните стратегии за развитие на социалните услуги.

В рамките на този процес местните власти осигуряват участието на заинтересованите страни, граждани и неправителствени организации; осъществяват детайлни анализи на потребностите от услуги, както и определени цели, приоритети, ресурси, очаквани резултати, индикатори за изпълнение. На базата на заложените приоритети и мерки, общинските съвети приемат Годишни планове за развитие на социалните услуги на общинско равнище.

С измененията на Закона за социалното подпомагане в чл. 24а за първи път в българското законодателство е предвидена възможност неправителствените организации, доставчици на социални услуги, да получават финансиране от общинския и/или от републиканския бюджет. Средствата не се предоставят самоцелно, а в резултат на проведен конкурс за възлагане на социални услуги. Съгласно чл. 35 от Закона за социално подпомагане на неправителствените организации е предоставена възможност и за участие в обществени съвети, създавани от общините. Тези съвети се създават от общинския съвет и имат за цел да оказват съдействие и помощ на общинската администрация при извършване на дейностите по социално подпомагане, както и да упражняват контрол върху тяхното осъществяване. В чл. 52, ал. 3 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане се предвижда възможност като член на общественния съвет да бъдат избирани и юридически лица, които имат отношение към дейностите по социално подпомагане, в което число по безспорен начин попадат и неправителствените организации.

За съжаление в община Стамболово не е сформиран такъв обществен съвет по социалните въпроси към Общинския съвет поради липсата на активна и с достатъчно капацитет местна НПО в социалната област.

В действащата стратегия за социална политика една от приоритетните цели е за „модернизиране на системата за социално подпомагане - подкрепа на хората в неравностойно положение, борба със социалната изолация и развитие на социалните услуги.” Поставено е ударение върху прехода от институционални грижи към услугите, които позволяват на хората да останат в своята общност и семейна среда. Аргументът е, че високото равнище на институционализация води до трайна социална изолация на лицата с различни увреждания и възрастните хора.

Предоставяне на социални услуги в институция, дори за най-кратък период, има силно изразен негативен ефект. Важно и необходимо е да се развива политика, която не само ще предложи подходяща грижа, но и ще предотврати подобни проблеми в бъдеще. Тази политика следва да бъде основана на принципите за зачитане правата на човека, нормите, стандартите и принципите на универсалност, неделимост и недискриминация, като

същевременно се характеризира с висока чувствителност, гъвкавост и готовност за посрещане на предизвикателствата.

И днес много деца, лица с увреждане и възрастни хора продължават да живеят в специализирани институции и са с ограничени възможности за развитие. За да могат тези целеви групи да растат в семействата си, сред близки и приятели, е необходимо държавата и общините да преминат от институционален модел на грижа към грижа и услуги в семейна среда и в общността.

Наблюдават се и групи, които живеят в бедност, изолирани от обществото, с недостъпни здравни, образователни и други универсални услуги; хора, нуждаещи се от подкрепа, за да водят независим живот и да участват пълноценно в своите общности. Тези групи в община Стамболово са най-големи.

4.5. Потребности на уязвимите и малцинствени групи

Основните рискови фактори, препятстващи социалната интеграция и формиращи основните рискови групи, са:

- високият процент на неграмотност и слабограмотност сред подрастващите и трудоспособното население;
- отпадане от училище и формалното преминаване от клас в клас;
- отсъствие на ориентация към образование и квалификация, което ги поставя в неравностойна позиция на пазара на труда;
- принадлежност към етнически общности в неравностойно положение в резултат на многодетство, непълни семейства и семейства от непълнолетни, което обуславя тенденцията за negliжиране на децата и настаняването им в институции;
- трайна липса или недостатъчни собствени доходи, което води до висок процент на противообществени прояви сред деца и възрастни;
- застаряване на населението и трайното увеличаване на самотните възрастни хора, неспособни да се справят с ежедневните си потребности.

От казаното по-горе става ясно, че факторите си влияят взаимно, т.е. има взаимодействия между тях, които пораждат риск за различни групи от населението на територията, в резултат на което можем да ги групираме в няколко **основни ключови групи в риск**, които следва да бъдат обект на въздействие и социална грижа. За да се превъзмогне ситуацията на риск за индивида често е необходимо да се подкрепят и други членове от неговото семейство, тъй като често хората в риск поставят цялото семейство/домакинство в риск.

Рисковите групи, свързани със степен на образование, са предимно деца, непосещаващи редовно училище или отпаднали от училище, към тази група спада основно групата на ромите.

Рискови групи, свързани с дефицит в доходите като средства за издръжка и за създаване на материални условия за живот: към тази група се отнасят главно пенсионерите и самотно живеещите, безработните и ромите.

Рискови групи, свързани с лоши битови условия и липсата на жилище: обособяването на ромски гета извън регулацията на населените места и тяхното разрастване се отразява негативно на качеството на живот на живеещите в тях, но такива за радост не съществуват на територията на община Стамболово.

Рискови групи, свързани със структурата на семейството: това са: многодетни семейства – предимно ромските семейства; непълни семейства, самотни родители, самотни хора с увреждания и самотни възрастни хора; оставени деца за отглеждане от баби и дядовци поради работа на родителите им в чужбина.

Рискови групи, свързани с тежък здравословен проблем: семейства с член с увреждане или тежко заболяване; семейства на хора с увреждания, оставащи без доходи в периоди между сключване на договор по програми; непълни семейства с родители в пенсионна възраст със здравословни проблеми.

Рискови групи, свързани с труден достъп до здравни услуги: хора в пенсионна възраст, живеещи в отдалечени села на общината; хора с увреждания и с няколко хронични заболявания; семейства без доходи.

Стари хора – самотно живеещи в семейна среда.

Развитието на различни услуги от семеен тип на територията би подобрила качеството на живот на самотно живеещите възрастни хора, които никак не са малко на територията на община Стамболово. С осигуряване на облекчен достъп до медицинска помощ, подкрепа при организиране на домакинството, намаляване на социалната изолация, по-лесен достъп до общуване, развлечения и интеграция в подходяща среда би се подобрило качеството им на живот.

Хора и общности в неравностойно положение

- **хора с основно и без образование и квалификация:** Над 50% от регистрираните безработни на територията са неграмотни и без основно образование, което води до трудности при трудовата им реализация, липса на доходи, крайна бедност и социална изолация. Нужна е системна работа и помощ за намиране на препитание и превръщането на образованието и квалификацията в първостепенна ценност за излизане от този порочен кръг.
- **етнически общности:** Турската етническа общност е най-многобройната в община Стамболово. При нея както и при българската етническа общност съществува риск главно за хората с увреждания и възрастните самотно живеещи, особено в по-малките населени места.

Посочените по-горе рискови групи могат да се обединят в следните видове уязвими социални групи, намиращи се на територията на община Стамболово. Това

са: пенсионерите и самотно живеещите възрастни хора, безработните и особено дългосрочно безработните, хората с увреждания и ромите.

Най-голямата уязвима група на територията е групата на **пенсионерите и самотно живеещите хора**. Основният акцент в отговорите на повечето анкетирани са **унизително ниските доходи** на пенсионерите, което ги принуждава да живеят мизерно, без да могат да си осигурят полагащите им се здравни и социални грижи и приемливо качество на живота. Предвид, че често пъти те са зависими от чужда помощ, понякога стават обект на експлоатация и изнудване, появяват се форми на домашно насилие и психологични проблеми – депресивни състояния и тревожност.

Сигурността на тази група може да бъде разбрана като икономическа, продоволствена, здравна, екологична, лична, общностна и политическа сигурност. Изследването показва, че няма единомислие нито по идентификацията на потребностите на хората от третата възраст, нито по приоритизацията им. Голяма част от хората, влизащи в тази уязвима група, се нуждаят от:

- Финансова и жилищна сигурност – има сегрегация по доход.
- Общуване, контакти – емоционални и информационни потребности.
- Работа за трудоспособните и здравите.
- Осигуряване на забавления и възможности за контакти с приятели срещу самотата и изолацията.
- Медицински грижи и лекарства с достъпни цени.

Социалното включване се разбира веднъж като възможност за заетост и както използване на остатъчната работоспособност („вторична заетост” – работа след пенсиониране), така и втори път – като възможност за социални контакти, удовлетворяващи емоционалните и информационни нужди. На територията на община Стамболово липсват възможности както за работа, така и за забавления. Липсват клубове на пенсионера, рядко се намират места за отдых и почивка. Социалното включване, където се регистрира на места, е свързано главно с работата на местните читалища. Здравната и социалната грижа за тези хора на територията е силно минимизирана. В голяма част от населените места липсва лекарска и зъболекарска практика.

Следващата голяма уязвима група са **безработните и преди всичко дългосрочно безработните**. Изследването показва, че това са преди всичко хората в предпенсионна възраст с нисък образователен ценз и без необходимата квалификация. Стана ясно, че на територията на община Стамболово това са най-засегнатите от рецесията граждани, безработицата при тях е значително по-висока, отколкото при населението в активна възраст, а забавянето на икономическото възстановяване през последните месеци допълнително влошава шансовете им скоро да си намерят работа. Младите хора също нямат работа, но те напускат територията, за да търсят своето препитание в по-големите градове или в чужбина и на територията остават по-възрастните хора. До такава степен липсват млади хора на територията, че е заплашено изпълнението на редица програми,

които осигуряват работа за младите хора до 29 години. Дългосрочната безработица е причина за наличието на една особено тревожна и изложена на голяма опасност от маргинализация група – така наречените ННН (незаети, необучени и необразоващи се хора). Особено тревожно е положението при младите хора, които не посещават училище и не ходят на работа, но и не са мотивирани да правят това, нямат нужната квалификация, нито желаят да я постигнат и са заплашени дълго време да останат извън пазара на труда. Тази група млади хора се състои предимно от роми.

В контекста на мудното възстановяване на пазара на труда все по-голям дял младежи дори от онези, които биха си намерили работа в по-добри времена, са изложени на опасността от продължителна безработица или неактивност с потенциално негативни последици за техните кариери, личен просперитет, а респективно и за икономиката на територията, на която живеят.

Следващата уязвима група на територията са **хората с увреждания**, които са обект на нагласи и практики, наследени от миналото, когато повечето от тях са били изолирани, защитавани и обгрижвани от семействата си или от държавата. Днес въз основа на събраната информация за територията на община Стамболово хората с увреждания са около 6 % от населението. Не може да се каже, че съществува реална и конкретна статистика за техния брой, защото все още голяма част от тази рискова група продължават да бъдат изолирани и неспособни да излязат навън от домовете си, както поради недостъпната все още околна среда, така и от настроенията и нагласите на обществото спрямо техните потребности.

Сериозен проблем е и внушаваната представа, която много хора с увреждания имат за себе си. Често те се възприемат като пасивни получатели на социална помощ, което се превръща в поредната пречка за пълноправната им интеграция в обществения живот.

Практически навсякъде по света хората с увреждания търпят някаква форма на дискриминация и са силно отхвърлени от социалния, икономическия и политическия живот на общността. Това е и основната причина за високото ниво на бедност сред представителите на уязвимата група. Тези хора в голямата си част са изолирани и отхвърлени от обществото, тъй като не до всички хора с увреждания могат да достигнат предлаганите социални и здравни услуги. Достъпът им до образование също е ограничен. Освен това имат много малко възможности за работа и реализация. Липсата на достъпна среда допълнително усложнява проблемите на тази социална група. Причина за тежкия им начин на живот е и лошият им здравен статус, водещ до по-висока смъртност. Изброените проблеми най-често водят до бедност и социална изолация на представителите от тази уязвима група. Общината на този етап трудно се справя с всички регистрирани проблеми, въпреки реализацията на няколко социални проекта на нейна територия.

Най-уязвимата етническа общност е **ромската**, която на територията на община Стамболово не е голяма, но нараства с бързи темпове. За нея са характерни липса или ниско образование, висок процент на трайно безработни лица и цели семейства, липса на трудови навици и желание за постоянна работа, многодетни и непълни семейства, липса и изключително лошо състояние на жилищния фонд, липса на трудов стаж и пенсии, висок процент на negliжирани и отпаднали

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

от образователната система деца, висока раждаемост сред малолетни и непълнолетни, основна рискова среда за изоставени деца. Тук има обособена ромска група от приходящи роми, които работят в гората и произвеждат дървени въглища. Това е най-трудно интегриращата се етническа общност на територията, които живеят при лоши битови условия в социална изолация. Уседналите роми са по-склонни да се образоват, да търсят работа и да се интегрират по някакъв начин в местната общност. Те имат сравнително добри жилищни условия и качество на живот. При тях основните проблеми са: ниското образование, по-високият процент безработни и ранните женитби.

Етническите проблеми трябва да се анализират и решават комплексно, не само в техните политически, но и в техните икономически, социални, психологически и ценностни измерения. Това има изключително важно значение за практиката, за по-ефективната политика на различните управленски нива, за промяна на политиката в по-активна посока – преминаване на съществуващите програми и политики от инструмент за туширане на социалното и етническо напрежение към устойчиво решаване на проблемите. Комплексен подход срещу бедността и изолацията на ромите включва: създаването на заетост, образование, здравеопазване и нормални жилищни условия.

Все още няма достатъчно опит и готовност за решаване на предизвикателствата стоящи пред ромския етнос в общината и в населените места с компактно ромско население, каквото е например с. Голям извор. Там все още нещата са в сферата на дискусии и намерения, липсва все още и общинска програма за социална интеграция.

За подобряване на социалната среда е важно да се разработят програми, които да са насочени към ромската етническа група, които да предвиждат повишаване на грамотността, включването в програми за усвояване на професии, за завършване на основно и средно образование и др., които ще допринесат за интегрирането им в обществото, ще доведат до намаляване на социалната изолация и ще им дадат възможност за по-успешната им трудова реализация. Тези стъпки биха довели и до намаляване броя и процента на отпадналите от системата на образование.

Целта на подкрепата за уязвимите групи е да се достигне до по-високо качество на техния живот, което означава независимост и реално участие в социалния живот на общността. Тази цел може да бъде постигната при прилагане на интегриран подход, който включва от една страна предоставянето на социални помощи и подкрепа наред с осигуряването на достъпна среда, от друга – осъществяване на междусекторен подход, който обединява ресурсите на публичните сектори образование, здравеопазване и социална подкрепа, и от трета – координация на всички нива между институциите, ангажирани в провеждането на публични политики.

5. СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

Реформата в сферата на социалните услуги и въвеждането на деинституционализацията като основен приоритет на българската социална политика започна още през 2002 г., когато Министерският съвет прие Нова стратегия в социалната политика. През следващите

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

години разработени и приети бяха поредица от стратегически и планови документи, които допринасяха за подобряване на средата. Такива са: Актуализираната стратегия по заетостта на република България 2013-2020 г.; Националната стратегия за детето 2008-2018 г., Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020, Националната стратегия за дългосрочна грижа, Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата на Република България“, План за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата на Република България“, Националната стратегия за хората с увреждания 2016-2020 г., План за действие за периода 2016-2018 г. за изпълнение на Национална стратегия за хората с увреждания 2016-2020 г., Национална концепция за социална икономика и др.

Комплектът от разработените на национално равнище стратегически документи целяха да намалят броя на хората, настанени в специализирани институции, и да се създадат условия за разработване на социални услуги, насочени към най-уязвимите групи в обществото. ***Поставено бе ударение върху прехода от институционални грижи към услуги, които позволяват на хората да останат в своята общност и в семейната си среда, тъй като високото равнище на институционализация води до трайна социална изолация на хората с различни увреждания и възрастните хора.***

Деинституционализацията на лицата, настанени в специализирани институции, понастоящем се реализира посредством предоставяне на различни социални услуги в общността. За осъществяване на оптимална деинституционализация е необходимо да се доразвива мрежата от различни типове услуги, които служат като алтернатива на настаняването в специализирани институции.

Социалните услуги са дейности в подкрепа на лицата за социално включване и самостоятелен начин на живот, които се основават на социална работа и се предоставят в общността и в специализирани институции²².

Социалните услуги в специализирани институции се предоставят само след изчерпване на възможностите за предоставяне на социални услуги в общността. Освен това настаняването на деца, лица с трайни увреждания и лица, поставени под запрещение, в специализирани институции не може да бъде за срок, по-дълъг от три години²³.

Палиативните грижи са важен проблем на общественото здраве във всички европейски страни. Предоставянето на палиативни грижи трябва да бъде интегрирано в цялостния комплекс от медико-социални грижи, изискващ мултидисциплинарни подходи. Подходът за предоставяне на палиативни грижи включва създаване и интегриране на институционални и домашни услуги.

²² Закон за социално подпомагане

²³ Закон за социално подпомагане

Предлаганите социални услуги целят повишаване на качеството на живот на възрастните хора, като се съблюдава принципът за независим живот в семейната среда или в близост до нея. Услугите, отличаващи се с домашна атмосфера, биват съобразявани с индивидуалните потребности, желания и условия на живот на всеки възрастен човек, като в предоставянето им могат да бъдат ангажирани освен роднините, и съседи и приятели на възрастните хора.

Предоставянето на социалните услуги е свързано с подпомагането на гражданите, които без помощта на друго лице не могат да задоволяват своите основни жизнени потребности, подпомагане на социалната им реинтеграция и насърчаване на предприемачеството в социалната сфера чрез предоставяне на социални услуги от физически и юридически лица извън публичната власт.

Социалните услуги се основават на активната социална подкрепа на нуждаещите се лица за задоволяване на ежедневните им нужди, преодоляване на изолацията и осигуряване на тяхното социално включване. Социалните услуги се предоставят съобразно желанието и личния избор на лицата. Затова настоящото изследване регистрира нагласите на предоставящите услуги от една страна и потребностите на уязвимите групи от друга. Освен това потребителите на социални услуги оценяват качеството на предлаганите услуги и потребността от допълнителни социални услуги, които да разнообразят и подобрят социалната среда на територията на община Стамболово.

Социалните услуги се предоставят срещу заплащане на такси от лицата, които ги ползват, или по договаряне. Социалните услуги за деца са безплатни, когато са делегирани от държавата дейности, освен в случаите, когато заплащането е предвидено в закон.

Таксите за социални услуги, финансирани от държавния бюджет, се определят с тарифа, утвърдена от Министерския съвет.

Таксите за социални услуги, финансирани от общинския бюджет, се заплащат по Закона за местните данъци и такси.

5.1. Предоставяне на социални услуги

Социалните услуги се предоставят от държавата, от общините, от физически лица, регистрирани по Търговския закон, и от юридически лица регистрирани по ЗЮЛНЦ. Частните субекти могат да предоставят социални услуги само след вписване в регистър към Агенцията за социално подпомагане, както и чрез получаване на лиценз за предоставянето на съответната социална услуга. Всички дейности в областта на социалните услуги се предоставят чрез конкурс или по договаряне при единствен кандидат при спазване на установените в закона критерии и стандарти.

Кметът на общината управлява социалните услуги на територията на съответната община, които са делегирани от държавата дейности и местни дейности, отговаря за спазването на критериите и стандартите за предоставяне на социални услуги и освен това той е работодател на ръководителите на тези услуги с някои изключения, които Законът за социално подпомагане регламентира.

При възлагане на управлението на социални услуги кметът на общината е длъжен да предостави на доставчика целия размер на финансовите средства, съставляващи финансовия стандарт за съответните делегирани от държавата дейности, в рамките на сроковете, в които се осъществява предоставянето на субсидиите от държавния бюджет²⁴.

Освен това Кметът на общината:

- осъществява контрол за целесъобразното разходване на предоставените средства, като в случай на констатирани нарушения прекратява възлагането и след това провежда нов конкурс или организира предоставянето на услугата от общината, като не допуска прекъсване в предоставянето на услугата;
- при откриване на социална услуга, делегирана от държавата дейност, кметът на общината осигурява предоставянето ѝ от датата на откриването;
- може при обявяване на конкурс за възлагане на социални услуги, които са делегирани от държавата дейности и местни дейности, да включи в конкурса и изискване доставчикът да осигури необходимата материална база за предоставяне на услугата, предмет на възлагане.

Съгласно Закона за социално подпомагане Областните управители организират разработването и утвърждават стратегии за развитие на социалните услуги на областно ниво, съгласувано със съответните регионални дирекции за социално подпомагане.

Общинските съвети от своя страна приемат стратегии и годишни планове за развитие на социалните услуги на общинско ниво, съгласувано със съответните дирекции "Социално подпомагане". Годишните планове на общините се приемат ежегодно и съдържат дейностите, които ще бъдат изпълнявани през следващата календарна година.

Условията и редът за планиране, разкриване, предоставяне и закриване на социални услуги се определят с правилника за прилагане на ЗСП.

От друга страна Законът за социалните услуги гарантира справедливия достъп до социални услуги, тяхното качество и ефективност. С нормативният акт се урежда и предоставянето, ползването, финансирането, планирането, качеството и контрола на този тип услуги. Освен това се облекчава режимът за създаване на услуги, които се финансират от държавния бюджет, като те ще се създават с решение на общинския съвет след предварително одобрение от Агенцията за социално подпомагане.

Родителите на деца с увреждания или в опасност от социално изключване вече не минават през Агенцията за закрила на детето, когато имат нужда от социална помощ. Вместо това се насочват от местната община към съответния доставчик. Законът за социалните услуги въвежда и още един нов момент - асистентска помощ за възрастни хора, които не могат да се грижат сами за себе си.

²⁴ Закон за социално подпомагане

5.2. Видове социални услуги

При предлагането на социални услуги съществува разграничение между права, придобивки и мерки за социално включване.

Правата са онези неотменими човешки блага, които се дават на всеки човек. Такива са правото на живот, на труд, на образование, на лична неприкосновеност, на достойно социално съществуване и пр.

Придобивките са онези материални или натурални измерители, които се дават от държавата в рамките на нейната социална политика, за да се подпомогне осъществяването на правата.

Мерките за социално включване са онези активни действия, предприети от органите на държавната и местната власт, за да се гарантира осъществяването на правата.

Разграничение между социална услуга за подпомагане и социална услуга за интеграция.

Социалната услуга за подпомагане е тази услуга, която е предназначена за задоволяване на основни жизнени потребности на гражданите, когато те не могат да сторят това чрез личен труд или чрез притежаваното от тях имущество. Подпомагането се свързва с наличието на бедност, в която могат да изпаднат всички социални групи.

Социална услуга за интеграция е тази услуга, която е насочена към преодоляване на конкретния дефицит. Целта на тази услуга е чрез комплекс от мерки и придобивки да компенсира в максимална степен загубената възможност за социална интеграция на човека.

Заведения за предоставяне на социални услуги – видове, характеристика, условия за ползването им:

Това са заведения, в които хората могат да получат различни социални услуги или подслон. Според видовете предлагана услуга те могат да имат различно деление.

- **Според собствеността** на заведението те се делят на държавни, общински, частни и със смесено участие.
- **Според продължителността**, за която се предлага социалната услуга, те могат да бъдат дневни и целогодишни.

Най-важното деление е според **вида на предоставяната услуга**. Когато тя се предоставя без откъсване на човека от неговата обичайна среда, говорим за заведения, предоставящи услуга в домашна среда, или т.нар. услуга в общността. Това са заведенията, предоставящи най-качествените услуги, тъй като те не нарушават връзката между човека и неговото семейство и целят максимално пълноценно да го интегрират в обществото. Когато човек се откъсва от семейната му среда и бива настанен в дом или приют за по-дълго време, имаме услугата, предоставяна извън обичайната домашна среда. Тази услуга често се оказва неефективна и на практика за цял живот прикрепя човека към съответната институция.

Трудно може да се изработи изчерпателен списък на всички видове социални услуги, тъй като те зависят както от нуждите на хората и задоволяването на техните потребности, така и от възможностите и гъвкавото опериране на доставчиците на социални услуги²⁵.

Най-често използваните социални услуги в общността са следните:

²⁵ Според Правилника за прилагане на закона за социалното подпомагане (ППЗСП) **социални услуги, които се предоставят в общността**, са:

1. социални услуги в домашна среда:

- а) личен асистент;
- б) социален асистент;
- в) домашен помощник;
- г) домашен социален патронаж;

2. дневен център:

- а) дневен център за деца и/или младежи с увреждания;
- б) дневен център за пълнолетни лица с увреждания;
- в) дневен център за деца и/или младежи с тежки множествени увреждания;
- г) дневен център за пълнолетни лица с тежки множествени увреждания;
- д) дневен център за пълнолетни лица с увреждания - седмична грижа;
- е) дневен център за деца и младежи с увреждания - седмична грижа;
- ж) дневен център за стари хора;

3. център за социална рехабилитация и интеграция;

4. социални услуги от резидентен тип:

а) център за настаняване от семеен тип:

- аа) център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания;
- бб) център за настаняване от семеен тип за деца и/или младежи с увреждания;
- вв) (в сила от 01.01.2018 г., изм. относно влизането в сила - ДВ, бр. 17 от 2017 г., отм. - ДВ, бр. 89 от 2017 г., в сила от 01.01.2018 г.)
- гг) център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства;
- дд) център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с деменция;
- ее) център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с физически увреждания;
- жж) център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост;
- зз) център за настаняване от семеен тип за стари хора;

б) център за временно настаняване;

- в) кризисен център;
- г) преходно жилище;
- д) наблюдавано жилище;
- е) защитено жилище:

- аа) защитено жилище за лица с психични разстройства;
- бб) защитено жилище за лица с умствена изостаналост;
- вв) защитено жилище за лица с физически увреждания;

5. приют;

6. социален учебно-професионален център;

7. звено "Майка и бебе";

8. център за обществена подкрепа;

9. център за работа с деца на улицата;

10. приемна грижа;

11. обществени трапезарии.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Придружителят е лице, което подпомага хората с тежка степен на увреждане при тяхното битово и социално обслужване. На практика той най-често се явява роднина или близък на човека с увреждане. Отношенията между двамата не са икономически, а са на социален принцип. Нуждите на човека с увреждане могат да се задоволяват дотолкова, доколкото придружителят е склонен да върши това.

Личният асистент е човек, който помага на човека с увреждане във всички сфери от неговото ежедневие, а не само в частта на комуналното и битово обслужване. Отношенията между двамата са както между работодател и работник. Те зависят от конкретните потребности на човека с увреждане, а необходимото време може да се предоговаря. Личният асистент е социална услуга за интеграция, която в максимална степен компенсира проблемите на човека с увреждане при общуването му със средата.

Социален асистент - лице, предоставящо комплекс от услуги, насочени към социална работа и консултации на потребителите, свързани със задоволяване на потребностите от организация на свободното време и осъществяване на контакти.

Домашен помощник - лице, предоставящо услуги в домашни условия, насочени към поддържане на хигиената на обитаваното жилище, пазаруване и приготвяне на храна, пране и други комунално-битови дейности.

Домашен социален патронаж - комплекс от социални услуги, предоставяни по домовете, свързани с доставка на храна; поддържане на личната хигиена и хигиената на жилищните помещения, обитавани от ползвателя; съдействие за снабдяване с необходимите технически помощни средства при ползватели с увреждане; битови услуги и др.

Дневен център - комплекс от социални услуги, които създават условия за цялостно обслужване на потребителите през деня, свързани с предоставяне на храна, задоволяване на ежедневните, здравните, образователните и рехабилитационните потребности, както и на потребностите от организация на свободното време и личните контакти.

Център за социална рехабилитация и интеграция - социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално-правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване.

Център за временно настаняване - комплекс от социални услуги, предоставени на бездомни лица, насочени към задоволяване на ежедневните им потребности, за срок не повече от 3 месеца.

Приемна грижа - отглеждане и възпитание в семейна среда на дете, което е настанено по реда на Закона за закрила на детето в семейството на съпрузи или при отделно лице въз основа на договор.

Кризисен център - комплекс от социални услуги, предоставяни на лица, пострадали от насилие или жертви на трафик и насочени към задоволяване на ежедневните им потребности и изготвяне на индивидуални програми за социална интеграция.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Център за настаняване от семеен тип – комплекс от социални услуги, които се предоставят в среда, близка до семейната, за не повече от 15 деца.

Защитени жилища - форми на социални услуги, в които хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти.

Обществени трапезарии – социални услуги, насочени към задоволяване на потребностите от храна за хора, които не могат да си я осигуряват сами.

Получилите най-голямо приложение в България социални услуги са:

Дневно и целодневно обслужване в домове на лица с увреждания и възрастни хора; социални услуги по домовете – доставка на храна, поддържане на лична хигиена, поддържане чистотата на жилището, снабдяване с необходимите помощни средства, помощ в общуването и социалните контакти, битови услуги и разнообразни услуги при попълване на различни документи; социални и правни консултации по проблеми, свързани със социалното подпомагане; разпределение на хуманитарни помощи; социална работа с деца, лица и семейства в неравностойно социално положение; консултации и съдействие за намиране на работа за гледане на деца, възрастни и болни; рехабилитация; насочване към заведения за социални услуги; образователно и професионално ориентиране; обучение на лицата с умствени затруднения в професионални умения; програми за социална интеграция и ресоциализация; безплатна храна; отдих; приют и др.

Настаняване в специализирани институции

Предприема се след изчерпване на възможностите за предоставяне на социални услуги в общността. Настаняването в специализирана институция се извършва по лична молба на лицето или законния му представител.

Услугите извън обичайната домашна среда са различните домове за настаняване на възрастни. Настаняването е свързано с по-продължителен срок и обхваща пълен пансион. Те биват:

1. дом за деца, лишени от родителска грижа;
2. дом за пълнолетни лица с увреждания:
 - а) дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост;
 - б) дом за пълнолетни лица с психични разстройства;
 - в) дом за пълнолетни лица с физически увреждания;
 - г) дом за пълнолетни лица със сетивни нарушения;
 - д) дом за пълнолетни лица с деменция;
3. дом за стари хора.

При необходимост и съобразно потребностите на населението на всяка община могат да се разкриват и други видове социални услуги.

Социалните услуги могат да се предоставят краткосрочно и/или дългосрочно.

Разликата между социални услуги в общността и в институцията е, че услугите в общността са социални услуги, при което лицето продължава да живее в семейна среда или близка до семейната и да се подпомага за постигане и реализиране на пълния му индивидуален капацитет.

Социални услуги в специализираните институции се предоставят след изчерпване на възможностите за ползване на услуги в общността, свързани са с отделяне от домашна среда и поставяне под постоянна грижа в социалното заведение, в което лицето е настанено.

За изграждане на успешен модел на деинституционализиране на хората от институциите е необходимо да се използват различни подходи, традиции и исторически дадености на всяка общност. В този процес трябва да се включват и да си партнират всички органи за социално подпомагане и гражданите. Държавната политика в областта на социалното подпомагане се определя от Министерския съвет. От своя страна Министърът на труда и социалната политика разработва, координира и провежда държавната политика в областта на социалното подпомагане.

Критериите са различни, в зависимост от вида на заведението (дали предоставя услуга в обичайна домашна среда, или извън нея), доходите на човека, наличието на имущество, има ли близки, които да се грижат за него, степента и вида на увреждане и пр. Минималните изисквания са:

- За повечето домове за настаняване на хора с увреждания се изисква **степента на увреждане да е над 70 %** или II група.
- Човекът трябва да **не е в състояние сам да организира и задоволи своите жизнени потребности**. Това означава, че ако той има доходи, които му позволяват да намери човек, който да се грижи за него, то той няма право да иска да бъде настанен в дом.
- Човекът **да няма близки, които да се грижат за него**. Това условие е лесно разбираемо. Задължението на членовете на едно семейство е да си помагат при нужда. Под близки се разбират родителите, съпругът, пълнолетните деца, настойниците и попечителите.
- Ако човекът има близки, но те не са в състояние да се грижат за него поради престарялост, грижи и за други хора с увреждания, малка жилищна площ или лоши взаимоотношения, то той също може да бъде настанен в дом.
- Човекът **да не е предоставял своя недвижима собственост** срещу задължение за гледане и издръжка.
- В заведенията за социално настаняване могат да се приемат и хора, които не отговарят на горните условия, ако близките им **заплатят такса**, съответстваща на реалните разходи за издръжка.
- Настанените хора в социални заведения, предоставящи услугата извън обичайната домашна среда, заплащат за престоя си такса, която се определя по договор с

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ръководителя на съответното заведение. Най-често тя е в размер на 70 % от получаваните месечни доходи.

Социалните услуги изискват да има **ефективна подкрепа**, включваща осигуряването на подходящи социални помощи, услуги и адаптиране на средата. Да се вземат адекватни мерки, прилагани и предоставяни по начин, съобразен с конкретните и индивидуални нужди за уязвимите групи с цел да им създаде възможност за водене на самостоятелен и независим живот, да изпълняват социално значими роли и да бъдат активно участващи и допринасящи граждани в обществения живот. Ефективната подкрепа трябва да включва материалната помощ, индивидуалната подкрепа и осигуряването на достъпна среда, включително и технически спедства, целящи преодоляване на бариерите за комуникация и мобилност като подходящ транспорт и други адаптирани и улесняващи свободната комуникация и придвижване технически средства.

Трябва да се осигури **социална интеграция**, включваща активно участие, вграденост във всички сфери на обществения живот. Като част от обществото мнението на уязвимите групи от хора е необходимо да бъде взимано предвид при формирането на различните политики.

Да има **социално приобщаване** - уязвимите групи от хора имат право на зачитане, уважение и закрила от закона. Отношението към тях трябва да е основано на признаване на тяхната равнопоставеност и равни възможности.

Да има **индивидуален подход** - социалните услуги следва да бъдат персонализирани, да отговарят на конкретни потребности, да гарантират основни човешки права и да закрилят най-уязвимите групи;

Да има прозрачност на политики и процедури;

Да се осигурят по-добри възможности за работа и подкрепа на уязвимите хора;

Да се повиши капацитетът на професионалисти и представители на местната власт в малките населени места от областта да отговорят на потребностите на уязвимите групи и да осъществяват адекватно пренасочване към подходящи по предназначение и местонахождение услуги.

Да се даде на уязвимите хора възможността да поемат отговорността, която по право е тяхна.

Като цяло държавната политика в областта на социалното подпомагане се осъществява в сътрудничество с държавните органи, областните администрации, органите на местното самоуправление и юридическите лица с нестопанска цел, осъществяващи дейност в обществена полза, които създават условия и съдействат за реализирането на програми и проекти в тази област.

Потребностите на хората и обществото като видова номенклатура и като количествени характеристики на практика са безкрайни. За формулирането задачите на проучването от

съществено значение е определянето на множеството актуални проблеми на социалната политика и степенуването им на тази основа – извеждане на приоритети.

6. МЕТОДОЛОГИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО

6.1. Предмет, цели и задачи на проучването

Проучването на ситуацията в община Стамболово е фокусирано върху капацитета на гражданското общество, нуждите от социални услуги и мерките за социално включване на НПО в местните политики с цел подобряване на услугите, предлагани на уязвимите общности и групи от населението на общината.

Предмет на проучването е оптимизиране на социалната политика на община Стамболово чрез разширяване на гражданското участие във всички нейни етапи.

Основната цел на проучването е: Регистриране на проблемите и набелязване на мерки за подобряване на социалната среда на територията на община Стамболово базирана на разширеното гражданско участие във всички етапи на социалната политика.

Специфични цели:

1. Изследване на проблемите на целевите групи и нуждите им от социални услуги;
2. Набелязване на конкретни мерки, които да водят до разширяване на гражданското участие в социалната сфера;
3. Описание на възможностите за аутсорсване на конкретни социални услуги на граждански организации разполагащи с необходимия капацитет;
4. Регистрация на подходящи ресурси, които ще могат да се използват за предоставяне на съвременни и качествени социални услуги.

Задачи на изследването:

1. Потребителите на предлаганите социални услуги да оценят тяхното качество и удовлетвореност;
2. Идентифициране на новите потребности на общността;
3. Описание на пречките, възпрепятстващи качествено предоставяне на социални услуги;
4. Набелязване на предложения, подобряващи комуникацията между отделните социални групи, НПО и публичните власти;
5. Посочване на механизми, насърчаващи добрите практики и възможностите за тяхното популяризиране сред гражданите;
6. Представяне нагласите на гражданите и гражданските организации за създаване на една по-хуманна и по-успешна социална местна политика.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Посочените цели и задачи се изпълняват чрез проучване мнението и предложенията на целевите групи, които са основни носители на тази промяна, както и на представителите на заинтересованите страни, които се включват в изпълнението на направените предписания.

Обект на проучването: Идентифицираните граждани и граждански структури и техният капацитет за подобряване на социалната политика на територията на община Стамболово.

Генерална съвкупност: Представителите на гражданските структури и на уязвимите групи, намиращи се на територията на община Стамболово.

Обхват на проучването: Гражданите, живеещи на територията на община Стамболово. Това са: 1. Представители на НПО, граждани и експерти в социалната област; 2. Родителите на децата с увреждания, потребители на социални услуги; 3. Хората над 60 годишна възраст и най-вече хората с увреждания и самотно живеещите хора, реални и потенциални потребители на социалните услуги.

Проучването се провежда от 18.02.2019 – 15.04.2019 г.

Изследват се още: публикации по темата, анализират се стратегически и планови документи в социалната област, както и реализирани до момента проучвания на територията на община Стамболово.

Базова хипотеза: Социалната политика на община Стамболово ще се оптимизира чрез разширяване участието на гражданските структури в социалната политика и активното им включване в процеса на предоставяне на социални услуги.

Хипотези следствия: 1) Включването на по-голям брой представители на НПО в разработването, изпълнението и мониторинга на социалната политика ще засили ангажираността и отговорността на местната власт към представителите на уязвимите групи и техните потребности. 2) Предоставянето на по-голям брой делегирани от държавата социални услуги на НПО ще подобри тяхното качество и ще разшири местния капацитет в областта на социалната политика.

6.2. Групи респонденти

Обект на изследването е генералната съвкупност, която включва възрастните хора над 60 години, живеещи на територията на община Стамболово, и хората с увреждания, както и самотно живеещите хора. Анкетират се реалните и потенциални потребители на социални услуги, за да се оцени тяхното качество, както и да се регистрират потребностите на уязвимите социални групи от нови социални услуги. Единиците на изследването са отделните лица, представители на тези групи. Изследването е извадково, като данните са обобщаващи за цялата съвкупност. От друга страна се вземат мненията и предложенията на представителите на НПО, намиращи се на територията на регион Хасково, и работещите в социалната сфера експерти.

- 1) Анкетирани са 100 представители на уязвимите социални групи, живеещи на територията на община Стамболово, които включват:

- a) Потребителите на предоставяните социални услуги;
 - b) Потенциалните потребители на социални услуги, които могат да се предлагат на общинско равнище в бъдеще.
- 2) Включените в двете фокус групи участници са между 20 и 24 човека и са представители на:
- a) Регистрираните на територията на общината НПО и читалища, както и НПО от региона, които се занимават с предоставянето на социални услуги;
 - b) Представителите на общинската администрация Стамболово и на Хасково, на РДСП – Хасково и др. местни и регионални публични структури, ангажирани с предоставянето на различни социални услуги.

Проучването регистрира и сравни различните оценки на предлаганите социални услуги от страна на техните ползватели и от страна на тези, които ги осигуряват. По този начин:

- се описва ситуацията на територията на общината от различни гледни точки;
- се регистрират потребностите, нагласите и интересите, както от страна на потребителите, така и от страна на заинтересованите страни, които разработват и изпълняват социалната политика в партньорство по между си;
- се засича готовността на местните власти да аутсорсват някои от услугите;
- се регистрира готовността на НПО структурите да поемат тези или подобни на тях услуги;
- се регистрират възможностите и ресурсите, които ще могат да се използват в бъдеще активно и целенасочено от заинтересованите страни;
- се регистрират новите услуги, новите възможности и новите подходи, които ще подпомогнат и насърчат участието на всички заинтересовани страни в този процес.

Така може да се сравни дали потребностите и нагласите на потребители и обслужващи се разминават, или имат общи характеристики и са насочени в една посока.

Участниците във фокус групите са представителите на публичните власти и на гражданското общество, които предоставят информация за техните нагласи и институционален потенциал за включването им в социалната политика, както и за тяхната експертиза и финансов потенциал.

На базата на описаната подробно социално-икономическа ситуация се правят конкретни предложения, които местната власт ще може да използва на следващ етап за разширяване гражданското участие в социалната политика и за подобряване качеството на социалните услуги, необходими през този труден в икономическо отношение период на общността.

6.3. Източници на информация

При изготвяне на анализа освен обобщаването на събраната информация и анализа на стратегическите документи се взема предвид и мнението на заинтересованите страни, ангажирани в социалната политика, изпълнявана на територията на община Стамболово и частично в Област Хасково.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Източниците на информация, които се използват при разработването на анализа, са следните:

- Анализи, доклади, заявления, общински стратегии и годишни планове за развитие, годишни отчети, стратегически документи на национално, областно и местно ниво и други информационни материали и социологически проучвания;
- Разработки, информации и съобщения по темата, публикувани в Интернет;
- Наблюдение и обобщаване на резултатите от проведените с експертите две фокус групи, реализирани чрез проучването;
- Изработване на SWOT анализ;
- Анализ на резултатите от проведените 100 анкети с реални и потенциални потребители на социалните услуги, живеещи на територията на община Стамболово.

Използваните методи за събиране на информация включват:

Кабинетно проучване, обхваща:

- Анализи и методики по темата за социалната политика, за социалните услуги и за формите на участие на гражданите в публичните политики през различните й етапи, публикувани в Интернет;
- Данни от проведено на територията на МИГ „Стамболово-Кърджали 54“ проучване с опис на уязвимите социални групи и техните потребности;
- Нормативна уредба на социалните услуги;
- Статистически данни за НПО на територията;
- Заинтересованите страни и техните компетенции;
- Съществуващите общински документи, общински и областни доклади, стратегически и планови документи на национално, областно и местно равнище в социалната област;
- Положителните практики в социалната политика на местно ниво.

Събраната информация от всички описани източници се систематизира и редактира в един обобщен анализ, обхващащ проблемите, регистрирани в кабинетното проучване, както и информацията и резултатите от двете фокус групи и анализа на проведената анкета с 100-те респондента.

Използвани са и следните методи за анализ на събраната информацията:

- Сравнителен анализ на състоянието;
- Причинно-следствен анализ;
- Ситуационен анализ;
- Екстраполация и интерполация;
- Конверсия;

- ➔ Еквивалентност;
- ➔ Аналогия;
- ➔ Експертна оценка;
- ➔ Синтез и селекция.

В анализа на проучването се прави и SWOT анализ, в който се идентифицират проблемите, силните страни, възможностите и заплахите на социалната среда и се регистрират потребностите на уязвимите социални групи на местно и регионално ниво. SWOT анализът се прави от представителите на НПО сектора, експертите и специалистите в областта на социалната политика по време на дискусиите във фокус групите.

Регистрирането на проблемите в групата на **представителите на НПО и експертите** се извършва на базата на проведените и обобщени резултати от **2 фокус групи** с максимум 24 участника.

Фокус-групите се използват като форум за изказване на лични мнения, тревоги и опасения, за обсъждане на спорни интереси между участниците, както и за определяне на потенциалните полета на съвместно действие. Груповите дискусии дават възможност и за кръстосана проверка (cross-check) на информацията, която се събира посредством анкетата. За провеждането на фокус групите се разработва сценарий на дискусията, който се следва от модераторите. Сценарият включва изследователските задачи, които се трансформират в серия от въпроси, на които трябва да се даде отговор и които се обсъждат по време на дискусията. Сценарият има и отворен характер, който позволява да се прояви гъвкавост при реализацията на предварителния сценарий, за да не се ограничава и формализира дискусията. Участниците в обсъждането се изслушват с разбиране, като се създават условия за свободна и непринудена обмяна на мнения.

Изборът на участници се извършва на база на териториалното разпределение, като се включват представители на неправителствените организации, социалните структури и ДСП. По този начин се цели да се регистрират спецификите в различните социални дейности и техните особености на местно и регионално равнище.

Модераторът трябва да притежава отлични професионални качества, да познава изискванията за установяване на пълноценен контакт с всеки участник и разбирането за функциите на социалната система. Продължителността на обсъжданията по всеки отделен въпрос се базира на личния усет към изчерпването на дадената тема и преминаването към следващия проблем. В заключителния етап на дискусията се търсят единните становища и оценки, които се споделят от всички като се оценяват потенциалните възможности за постигане на консенсус.

Анализът и интерпретацията на резултатите се извършва в рамките на изработените от модератора два доклада, описващи резултатите на всяка една от дискусиите. Резултатите от тези анализи се включват в обобщения анализ и се сравняват с резултатите от анкетата.

По този начин се осигурява възможност за провеждането на едно качествено изследване, в което участниците определят техните възприятия, мнения, убеждения и нагласи към качеството на предоставяните социални услуги, проблемите в социалната политика и се регистрират предложенията, водещи до подобряване на социалната среда. Фокус групите дават възможност на представителите на заинтересовани страни да дадат своето мнение по темата за създаване на подходящи условия за подобряване качеството на социалните услуги за гражданите.

Фокус групите са едно полезно средство да се разберат в дълбочина професионалните нагласи на заинтересованите страни, включени или с потенциал за включване в социалната система. Така фокус групите:

- Осигуряват възможност да се потвърдят не само набелязаните предварително проблеми и възможните предложения, но и да се регистрира набор от трудно предвидими факти;
- Целевото набиране на участниците допринася за включването на групи, които в противен случай биха били изключени;
- Допринася за засилване на чувството на съпричастност по отношение на дискутираните въпроси;
- Комбинира се с други методи, като анкета и кабинетно проучване с цел да се задълбочи разбирането на социалната политика в нейната цялост;
- Осигурява комплексна оценка на качеството на социалните услуги.

Анкетирането на граждани, клиенти на социалните услуги и потенциалните такива се извърши с един вид анкетна карта, която предоставя възможност за сравнителен анализ между мнението на участниците в двете фокус групи и анкетираните 100 респондента.

Очаквани резултати от проведеното проучване:

- **Обобщен анализ**, който включва съпоставката и обобщенията на резултатите от: Кабинетното проучване; Методологията на проучването; Докладите от фокус групите и Анализа на анкетата.
- **Кабинетно проучване** – анализиращо социалната политика, нормативната уредба, социалните услуги и формите на участие на гражданското общество. То разглежда основните понятия, които ще се оценяват в социологическото проучване и ще се спре на най-важните теоретични разработки в социалната политика, както и емпиричната информация относно община Стамболово и други общини регистрирали опит и практики в социалната област;
- **Фокус групи** - проведени 2 фокус групи с общо 24 участници и изготвени 2 доклада от проведените фокус групи;
- **Анкета** – осигурява анализ с информация получена на база на анкетираните 100 човека, потребители на социални услуги.

Планирано е анкетата да обхване повече от 50% от потребителите на социалните услуги и да се допълни от минимум 30 човека възрастни хора, които ще могат да посочат своите предпочитания като потенциални потребители на социалните услуги. Акцент се поставя на

анкетирането на живеещите в периферните населени места на общината, тъй като предоставянето на социални услуги на тази територия е по-ограничено.

6.4. Обработка на информацията

Обработката с SPSS метод за обработка на данните и обобщение на резултатите от анкетата.

Събраната и обобщена информация служи за разработване на анализа на социологическото изследване.

7. ОБОБЩЕН ДОКЛАД ОТ АНКЕТАТА И ФОКУС ГРУПИТЕ

Познаването на потребностите на отделните целеви групи е от съществено значение за определяне на услугите, необходими за удовлетворяване на техните потребности особено на местно равнище, затова провеждането на анкета сред потребителите на услуги е важно условие за тяхното идентифициране.

Голяма част от потребностите на уязвимите групи са резултат от неспособността им да се впишат в съществуващите социални модели. Затова значение има отчитането на потребностите, свързани с изпадането в нужда, което изисква краткосрочно и интензивно действие, важно е и отчитането на потребностите на лица, които се нуждаят от дългосрочна грижа, продължаваща през целия им живот. Познаването на потребностите на уязвимите групи в местната общност е гаранция, че оказваната социална подкрепа удовлетворява реалните им нужди и им помага за реалното им социално включване в живота на общността.

Особено важно е едно такова проучване да отчита факта, че при много хора от уязвимите групи ще има нужда от продължителна интегрирана подкрепа, която ще е различна по интензитет и съдържание, а в някои случаи тя трябва да обединява повече от една услуга.

Проведеното анкетно проучване регистрира потребностите на уязвимите групи и осигурява тяхната оценка на предлаганите социални услуги на територията на община Стамболово. Посредством анкетата се събира и обработва необходимата информация, която се обобщава и систематизира в настоящия доклад.

Обобщеният доклад от анкетата и фокус групите ще се предостави на администраторите на тези социални услуги и на общинското ръководство за оптимизиране на местната социална политика, чрез подобряване качеството на предлаганите услуги и тяхното разнообразяване.

Планирането на развитието на услугите на регионално и на местно ниво позволява да се предоставят и услуги, за които потребностите в рамките на конкретната общност са ограничени. Планираното инвестиране на средства и развитие на услуги в областта на превенцията спомага голяма част от уязвимите групи да получават подкрепа предварително, за да не се допусне изпадането им в тежко физическо състояние и

прилагането на специализирани и често пъти свързани с повече ресурси начини на подкрепа, като се:

- Осигури превенция и/или се преодолее социалното изключване;
- Реализират се правата на лицата, имащи нужда от подкрепа;
- Подобри се качеството им на живот.

През последните години на територията на община Стамболово са създадени и се прилагат различни видове социални услуги в общността, предоставящи възможност за целенасочена и ефективна подкрепа главно на възрастните хора, на хората с увреждания и на децата в риск или с увреждания. Утвърдена е и практиката за индивидуален подход при оценката на потребностите на всяко лице и изготвяне на план с мерки за подкрепа.

Проведената анкета на територията на община Стамболово регистрира оценката на тези услуги от страна на представителите на целевите групи, като е проучено мнението на 103 респондента, реални потребители на социалните услуги. От анкетираните 60,2% са жени, а 39,8% - мъже.

От проведените две фокус групи (в гр. Хасково и в с. Стамболово) с общо 25 представители на ключовите фигури на територията на общината и региона стана ясно, че социалните услуги са един от най-успешните инструменти за насърчаване на социалното включване на уязвимите групи. Тази функция се осъществява чрез предоставяне на разнообразни дейности: консултативни, терапевтични, в т.ч. и трудотерапевтични, рехабилитационни, обучителни и др. С комплексното предоставяне на тези дейности се цели да се подкрепят хората за справяне с предизвикателствата в техния живот. Същностен и водещ елемент на всяка социална услуга е социалната работа и формирането на социални умения сред социалните работници и ангажираните в социалната сфера експерти.

Съпоставката на мненията и оценките в анализа на ключовите фигури, предлагащи услуги, и на потребителите на услуги е особено важен подход, чрез който ще се засекат единомислията, разминаванията и интерпретациите към всяка социална услуга, предлагана на територията от страна на представителите на двете групи. По този начин ще се анализират възловите места във всяка предлагана социална услуга и ще се потърсят най-оптималните решения, водещи до отстраняването на регистрираните проблеми.

Анкетираните представители на уязвимите социални групи според данните, посочени в следващата таблица, се разпределят така:

		Брой	%
Вие сте:	Самотно живеещ	50	48,5%
	Човек с увреждане	7	6,8%
	Друго	46	44,7%
	Общо:	103	100,0%

Самотно живеещите хора са най-голямата група потребители на социални услуги на територията, затова и процентът на анкетираните в тази група е най-голям – 48,5%.

Анкетираните хора с увреждания са 6,8%, а възрастните хора и членовете на семействата на хората с увреждания са 44,7%.

По възраст най-голям сред анкетираните е относителният дял на възрастните хора над 60 години, който е 86,4%. Другата група, която обхваща 13,6% от анкетираните, са на възраст от 31 до 60 години. Това са главно родители на деца с увреждания, деца в риск или членове на семейства, в които има представител на уязвима социална група.

От посочените данни става ясно, че в анкетата са обхванати основните целеви групи:

- възрастните хора, като се акцентира върху самотно живеещите;
- хората с увреждания;
- представителите на семейства, в които живее човек с увреждане или дете в риск.

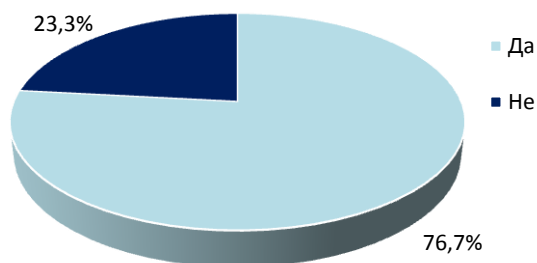
Анкетираните живеят в различни населени места на община Стамболово. Особено важно в случая е мнението на хората, живеещи в отдалечените населени места, където достъпът до социални услуги е затруднен.

Анкетираните лица по групи населени места се разпределят така:

		Брой	%
Вие живеете:	с. Стамболово	29	28,2%
	Населени места близки до общинския център	52	50,5%
	Отдалечени от общинския център населени места	22	21,4%
	Общо	103	100,0%

В анкетата са се включили 76,7% ползватели на социални услуги, което показва, че оценката на предлаганите услуги е обективна, а не чука или преразказана от втора ръка.

Възползвали ли сте се до момента от някакъв вид социална услуга?

Анкетираните лица са основно ползватели на социални услуги или членове на техните семейства, както и представители на уязвими групи, които живеят в отдалечените от общинския център населени места. Всички те формират своята оценка относно полезността и качеството на предлаганите на територията услуги чрез собствения си опит, преценка и информираност.

Въпрос, отговор			Вие сте:		Вие сте:			Вие сте на възраст:		Вие живеете:			Общо
			Жена	Мъж	Самотно живеещ	Човек с увреждане	Друго	От 31 до 60 г.	Над 60 г.	Самостоятелно	Близки до общ. център	Отдалечени от общ. център	Общо
Възползвали ли сте се до момента от някакъв вид социална услуга?	Да	%	75,8%	78,0%	84,0%	100,0 %	65,2%	42,9%	82,0%	69,0%	82,7%	72,7%	76,7%
	Не	%	24,2%	22,0%	16,0%		34,8%	57,1%	18,0%	31,0%	17,3%	27,3%	23,3%
	Общо	Брой	62	41	50	7	46	14	89	29	52	22	103

От посочените данни в горната таблица става ясно, че 78,0% от мъжете и 75,8% от жените са ползватели на социални услуги. Цели 84% от самотно живеещите хора също са ползватели на социални услуги, а от 7-те анкетиращи с увреждания, всички се възползват от предлаганите социални услуги на територията.

46 от респондентите са посочили „Друго“. Това са основно членове на семействата на възрастните хора и на хората с увреждания. От тази група 65,2% твърдят, че се възползват от социалните услуги, предлагани на територията.

От събраните чрез анкетата резултати става ясно, че основната група ползватели на социални услуги са възрастните хора, живеещи основно във или в близките до общинския център населени места. Цели 72,7% от живеещите в отдалечените населени места също са се заявили като ползватели на социални услуги. Този факт показва, че дори живеещите в отдалечените от общинския център представители на част от целевите групи биват обгрижвани в някаква степен въпреки отдалечеността, която е проблем за общината.

Наблюденията и резултатите от дискусиите показват, че голяма част от възрастните хора страдат от сериозни заболявания, което изисква специфичен и комплексен отговор на техните нужди за поддържане на оптимална самостоятелност и здравен статус, за грижа след активно лечение, за палиативна грижа, като от изключително значение е възможността за получаването на такива грижи в домашна среда. В същото време, преобладаващата част от възрастните хора са с ограничени възможности и не са в състояние да покриват ежедневните си нужди с минималните доходи, с които разполагат. Много от представителите на тази група нямат близки или техните деца живеят и работят далеч и по различни причини не могат да разчитат на подкрепата на собствените си семейства. Тези възрастни хора живеят в тежки условия, лишени са от възможност за заслужено и достойно изживяване на старините си. За съжаление през последните години техният брой непрекъснато се увеличава.

Предлаганите социални услуги в домашна среда оказват подкрепа за социално включване на лица/деца с увреждания, самотно живеещи възрастни хора и други уязвими групи. Основните социални услуги в домашна среда са: личен асистент, домашен помощник, домашен социален патронаж. Чрез тези услуги се предоставят грижи за задоволяване на ежедневните потребности в домашна среда. Съобразно спецификите те са насочени към

социална работа и консултации, съдействие за организация на свободното време и осъществяване на контакти; поддържане на хигиена, пазаруване и приготвяне на храна, съдействие за снабдяване с необходимите помощни средства, приспособления и съоръжения на хората с увреждания и медицински изделия; битови услуги и др. Тези услуги са високо оценени като необходими, както от страна на експертите, така и от страна на ползвателите. Интересът към тях не само е голям, но той продължава да се увеличава през последните години. Причините за това са бързото застаряване на населението и намляването на техните доходи.

От данните от анкетата става ясно какви точно услуги са ползвали 76,7% от анкетираните. Това са:

От представената по-горе диаграма се вижда, че осигуряването на „Топъл обяд“ е най-ползваната услуга на територията на общината. Ползвателите на тази услуга са основно възрастни и болни хора, които представляват цели 83,5% от всички ползватели, като мъжете се възползват в по-голяма степен от жените. Следва услугата Личен асистент с 10,1%. Възрастните и самотни хора се възползват още от Домашния социален патронаж – 5,1% и от Домашния помощник – 1,3%.

Други 5,1% от респондентите потребяват услугите на ЦОП – 3,3%, което означава, че това са основно семействата на деца в риск или деца с увреждания. С други думи това е групата, която не се е причислила към нито една от изброените целеви групи и по своя профил е смесена и освен семействата на деца в риск включва и част от хората над 60 годишна възраст. Други 3,3% от тази социална група се възползват и от услугата Личен асистент. Най-висок е относителния дял – 96,7% на ползващите „Топъл обяд“ от същата група респонденти.

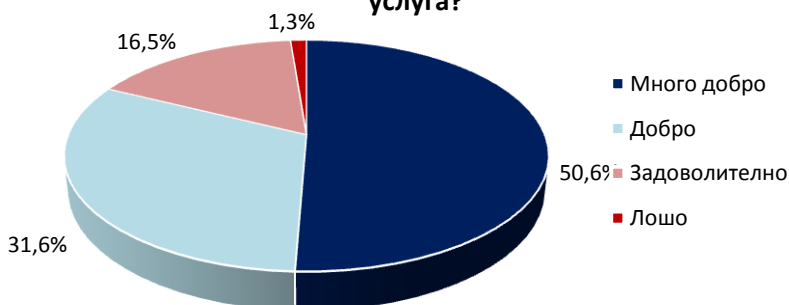

			Вие сте:		Вие сте:			Вие сте на възраст:		Вие живеете:			Общо
			Жена	Мъж	Самотно живеещ	Човек с увреждане	Друго	От 31 до 60 г.	Над 60 г.	с. Стамболово	Близки до общ. център	Отдалечени от общ. център	Общо
Каква социална услуга ползвате или сте ползвали?	Личен асистент	%	10,6%	9,4%	7,1%	57,1%	3,3%	33,3%	8,2%		11,6%	18,8%	10,1%
	Домашен помощник	%	2,1%		2,4%				1,4%		2,3%		1,3%
	Домашен социален патронаж	%	2,1%	9,4%	7,1%	14,3%		16,7%	4,1%		9,3%		5,1%
	Осигуряване на топъл обяд	%	80,9%	87,5%	81,0%	42,9%	96,7%	50,0%	86,3%	100 %	76,7%	81,3%	83,5%
	ЦОП	%	8,5%	6,3%	7,1%	28,6%	3,3%	33,3%	5,5%		7,0%	18,8%	7,6%
	Общо	Бр.	47	32	42	7	30	6	73	20	43	16	79
База: Възползвалите се до момента от някакъв вид социална услуга													

От данните в горната таблица става ясно, че жените, ползващи услугата Личен асистент (10,6%), са с един процент повече от мъжете (9,4%). Хората с увреждания, ползващи тази услуга са с най-голям относителен дял – 57,1%, което е напълно обяснимо при отчитането на физическите им проблеми. Домашният помощник се ползва основно от жените, като 2,4% от ползвателите на тази услуга са представителите на групата на самотно живеещите, а 1,4% са от групата на възраст над 60 години.

Данните от проучването доказват, че по този начин двете основни уязвими групи: 1) възрастните, самотните и болните хора, както и 2) децата в риск или с увреждания на този етап задоволяват в известна степен своите потребности, докато качеството на тези услуги се конкретизира от отговорите на следващия въпрос.

Какво според Вас е качеството на предлаганата услуга?

Като цяло преобладават много добрите оценки на качеството на предлаганите услуги. Това твърдят 50,6% от анкетираните. Други 31,6% дават добра оценка, което прави

относителният дял на респондентите, дали положителна оценка, общо 82,2%. Задоволителна е оценката на 16,5% и Лоша на едва – на 1,3%.

В групата на възползвалите се до момента от някаква социална услуга най-доволни са живеещите в с. Стамболово и в близките до него населени места, както и тези, които не са се причислили към изброените целеви групи. По-младите хора са по-склонни да дават по-ниски оценки на социалните услуги, което говори за техните по-високи изисквания за стандарт на услугите. Тези резултати по-подробно могат да се проследят в следващата таблица.

			Вие сте:		Вие сте:			Вие сте на възраст:		Вие живеете:			Общо
			Жена	Мъж	Самостоятелно живеещ	Човек с увреждане	Друго	От 31 до 60 г.	Над 60 г.	с. Стамболово	Близи до общ. център	Отдалечени от общ. център	Общо
Какво според Вас е качеството на предлаганата услуга?	Много добро	%	42,6%	62,5%	33,3%	42,9%	76,7%	16,7%	53,4%	90,0%	51,2%		50,6%
	Добро	%	31,9%	31,3%	40,5%	42,9%	16,7%	33,3%	31,5%		32,6%	68,8%	31,6%
	Задоволително	%	23,4%	6,3%	26,2%		6,7%	50,0%	13,7%	5,0%	16,3%	31,3%	16,5%
	Лошо	%	2,1%			14,3%			1,4%	5,0%			1,3%
	Общо	Бр.	47	32	42	7	30	6	73	20	43	16	79
База: Възползвалите се до момента от някакъв вид социална услуга													

Макар и да е малък относителният дял на потребителите, дали ниска оценка на качеството на някои от предлаганите услуги, задължително трябва да се вземат под внимание отрицателните оценки и да се работи за подобряване на качеството и разнообразяването на предлаганите услуги.

Анкетираните представители на община Стамболово също смятат, че предлаганите социални услуги са с добро качество.

При съпоставката на видовете услуги в община Стамболово и в Хасково и Димитровград се вижда, че в градските райони са се утвърдили доста по-разнообразни социални услуги, които дават повече информация и възможности за оценка. Според участниците във проведената фокус група утвърдените социални услуги са:

- Център за обществена подкрепа (ЦОП), предоставящ услуги за деца с проблеми;
- Център за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) - предоставящ услуги за деца с увреждания и без увреждания;
- Кризисен център за домашно насилие, предоставящ услуги на претърпелите насилие;
- Консултативен център;
- Център за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ), предоставящ услуги за възрастни;
- Дневен център за деца с увреждания, предоставящ услуги за деца с увреждания;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

- Ранна интервенция на деца с увреждания от 0 до 3 години, предлаган от Обществения център за подкрепа на деца и родители;
- Приемна грижа;
- Топъл обяд;
- Домашен социален патронаж.

Шест от посочените услуги се повтарят и в Стамболово, и в Хасково. Разминават се само услугите Домашен помощник и Личен асистент, които участниците от Хасково не са посочили като утвърдени, тъй като ги смятат за постоянни.

Причините за утвърждаването на посочените по-горе услуги според участниците във фокус групата, проведена в гр. Хасково, са следните:

- наличие на проект с необходимото финансиране;
- интегрирани услуги, които привличат интереса на широк кръг потребители;
- лесен достъп до услугите от страна на потребителите от гледна точка на бюрократични изисквания;
- няма такси за ползвателите.

Причините за утвърждаването на предлаганите услуги според участниците във фокус групата в Стамболово са следните:

- Реална потребност от такива услуги;
- По-малко бюрократични изисквания към бенефициентите;
- Наличие на проект с необходимото финансиране;
- Няма такси за ползвателите;
- Предоставящите услугата ЛА и ДП в домашна среда обгрижват лица от близкия семеен кръг и услугата е особено атрактивна поради директното заплащане на положения труд;
- Има търсене от страна на близки и роднини да гледат деца, защото се сключва граждански договор с един от родителите от утвърдено приемно семейство. Семейството получава месечна издръжка, както и еднократни помощи в зависимост от навършените години.
- Ресурсните учители и другите специалисти посещават учебните заведения на територията на общината и работят с децата извън домашната им среда, което е част от учебния процес и затова тези услуги се ползват активно.

Общите причини изтъкнати от участниците и в двете фокус групи за тяхното утвърждаване са: наличието на проект, лесния достъп (малко бюрократични препятствия) и липсата на такси.

За качеството на услугите е важно не само посоченото мнение на ключовите фигури, но особено е важно мнението на ползвателите. Така например 100% от ползващите услугата Домашен помощник са я определили като услуга с Добро качество. Услугата Личен асистент е определена като Много добра от 37,5% и Добра от други 37,5% от анкетираните. Останалите 25% оценяват тази услуга като Задоволителна.

Както се вижда от данните, посочени в следващата таблица, освен положителните оценки на ползваните услуги са дадени и по-ниски оценки, които налагат да се търсят пътища за подобряване качеството на някои от предлаганите услуги. Така например 50% от ползващите услугите на ЦОП дават Добра оценка, но останалите 50% ги оценяват като Задоволителни; 25% от ползващите услугата Домашен социален патронаж, също я оценяват като Задоволителна. Недоволни са 1,5% от ползващите Топлия обяд, а оценка Задоволителна му дават 12,1% от същата група. Събраната информация води до извода, че трябва да се прецизира администрирането на услугите на Личния асистент и да се търси подобряване качеството на храната предлагана в Топлия обяд и в Домашния социален патронаж. Тук е коректно да се спомене, че групата на ползвателите на Домашен помощник се състои само от 1 човек, на Домашния социален патронаж от 4 човека и ползвателите на услугите на ЦОП са 6 човека, което не осигурява необходимата категоричност в заключенията, за разлика на групата ползваща Топлия обяд, която се състои от 66 човека. С други думи става ясно, че на качеството на предлаганата храна трябва да се обърне по-сериозно внимание, докато оценката на другите услуги не е толкова определяща.

			Каква социална услуга ползвате или сте ползвали?					
			Личен асистент	Домашен помощник	Домашен социален патронаж	Осигуряване на топъл обяд	ЦОП	Общо
Какво според Вас е качеството на предлаганата услуга?	Много добро	%	37,5%		50,0%	56,1%		50,6%
	Добро	%	37,5%	100,0%	25,0%	30,3%	50,0%	31,6%
	Задоволително	%	25,0%		25,0%	12,1%	50,0%	16,5%
	Лошо	%				1,5%		1,3%
	Общо	Бр.	8	1	4	66	6	79
База: Възползвалите се до момента от някакъв вид социална услуга								

Ситуацията в ЦОП е и малко по-различна, защото предлаганите от него услуги са в много голяма степен превантивни, обучителни и/или информативни. В центъра на работата на социалните работници стоят дейностите в областта на предотвратяване на настаняванията на деца и младежи в специализираните институции и създаване на допълнителни възможности за подкрепа в общността, чрез допълване и структуриране на програми за работа с деца и семейства в риск. Изпълняваната превантивна, обучителна и информационна дейност на практика не е достатъчно осъзната като услуга, оказваща пряк резултат върху потребностите на нейните потребители. Поради тази причина дадените оценки не показват реално постигнатите резултати. Това заключение се потвърждава и от факта, че експертите и от двете фокус групи оценяват високо услугите представяни от ЦОП-овете в Стамболово и в Хасково. Ключовите фигури ги оценяват като качествени, навременни и с голямо въздействие услуги, които трябва да се развиват и прилагат още по-активно в бъдеще.

Следващите отговори отново потвърждават, че най-полезната услуга според респондентите е осигуряването на Топъл обяд. Това твърдят 44,7% от анкетираните,

следвана от Личен асистент с 24,3% и Домашен помощник с 6,8%, т.е. става ясно, че индивидуалните социални услуги, предоставяни в семейна среда, са предпочитани от ползвателите социални услуги.

Коя услуга според Вас е най-полезна за хората?

Според участниците във фокус групите най-полезна за хората се оказват утвърдените вече социални услуги, които са изброени по-горе в текста. Тези услуги според участниците в дискусиите имат ефект, защото са безплатни, предлагат се по домовете и има регистриран интерес към тях от съответната целева група. Освен това тези услуги се познават и са популярни сред населението. Информираността привлича тяхното внимание и ги мотивира да ги използват активно.

Най-търсените услуги са и най-качествени, защото удовлетворяват регистрираните потребности, хората споделят помежду си своята удовлетвореност и тяхното търсене се увеличава.

Според експертите качествени са и предлаганите в училищата и в детските градини услуги на ресурсен учител, логопед и психолог. Тези услуги са се утвърдили през последните години и имат голям ефект върху децата. Вече е възпитана сред част от населението (учители и родители) потребността от консултация със съответния специалист (логопед и/или психолог). Освидетелстваните деца се увеличават и нуждата от подобни услуги също нараства.

Според участниците в двете фокус групи по-трудно може да се определи качеството на някои социални услуги, които са затворени в семейната среда, като например услугите Личен асистент и Домашен помощник. Те се предоставят в почти 100 % от случаите от лица, които са част от семейния кръг, което ограничава потребителя да се оплаче при евентуално negliжиране на задълженията. От друга страна същите лица са ангажирани с нуждаещия се близък/роднина много повече от определените в договора часове и/или дейности. Особено когато лицето с потребности е дете тези оценки трудно могат да бъдат направени.

Прави впечатление, че голям брой родители, близки и роднини търсят активно тези услуги, защото получават реално заплащане за тях. За всяко обслужено лице трудно може да се определи какви точно грижи се полагат от оторизираните социални работници или от лицата, натоварени с контролните функции. Разчита се основно на тяхната ангажираност, лоялност и отговорност, а това не винаги е достатъчно условие за качество на услугата. При регистриране на лошо обслужване на децата с увреждания доставчикът на услугата – в случая общината съвместно с Агенцията за защита на детето, има права да се намеси, но това се случва в редки случаи. При възрастните хора обратна информация може да се получи предимно при посещения на място или по сигнал, но и тогава поради затвореността на семействата, институциите не винаги могат да реагират навреме, ако има лошо и недобросъвестно изпълнение на услугата.

Ключовите фигури, участващи във фокус групите, са категорични, че най-много се търсят социалните услуги за възрастните, болните и самотните хора, които трудно могат да се самообслужват. Тук трябва да се отбележи, че липсват желаещи (извън близкия кръг на роднините) за Лични асистенти и Домашни помощници на тежко болни хора, на хора с агресивно поведение, както и на самотно живеещите. Поради тези причини голяма част от представителите на уязвимите групи остават необслужени.

На този етап се търсят и услугите за деца с увреждания, които предоставя ЦОП, това са:

- Услуги по превенция на изоставянето на деца и настаняването им в специализирана институция;
- Услуги, подпомагащи работата по реинтеграция на деца, настанени в институция;
- Подготовка в умения за самостоятелен живот и подкрепа за успешна социална интеграция и професионална реализация на деца и младежи от специализирани институции и услуги от резидентен тип;
- Подкрепа на деца, жертви на насилие и техните семейства;
- Социално-педагогическо консултиране на деца с поведенчески проблеми и техните семейства;
- Превенция на отпадане от училище. Работа с деца, отпаднали или в риск от отпадане от училище и техните семейства;
- Подкрепа и консултиране на семейства от общността;

- Приемна грижа и осиновяване.

Предлаганият широк спектър от услуги и дейности за подпомагане на деца и семейства в риск са търсени, защото през последната година целевата група е свикнала да ползва тези услуги, освен това потребителите на ЦОП не заплащат такси.

За подобряването на най-предпочитаните услуги голямо значение имат индивидуалните планове в социалната работа, които се разработват за всеки конкретен случай. Като основен инструмент в работата по индивидуални случаи планът поема върху себе си всички проекции, постъпващи от концепцията за случая, оценката, вижданията за начина на помагане, очакванията и прогнозите. Индивидуалният план играе съществена методическа роля в помагачия процес. Най-характерното в нея е свързването – свързват се оценката и действията; резултатите и времето; очакванията и възможностите.

От административна и организационно-методическа гледна точка **индивидуалният план** е основен документ в работния процес с клиентите. Той също така структурира и дава смисъла и съдържанието на същинската, работната фаза от работата по конкретния случай.

Индивидуалното планиране има решаваща роля за последователното и систематично протичане на помагачия процес. В организационен аспект планирането подпомага изключително силно разпределението на ролите и функциите между специалистите и другите ангажирани субекти в помагачата дейност. То поддържа координирането и съгласуваността в действията им. Община Стамболово трябва да обърне специално внимание на планирането на работата по всеки конкретен случай, тъй като то осигурява прогнозируемост на резултатите, легитимиране на очакванията и гарантира получаването на подкрепа и постигането на промяна. Участниците във фокус групите декларираха своята готовност за прилагане на новите изисквания в практиката. Експертите са наясно, че при планирането не само може, но и трябва да се проявява гъвкавост, откликвайки на определен приоритет или характерен момент в естеството на даден конкретен случай. Така например проблемно-ориентираното планиране се развива на основата на оценката и формулировката на проблемите на клиента. В този смисъл подходът е особено подходящ в краткосрочната подпомагаща дейност.

От друга страна специално внимание местното управление трябва да обърне на междусекторните услуги, които включват здравни, образователни и социални дейности. На този етап те са слабо развити на територията, което затруднява предоставянето на комплексна подкрепа на уязвимите групи. Именно междусекторните услуги ще позволят по-добра индивидуализация на предлаганата подкрепа, по-точна оценка на потребностите и прилагане на мултидисциплинарен подход. Това съгласуване изисква съвместни усилия и съгласувани мерки от страна на всички системи – социална, здравна, образователна, включително и културна, която общината не само че може, но и трябва да организира в бъдеще.

Интересен е анализът на участниците във фокус групите по отношение на неуспелите да се утвърдят на територията на община Стамболово социални услуги. Това според тях са:

- Здравно-психологическите услуги, предлагани по проект „Насърчаване на социалното включване за независим живот в община Стамболово“;
- Националната програма за Асистенти на хора с увреждания (НПАХУ);
- Услугите на Хосписа;
- Клубове на пенсионера.

Причините, довели до липсата на интерес и/или активно потребление на представителите на целевите групи, според участниците в дискусиата са следните:

- За **Хосписа**, който не е делегирана от държавата дейност, социалните услуги са предлагани на високи цени и хората не са имали възможност да си ги позволят поради бедност и финансови ограничения. Освен това са липсвали желаещи за работа в Хосписа, които да се грижат за възрастните и болни хора поради ниското заплащане и непривлекателността на работата. Липсата на лекари и други медицински специалисти, които да работят в Хосписа при предлаганото ниско заплащане допълнително е усложнявало обстановката. Поради тези причини се е наложило Хосписът да бъде закрит.
- За **здравно-медицинските и психологическите услуги, предлагани по проект НСВНЖ на община Стамболово**, може да се каже, че те не са се утвърдили поради следните няколко причини:
 - Услугите са предлагани в Центъра за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността, а не по домовете, което е затруднявало една не малка част от потребителите, тъй като те все още нямат нагласата да търсят активно подобни услуги. Бенефициентите трудно се лишават от свободното си време или трудно си осигуряват необходимия транспорт за придвижване до Стамболово, ако общината не го осигури. По-голямата част от потенциалните бенефициенти предпочитат социалната услуга да им е осигурена по домовете.
 - Голяма част от бенефициентите не разбират ползите от дадената услуга, като например психологическата подкрепа, защото все още не е формирана необходимата култура на ползване на подобни услуги. Повечето потребители я свързват с битоващото разбиране за психически отклонения, които притесняват допълнително ползвателите на подобни услуги. За да станат търсени такива услуги, се изисква активна работа с целевите групи за информиране, за индивидуална работа и за тяхното мотивиране при използването на такъв вид социални услуги.
 - Липсата на финансов ресурс от страна на общината допълнително пречи на изработването на нагласи и практическото осъзнаване на потребността. Докато по проекта са финансирани заплатите на психолог, рехабилитатор и фелдшер, както и на транспортните разходи, една част от потребителите (особено по-младите) демонстрират желание за посещение на Центъра и се включват в индивидуалните или груповите занимания. След приключване на проекта, общината не може да продължи да осигурява тези експерти, а лицата нямат готовност да плащат за подобни услуги.

- Липсата на специалисти на територията на общината още повече затруднява подобни услуги, тъй като ежедневното пътуване на специалистите от Хасково до Стамболово ги оскъпява допълнително.
- В общината е налично само едно транспортно средство, което може да осигури транспортирането на хора с увреждания, докато потребностите на представителите на уязвимите групи са по-големи. Осигуряването на транспорт при всяка потребност изисква допълнителни разходи, които не винаги са по силите на общината или на другите местни структури.
- Някои от програмите, като например НПАХУ, поставят прекалено много изисквания и условия към потребителите, които трудно могат да бъдат изпълнени от всички потребители и за това една част от тях се отказват;
- Липсват турско говорещи психолози и други специалисти, което затруднява комуникацията с потребителите на конкретната услуга, защото бенефициентите говорят основно майчиния си език;
- Твърде ограничен е финансовият ресурс по някои от програмите, което води до малък брой обслужвани лица;
- Въпреки наличните помещения в с. Жълти бряг и в с. Тънково за клубове на пенсионера и декларираната потребност от страна на възрастните хора, че имат такава потребност, подобни клубове все още липсват на територията. Причините са, че няма предприемчиви местни хора, които да предлагат интересни услуги за свободното време. Освен това общината няма политика, която да осигурява финансов ресурс, с който да се подкрепят тези услуги.

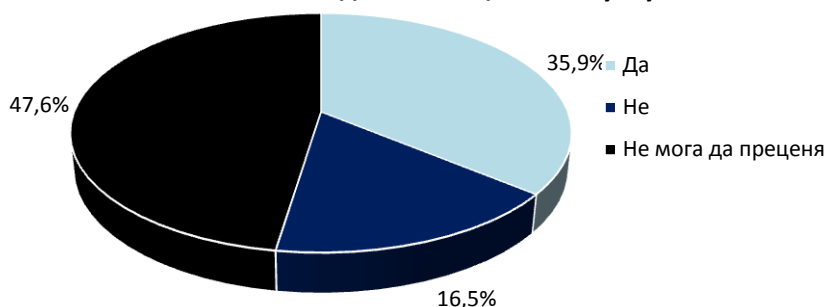
Осигуряването на публичност и прозрачност на всеки етап от разработването на нови социални услуги е от особено значение за тяхната ефективност, затова гражданското участие в областта на формирането на социалната политика и създаването на нови социални услуги е от особено значение.

Готови ли са гражданите на община Стамболово да партнират на местната власт в процеса на разработване, изпълнение и мониторинг на общинската социална политика?

От отговорите на следващия въпрос става ясно, че 35,9% от анкетираните имат желание да се включват в дебати, свързани с разработването на социалната политика и предлагането на нови социални услуги, което е доста добър резултат, вземайки под внимание факта, че анкетираните са основно възрастни хора, потребители на социални услуги. Тази декларирана готовност говори за голямото значение, което имат социалните услуги в живота на хората от уязвимите групи.

**Имате ли желание да се включите в
организираните от община Стамболово дискусии
за обсъждане на социалните услуги?**

Предвид високата възраст на хората съвсем логично е най-голямата група да е на тези, които не могат да преценят – 47,6%. Тази група включва основно хора, които поради заболяване, физическо увреждане или някаква друга причина са изолирани от социалния и икономическия живот на общината. Само 16,5% от респондентите нямат желание да се включват в организираните от община Стамболово дискусии за обсъждане на социалните услуги. Изненадващото в случая е, че цели 35,9% от анкетираните са декларирали своята готовност за подобно включване. Това е един доста добър резултат, регистриращ нагласите на местното население за включване в социалната политика и за нейното обсъждане съвместно с местните власти.

			Вие сте:		Вие сте:			Вие сте на възраст:		Вие живеете:			Общо:
			Жена	Мъж	Самотно живеещ	Човек с увреждане	Друго	От 31 до 60 г.	Над 60 г.	с. Стамболово	Близки до общ-ц-р	Отдалечени от общ-ц-р	Общо:
Имате ли желание да се включите в организираните от община Стамболово дискусии за обсъждане на социалните услуги?	Да	%	40,3%	29,3%	50,0%	57,1%	17,4%	42,9%	34,8%	27,6%	46,2%	22,7%	35,9%
	Не	%	12,9%	22,0%	12,0%	28,6%	19,6%	28,6%	14,6%	6,9%	11,5%	40,9%	16,5%
	Не мога да преценя	%	46,8%	48,8%	38,0%	14,3%	63,0%	28,6%	50,6%	65,5%	42,3%	36,4%	47,6%
	Общо	Бр.	62	41	50	7	46	14	89	29	52	22	103

От посочените в горната таблица отговори става ясно, че жените са по-склонни да вземат участие в дискусии, свързани с формирането на местната социална политика, при обсъждането на новите социални услуги и на тяхното мониториране. Жените са категорични в желанието си за гражданско участие при съпоставката с мъжете. От друга страна хората с увреждания изразяват по-активно своето желание за включване в социалната политика на общината. Тези резултати са обясними, тъй като социалните

услуги и тяхното качество са жизнено важни за посочените групи респонденти, тъй като те определят бъдещото им качество на живота. По-голяма активност изразяват и младите хора, както и живеещите в близките на общинския център населени места. Най-колебаещи се са хората, не посочили своята принадлежност към определена социална група, както и живеещите в с. Стамболово.

Развитието на социалните услуги и инициирането на актуални местни политики с гражданско участие е от съществено значение за местната общност. Резултатите от анкетата показват, че има формирана нагласа за включване от страна на немалка група граждани, която поради липса на информация е все още колеблива и несигурна. По-категорично е становището на хората с увреждания, на по-младите хора и на живеещите в близките до общинския център населени места, които са по-информирани и имат нагласа за по-висока активност. Този резултат показва, че при обществени обсъждания, при реализиране на рекламни и информационни кампании на местно ниво, общинското ръководство трябва да се обръща за съдействие главно към тези групи хора. В какви точно инициативи имат желание да се включват анкетираните става ясно от отговорите на седмичния въпрос.

Имате ли възможност по някакъв начин да се включите в социалната политика на община Стамболово?

Разбира се, преобладава липсата на възможност за включване, това са заявили 48,6% от респондентите. Тази група се формира основно от възрастните и болните хора, които нямат физическата възможност за включване в подобни инициативи. Желание за включване като доброволци, изразяват цели 27%, т.е. това са лица, които са склонни да окажат някаква безвъзмездна подкрепа, стига някой да ги организира и да насочи техните усилия за подобряване на социалната среда. Доброволчеството е един доста труден процес и неговото създаване и подкрепа изисква полагането на целенасочени организационни усилия, обучение, информиране и мотивация на потенциалните доброволци.

Под „доброволчество“ се разбират всички форми на доброволческа дейност, независимо дали формална или неформална. Доброволците действат по своя собствена воля,

съгласно личните си избор и мотивация и не търсят финансова облага. Доброволчеството е стремеж към солидарност и представлява начин за отделните граждани и сдруженията да набележат нуждите и проблемите от хуманитарно, обществено или екологично естество и да се борят с тях. Доброволческата дейност често се извършва в подкрепа на организации с идеална цел или на инициативи в рамките на дадена общност²⁶.

Декларираната готовност за полагане на доброволен труд е една добра предпоставка за неговото прилагане на територията при организация на бъдещи социални инициативи. Този факт общината трябва да отчита и да използва ефективно в своята бъдеща социална политика на местно ниво.

С обсъждането на нови възможности в социалната политика могат да се ангажират 21,6%, т.е. това са лицата, които са декларирали своето желание да се включат в разработването на местната социална политика. Желаетелите обаче да контролират качеството на социалните услуги или да инициират и изпълняват нови услуги спада до 2,7%, което показва, че готовността за активно включване е далече под средното ниво. Основната група от анкетираните са готови да партнират на местната власт в дискусиите, без да проявяват допълнителна предприемчивост в социалната област. Този резултат показва, че общината може да разчита в голяма степен на частична подкрепа за подобряване качеството на създадените вече социални услуги и в известна степен при инициране на нови услуги и тяхното мониториране и обновяване. Става ясно, че е все още доста слабо е желанието на гражданите за мониторинг на резултатите в социалната политика, както и при администрирането на нови социални услуги. Това означава, че общинското ръководство трябва активно да работи за формиране на местен частен интерес и нагласи за социално включване, както и да привлича интереса на местни и външни НПО-та за съвместна работа в социалната сфера.

От следващата таблица става ясно какви са характеристиките на тези, които искат да се включат в организираните от община Стамболово дискусии за социалните услуги. Това са предимно млади жени, както и хора с увреждания. Желанието си да работят като доброволци са декларирали главно представителите на различните от целевите групи лица, т.е. това са основно членовете на семействата, в които има представител на уязвима социална група. Готовност за инициране на нови услуги са декларирали главно мъжете и хората с увреждания.

Най-неактивните са самотно живеещите хора, сред които преобладават мъжете, живеещи в близките на Стамболово населени места. Малка е и групата на мъжете, които заявяват своята готовност да станат доброволци.

²⁶ Решение 37/2010/ЕО на Съвета относно Европейската година на доброволческите дейности за насърчаване на активна гражданска позиция (2011 г.) от 27 ноември 2009 г., ОВ L 17, 22.1.2010 г., стр. 43–49.

Активизирането на гражданите, независимо коя социална група представляват, би донесло повече резултати, по-голяма активност, повече и по-качествени социални услуги в общността, в домашна среда, както и развитие на дългосрочната грижа.

Направените констатации са на база на посочените резултати в следващата таблица, показваща профилите на различните социални групи по отношение на тяхната готовност за включване в социалната политика и нейното реализиране.

			Вие сте:		Вие сте:		Вие сте на възраст:		Вие живеете:			Общо:	
			Жена	Мъж	Самотно живеещ	Човек с увреждане	Друго	От 31 до 60 г.	Над 60 г.	с. Стамболово	Близки до общ. ц-р	Отдалечени от общ. ц-р	Общо:
Имате ли възможност по някакъв начин да се включите в социалната политика на община Стамболово?	С обсъждане на нови възможности	%	32,0%		8,0%	50,0%	50,0%	33,3%	19,4%	50,0%	12,5%	20,0%	21,6%
	С контрол и оценка на предоставяните услуги	%		8,3%	4,0%				3,2%			20,0%	2,7%
	С инициране и изпълнение на нови услуги	%		8,3%		25,0%			3,2%		4,2%		2,7%
	Като доброволец	%	24,0%	33,3%	28,0%		37,5%	66,7%	19,4%		29,2%	60,0%	27,0%
	Нямам възможност да участвам	%	48,0%	50,0%	60,0%	25,0%	25,0%	16,7%	54,8%	50,0%	58,3%		48,6%
	Общо:	Бр.	25	12	25	4	8	6	31	8	24	5	37
База: Имащите желание да се включат в организираните от община Стамболово дискусии за обсъждане на социалните услуги													

За разлика от гражданите на община Стамболово, представителите на НПО от гр. Хасково декларират по-активно, но като цяло все още формално участие при формирането и изпълнението на социалната политика на местно и регионално ниво.

Според участниците в дискусията общините канят формално НПО-тата при формирането на социалната си политика, главно при нейното обществено обсъждане. Понякога се включват и представители на неправителствения сектор в общинските комисии, като например Комисия за Закрила на детето, но такива практики не са постоянни и не са утвърдени напълно. При представянето на конкретни социални услуги не се търси партньорство с представителите на НПО в нито един етап от тяхното планиране и реализиране.

Партньорство, разбира се, съществува и то се проявява основно между общинските екипи, предоставящи социални услуги и представителите на НПО. Екипите се срещат периодично, за да обменят информация помежду си, да се обучават и дискутират своите проблеми. Поддържат и преки индивидуални контакти.

При предоставянето на делегирани от държавата дейности според представителите на гражданското общество контактите с общините са по-чести, но въпреки това са трудни и

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

рядко може да се разчита на пълна подкрепа от страна на дадената община. Проблемите обикновено се решават на парче.

В процеса на мониторинг на социалната политика независимо дали е на общинско или на регионално ниво рядко се включват представители на НПО, което може да се отчете като сериозна слабост. Не трябва да се пренебрегва фактът, че НПО са близо до потребителите на социални услуги и те могат да осигурят една надеждна обратна връзка, която общините трябва да ползват, за да коригират своевременно регистрираните проблеми и да оптимизират социалните услуги.

На територията на Област Хасково липсва община, която да е утвърдила политика на финансова подкрепа в социалната област. Няма одобрени фондове, които да подкрепят социалните услуги, да осигуряват тяхното дофинансиране и подкрепата на активните и лицензирани НПО. Този факт влошава финансовата среда и допълнително усложнява ситуацията на гражданското включване.

Проблемите, които възникват при партньорството на НПО с общините, според участниците в дискусията в гр. Хасково, са следните:

- Некомпетентност, неразбиране и нежелание за вникване в проблематиката и реалните условия и ограниченията, при които са принудени да работят НПО-тата на територията на гр. Хасково и областта;
- Липса на ресорни заместник-кметове, които да следят пряко социалната дейност и да подпомагат НПО в тяхната пряка работа;
- Честа промяна на местните политики и становищата на общинските ръководства, особено след смяна на техните ръководства, което намалява устойчивостта и прави несигурни НПО в усилията им да получат за администриране съответната социална услуга и/или да бъдат конкретно подпомогнати от общинското ръководство;
- Некоректност и непоследователност в действията, така например се използват НПО за ремонтване на дадена социална инфраструктура, а след това се прекратява договорът и услугата се изпълнява от общината;
- **Основният проблем според участниците в дискусията е, че общината може да бъде изпълнител и възложител на социалните услуги, което често я прави некоректен партньор, тъй като гледа на НПО не като на партньор, а като на конкурент.**

На този етап НПО-тата работят сравнително добре с РДСП и с ДСП. Организиран се обучения и други съвместни инициативи. Отдел „Закрила на детето“ работи добре с НПО. Търсят се представителите на НПО при вземането на конкретни решения, за съдействие и подкрепа.

Има разминавания по отношение на методологията и методиката. Липсва текущата активност в партнирането при изпълнението и мониторирането на социалните политики на местно и на регионално ниво.

Динамиката на обществените процеси води неминуемо до нарастващи потребности от гъвкави и разнообразни социални услуги и необходимост от нови инвестиции и въвеждане

на иновативни форми на партньорство и модели за подкрепа и грижа. Грижата за децата, възрастните хора и хората с увреждания изискват непрекъснато развитие на нови форми и модели на подкрепа, включително интегрирани междусекторни услуги, които да имат и превантивни функции. Тези резултатите могат да се постигнат по-лесно с гражданската подкрепа и инициативност.

Каква е ролята на НПО на територията на община Стамболово, може да се проследи от проведените дискусии, които включват информираните хора в тази област. Според участниците във фокус групата на този етап освен Сдружение „Арда 2003“ няма друго НПО с капацитет и с желание да работи в социалната област. Регистрирани са нови сдружения през последните две години, но липсват специалистите в тази област. Както новите, така и съществуващите сдружения не се лицензират и не могат да покажат капацитет и ангажираност в социалната област. За разширяване на гражданското участие и включването им в социалната политика трябва да се привличат допълнително НПО с опит и капацитет от Хасково и от другите близки градове на общината. Обезлюдяването на населените места за съжаление лишава общината преди всичко от специалисти и този процес едва ли ще стане обратим през следващите години.

Участниците в дискусиите в гр. Хасково са представители основно на лицензираните и с капацитет НПО, както и експерти, които са ангажирани пряко с предоставянето на социални услуги. Те изразяват следното становище по този въпрос: Има НПО на територията на областта, но те работят предимно с деца и жени, претърпели насилие. Липсват утвърдени НПО, които да работят с възрастните хора. Липсват и конкретни нови инициативи в тази посока. Според участниците в дискусиите се срещат много трудности, които възпират НПО от предприемчивост и активност в социалната област като:

- Недофинансиране на услугата при държавно делегираните дейности и необходимост от допълнително търсене на финансов ресурс;
- Проектното финансиране обезпечава различните социални услуги, но свършва с края на проекта и след това трудно могат да се продължат дейностите със собствен ресурс;
- Почти всички услуги се осигуряват от специалисти, работещи на 4 часа, а те трябва да са ангажирани не само на пълен работен ден, а да имат възможност да ползват и гъвкаво работното си време и да посещават ползвателите на дадената услуга по домовете, тъй като потенциалните ползватели не са информирани за предлаганите услуги, не са мотивирани и следователно нямат интерес да ползват предлаганите социални услуги;
- При делегираните от държавата дейности има още проблеми като: събиране на много документи, които затрудняват ползвателите; събиране на такси, които обслужваните се затрудняват да дават. Понякога дори работещите събират сами тези такси, за да може услугата да продължи да се предлага. Това допълнително ги натоварва и още повече влошава финансовото им състояние, което се определя от ниските им доходи;

- Проблем е и текущото осигуряване на физическия достъп при посещението на дневните центрове, защото превозните средства са стари, амортизирани, неподходящи и често излизат от употреба.

Участниците изтъкват като особено важен проблем голямата бюрокрация при предоставянето на подобни услуги. Разработените методологии, методики, правилници, наредби и безкраен брой нормативни документи поставят толкова много изисквания пред НПО-тата, че те трудно могат да се обхванат и да се изпълняват без проблеми. Голяма част от действащите екипи се затрудняват силно от големия обем нормативни документи и затова избягват подобни дейности. Още повече, че при проверките се подхожда предубедено от страна на проверяващите, тъй като разглеждат екипите като потенциални нарушители на правилата.

Липсва желание от страна на НПО-тата и за получаване на лиценз, тъй като дори да не се предлага дадена социална услуга, съответното НПО подлежи на обстойна проверка от ДАЗД, което води до изразходване на напразни усилия и ресурси. Всичко това демотивира НПО-тата, не ги стимулира и не провокира техния интерес към предлагането на конкретни социални услуги.

От друга страна за демотивацията на екипите на НПО допринася и неразбирането и/или липсата на подкрепа от страна на конкретните общински ръководства, които подхождат или с недоверие и предубеденост, или с желание бързо да прехвърлят отговорностите за качеството и пълното финансиране на дадена услуга.

До момента общинското ръководство на Стамболово е предоставило на НПО единствено Домашния социален патронаж, който на база на подписан договор е предоставен на Сдружение „Арда 2003“. Услугата е утвърдена и предпочитана от гражданите, но общината трябва да я подкрепя допълнително, като дофинансира услугата. Гражданското участие е възможно, но без допълнителна финансова подкрепа – била тя проектна, от страна на общинския или на държавния бюджет/делегирана/, тя не би била с необходимото качество, смятат участниците в дискусиата в с. Стамболово.

Партньорството между НПО и общинското ръководство на Стамболово се реализира по следния начин: Общината кани НПО при обсъждането на Общинския план за развитие и при неговото мониториране, както и при изработването на Общинската стратегия за предоставяне на социални услуги.

Конкретно при формирането на социалната политика на местно ниво се оказва, че гражданското включване е по-ограничено в сравнение с другите местни политики, тъй като стратегическото планиране се определя основно при изработване и приемане на Областната стратегия за социални услуги. За работа по стратегията е създадено Звено за мониторинг и оценка на Областната стратегия за развитие на социалните услуги в област Хасково, в което са включени представители на общините, на РДСП и ДСП и други заинтересовани страни. Всяка община представя за обсъждане на областно ниво планираните от нея услуги. За правилното разпределение на услугите между общините и съобразно потребностите, някои услуги се предоставят в по-големите общински центрове –

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Хасково, Димитровград и др., но се ползват от всички общини на територията на областта – например Кризисен център, Дом за стари хора, ДЦРСИ на деца и др.

За съжаление гражданското участие е ограничено на областно и особено на общинско ниво. Активността на утвърдените НПО при формирането на социалната политика и при нейния мониторинг на областно ниво също е ограничена, а интересът на заинтересованите страни на общинско ниво е минимален. Общинският план за съответната година се разработва основно на база на Областната стратегия, която е определяща. При необходимост от разкриване на нова услуга – не включена в областната стратегия, има механизъм, чрез който тя се представя в РДСП и на следващото заседание на Звеното за мониторинг и оценка тя се актуализира, а след нея и общинската стратегия.

Сдружение „Арда 2003“ е НПО-то, ангажирано с предоставянето на социалната услуга Домашен социален патронаж. Сдружението до момента не регистрира проблеми във взаимоотношенията си с общинското ръководство, но гражданското участие е сведено до изпълнение на конкретните функции, свързани с осигуряването на услугата. Услугата е дофинансирана от страна на общинския бюджет.

Като цяло липсват устойчиви нагласи у общинското ръководство и разбиране за аутсорсване на услугите, които до момента се предлагат основно от публичната власт. Липсва и достатъчна активност от страна на НПО-тата. Общинското ръководство се страхува, че при предоставено администриране на някои от социалните услуги на НПО, тяхното качество ще бъде влошено, тъй като съществуващите НПО-та не са показали до момента своя институционален потенциал. Макар и делът на неправителствените организации, регистрирани на територията на община Стамболово да не е малък, тези организации остават в основната си част неактивни. Действащите в момента читалища не се ориентират към социалната сфера и не предприемат дейности за търсене на проектно финансиране, въпреки финансовите си проблеми.

НПО-тата на територията на община Стамболово не се включват и в комисиите на Общинския съвет. По този начин те остават изолирани от текущата социална политика на местно ниво. От друга страна и отделните НПО не проявяват нужния интерес към работата на Общинския съвет и не се активизират и не декларират желание да се включват в местните структури на публичната власт.

С други думи партньорството на местната власт с неправителствените организации зависи от информираността на общинското ръководство, от капацитета на самите НПО и от тяхната предприемчивост. Най-вече това се отнася за общинските съветници и кмета на общината, т.е. определящи са нагласите на управляващите и на техните разбирания по отношение на аутсорсването. Все още не се е утвърдило мнението, че предоставянето на социалните услуги на неправителствения сектор ще увеличи местните ресурси, а няма да ги ограничи. При смяна на общинското ръководство средата, нагласите и подкрепата за неправителствените организации се променят рязко, затова информирането и обучението на широк кръг ключови фигури за възможностите, които предлага нормативната уредба и за проектното финансиране, е от съществено значение за промяна на консервативните нагласи.

На този етап са създадени добри контакти между специалистите, работещи в социалната сфера, независимо дали те са представители на общината, на ДСП, на РДСП или на НПО. Експертите от всички структури, свързани със социалната политика, контактуват помежду си и си обменят текуща информация, важна за тяхната работа. Самата организация на услугите изисква добра координация и комуникация между ключовите фигури за подобряване качеството на услугите. Честата смяна на нормативната наредба налага в още по-голяма степен поддържането на преки контакти и ангажирането на широк кръг експерти, за да се отговори на новите изисквания.

Особено активна е връзката на общините и техните социални структури с РДСП и с ДСП. Комуникация от двете страни се осъществява най-често при:

- Нужда от методическа подкрепа;
- Провеждане на обучителни и информационни инициативи;
- Изготвяне на справки и други документи;
- Предоставяне на актуална информация в социалната област;
- Идентифициране на потребностите на целевите групи;
- Правене на оценки;
- Разработване на социална политика на областно и местно ниво;
- Мониторинг на социалната политика и отчитане на постигнатите резултати;
- Координация на социалните инициативи;
- Предоставяне на нови услуги.

Участниците в дискусията в с.Стамболово смятат, че липсва достатъчно мотивация община Стамболово да е Възложител, а не Изпълнител на дадена социална услуга. Общинското ръководство се стреми да е Изпълнител на социалните дейности, защото тогава може да контролира качеството на социалните услуги, тъй като от тях зависи в голяма степен качеството на живот на местното население и на неговата удовлетвореност. От друга страна липсата на финансов и човешки капацитет на НПО-тата и трудностите, свързани с големия брой населени места и тяхната разпръснатост на по-широка територия, както и недофинансирането на делегираните от държавата дейности демотивират както община Стамболово, така и съществуващите НПО за разширяване на гражданското участие в социалната област. Като цяло липсва необходимата готовност от страна на публичния и на частния сектор за допълнителното аутсорсване на социалните услуги. Макар и достъпни, те все още не са привлекателни за НПО-тата и фирмите. Представителите на общинското ръководство считат, че при аутсорсването на дадена услуга ще се прекъсне директната връзка с потребителите и съответно при влошено качество на същата услуга няма да се реагира навреме, което би предизвикало недоволство сред населението.

Липсва и практика в комисиите на Общинския съвет да се включват текущо представители от гражданското общество. Техни представители са викани инцидентно, при възникнал проблем, главно с подрастващи, но това не е устойчива практика на местния парламент.

НПО присъстват формално при обществените обсъждания на Общинските планове, смятат участниците в дискусията в гр. Хасково. Техни представители и експерти не се въвличат в самото разработване на социалните услуги и най-вече в тяхното мониториране. Това включване е особено важно, защото НПО са най-близо до потребителите и имат надеждна обратна връзка, която е необходимо да се чува текущо от публичните структури, администриращи социалните услуги.

При разработване на Областната стратегия за социални услуги присъствието на представителите на НПО също е формално и неактивно. Изисква се по-активно въвличане на експертите на НПО в социалната политика каквото е например участието на общините в този процес, който трябва да протича регулярно, активно и с разбиране за равнопоставеност в партньорството.

В резултат на пропуските в организацията и координацията на услугите се срещат редица регистрирани потребности от социални услуги, които не се посрещат на този етап. Така например на територията на община Хасково не се осигурява необходимата грижа за децата с психически заболявания, особено голяма е групата на децата аутисти. Трудности се срещат при предоставянето на адекватни услуги при домашното насилие и трафика на хора. Не се работи и с извършителите на насилие, което увеличава проблемите с насилието. Възрастните хора получават възможност за по-качествени услуги при реализацията само на конкретен проект, които приключват с неговото завършване. При тази група (възрастни и самотни хора) има голям обем незадоволени потребности, които трябва да се проучват, да се познават и да се търсят начини за тяхното задоволяване.

На този етап трудности в община Стамболово се срещат при задоволяването на следните потребности:

- Недостиг на медицински грижи за възрастните хора поради липса на медицински кадри и възможности за тяхното добро заплащане;
- Липса на достатъчен брой лекарски и зъболекарски практики;
- Липса на клубове на пенсионера по селата;
- Липса на оборудвани здравни кабинети по населени места, в училищата и в детските градини. Училищното здравеопазване се осъществява от 4 медицински лица. Определянето и финансирането на делегираната от държавата дейност става на база брой ученици и деца в детските градини. Само училището в с. Стамболово покрива изискването за брой деца за отпускането на една щатна бройка. Останалите трима медицински специалисти трябва да обслужват 3 училища и 4-5 детски градини в отделни дни от седмицата. Броят на децата не формира достатъчен финансов ресурс, а от друга страна липсват специалисти, които да бъдат наети на непълен щат.

След обсъжданията във фокус групите на проблемите и предложенията за подобряване се направи SWOT анализ, който обобщи регистрираните пропуски, възможностите и наличните ресурси. Ето какъв е SWOT анализът, който направи групата на участниците в дискусията в гр. Хасково:

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
- Наличие на НПО с експертен капацитет; - Мотивирани местни експерти; - Наличие на допълнителна експертиза, която може да бъде използвана; - Сравнително добро партньорство между ДСП и НПО.	- Малък брой НПО, ангажирани със социалните услуги; - Недостатъчно финансиране на услугите; - Липса на НПО, ангажирано със социалните услуги за възрастни хора; - Общината е възложител и изпълнител на социалните услуги, което води до преразпределяне на власт, а не се цели качествено предлагане на услугите; - В общинските администрации липсва необходимият експертен капацитет; - Липса на конкуренция, която да стимулира подобряването качеството на социалните услуги; - Не се създават условия за реална конкуренция; - Заплащането на социалните работници е доста ниско, което ги демотивира и намалява тяхната активност.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
- Разработването на планове за социални услуги е доста положително явление, защото задължава в известна степен общините да предоставят планираните услуги; - Делегираните от държавата дейности макар и с недостатъци са една реална възможност за привличане на неправителствените организации и фирмите в социалните дейности; - Кандидатстването по проекти осигурява добро финансиране и приемливи условия за работа; - Създаване на общински фондове, които могат да финансират изцяло или да подпомагат частично дадена социална услуга.	- Трудно оцеляване на НПО поради намаляване на финансовите възможности през последните години; - Изискването за съфинансиране или дофинансиране може да провали даден проект и/или да фалира НПО-то.

Посоченият по-голям брой слаби страни кореспондира с по-големия брой посочени възможности, което говори за една цялостна положителна оценка на социалната среда, която ще може да стимулира гражданското участие в бъдеще.

Ето и SWOT анализа, който е направен от ключовите фигури в община Стамболово по време на проведената фокус група:

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
- Предлаганите услуги са базирани на регистрирани потребности сред уязвимите групи; - Предлаганите услуги са качествени и са обезпечени с необходимата експертиза; - Наличие на НПО в региона с натрупан опит в социалните услуги; - Включване на общината в проектните финансираня; - Предимство на малката община е познаване на потребностите на жителите, както от страна на кметовете на населени места, така и от служителите в ДСП и в общината.	- Липсва достатъчен финансов ресурс; - Повишава се себестойността на услугите поради разпръснатостта и отдалечеността на населените места; - Липсват местни НПО с необходимия потенциал и ресурси; - Заплащането на здравите и социалните работници е доста ниско, което ги демотивира и те се депрофесионализират или заминават на работа в чужбина; - Липсват експерти на местно ниво; - Недостатъчна е мотивираността на общинското ръководство за аутсорсване на социалните услуги; - НПО не проявяват достатъчен интерес към лицензиране и проектно финансиране; - Привлечените от вън експерти не говорят турски език и се оскъпява предлаганата услуга.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
- Има закупено оборудване, което при наличие на допълнителни средства и специалисти може да обезпечи предлагането на определени социални услуги; - Активно използване на проектното финансиране; - Свободни общински сгради и помещения, които могат да се ремонтират и оборудват като социални центрове; - Регистриране на нови НПО с интерес към социалните услуги; - Привличане на НПО с капацитет от Хасково и от други съседни градове; - Подходяща нормативна уредба уреждаща аутсорсването на услуги; - Привличане на специалисти от Хасково и региона.	- Бързо увеличение на потребностите на старите и болни хора поради бързото застаряване на населението и трудното посрещане на техните нужди поради липса на съответните социални услуги или липсата на специалисти; - Намаляване на финансовите ресурси за социални дейности; - Липса на достатъчно специалисти, които да обслужват необходимите социални услуги; - Незаемане на лекарските и зъболекарските практики и лишаване на местното население от лекарска грижа; - Липса на желаещи да се грижат за старите и тежко болните хора поради ниското заплащане и тежката работа; - Регистрираните НПО не могат да постигнат капацитета, необходим за обезпечаването на съответните социални грижи, и не могат да участват в публично-частно партньорство.

Прави впечатление разминаването в мненията и становищата по отношението на Силните страни. Така например участниците в дискусиата в гр. Хасково, акцентират на експертния

потенциал и наличието на НПО с капацитет, а участниците в Стамболово на познаването на потребностите и преките контакти с представителите на уязвимите групи, което е характерно според тях за малките общини.

Слабите страни се покриват в по-голяма степен. Така например и според участниците в Хасково и в Стамболово липсва достатъчно финансов ресурс и подходящи НПО-та, които да предлагат такива социални услуги. На социалните работници заплащането е ниско, което ги демотивира за работа в социалната сфера. Различията се отнасят за липсата на конкуренция в големия град и преразпределянето на власт от страна на общините, което показва, че НПО-тата в Хасково имат нагласа за включване в администрирането на някои видове социални услуги. Докато в Стамболово липсата на НПО и експерти, както и липсата на мотивация от страна на общината са специфичните слаби страни на територията, което възпира публично-частните партньорства в по-голяма степен.

При определяне на възможностите също има известно разминаване с изключение на проектното финансиране. Докато НПО-тата от гр. Хасково се фокусират върху нормативната уредба и възможностите за подкрепа от страна на общините, то участниците в с. Стамболово смятат, че най-важните възможности са общинските активи, възможностите за регистриране на нови НПО или привличането на такива от гр. Хасково.

Докато заплахите за НПО-та в Хасково са свързани най-вече с финансовите заплахи за гражданските организации, то заплахите в Стамболово са най-вече свързани с липсата на специалисти и бързото увеличаване на потребностите на възрастните хора, които са резултат от застаряването на населението. Всичко това според участниците в дискусиата ще създаде проблеми в задоволяване на реалните потребности на местното население от социални услуги. Различните страхове са разбираеми, тъй като представителите на НПО в Хасково се притесняват за собственото си оцеляване, ако не се решат регистрираните финансови проблеми. Представителите на основните ключови фигури в Стамболово имат други притеснения, а именно да не се стигне до частична или пълна невъзможност да се предоставят адекватни на потребностите социални услуги, без значение кой ще ги предоставя в бъдеще. Липсата на специалисти и бързо намаляващият брой на хората в работоспособна възраст мотивират подобни безпокойства.

Съпоставката на мненията и оценките в дискусиите показва картината, описваща ролята на неправителствените организации в социалната политика на местно ниво, по следния начин:

В Хасково и в областта има НПО-та с капацитет, нагласи и възможности за активно включване в администрирането на подобни социални услуги, но липсва истинска подкрепа и желание от страна на общинските ръководства за реалното привличане на гражданските структури в социалната политика и в нейното реализиране. Това прави участието на гражданските структури възможно, но на практика поради изброените обстоятелства, то се проявява на този етап като нестабилно, непостоянно и неефективно.

В община Стамболово нещата са по-негативни и съответно по-трудни за преодоляване, защото липсват подходящи граждански структури, липсва

предприемчивост в социалната област, липсват необходимите експерти, липсват дори лекари и зъболекари, което заплашва качеството и количеството на социалните услуги, независимо от кого ще се предлагат те, дали от страна на общината, или от страна на НПО.

Отчитайки резултатите от анкетата и от дискусиите, може да се заключи, че се регистрират някои предизвикателства пред процеса на гражданското участие в местната социална политика, както следва:

- **Не разбиране на ролите на гражданите в процеса на партниране:** Въпреки прокламираното в новото законодателство гражданско участие, както и равнопоставеността на частноправните и публичноправните доставчици, на практика доста често се получава разминаване в разбиранията и в нагласите, както на гражданите и НПО-тата, така и в очакванията на публичните структури.
- **Бавна промяна в начина на мислене:** Наследеният негативен опит от работата в условията на силно централизирана държава затруднява гражданското участие. Много частноправни субекти не виждат своето място в социалната политика на общината, тъй като държавата и общините през дълъг период от време са били основни доставчици на социални услуги, което е формирало инерция в мисленето, според която предоставянето на този тип услуги следва да се осигурява основно от публичните власти, без да се взема мнението на гражданите, гражданските организации и без тяхното пряко участие.
- **Отчитайки горните тенденции, често се поражда и недоверие в партньора:** Липсват устойчиви традиции при създаване на партньорство между държавата, местните власти от една страна и частните субекти от друга. Дори да се предвижда такова партньорство в общинската стратегия, в други споразумения и документи имащи политически характер, много често не се стига до реално и равноправно отношение между гражданите и общината или държавата. Все още е практика включването на гражданите и техните структури в различни формати на партньорства да се използва за легитимиране на вече взети решения, без да могат организациите/гражданите реално да влияят върху процеса.
- **Неефективен механизъм за контрол на качеството:** Ако има някакво участие на гражданите при създаването на нови социални услуги, при мониторинга такова липсва. Налице е обективна потребност от усъвършенстване на критериите и стандартите за качество на предоставяните социални услуги и разработване на ефикасна система за мониторинг с включване на гражданите и техните структури.
- **Липсата на достатъчно местен капацитет и информация:** Често пречка за обновяване на социалните услуги се явява липсата на информация както относно възможностите, които дава правната рамка за партньорство и договаряне на услугите, така и за съществуването на подготвени доставчици на социални услуги и тяхното активно включване в политиката и нейния мониторинг. Проблем е и липсата на експертиза и финансов капацитет на гражданските организации.
- **Липса на приемственост:** При промяна на управляващите кадри и представителите на отделните политически сили на местно ниво често се констатира липса на

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

приемственост по отношение осъществяваните политики на децентрализация на социални услуги и желанието за развитие на публично-частните партньорства.

Следва да се обърне внимание и на още една особено важна тенденция – съществуват негативни финансови стимули, които карат общините да поддържат сегашното разпределение на социалните услуги – на делегирани и местни услуги. Акцентираща се върху делегираните услуги – услугите в институциите и в дневните центрове, тъй като от тяхна гледна точка развитието на подобни услуги е предпочитано за сметка на услугите местна дейност, които трябва да се финансират от общинския бюджет. Възпиращ е и фактът, че за тези услуги трябва да се доплаща от страна на потребителите, което не се посреща с въодушевление от ползвателите. В подобни случаи местните власти са принудени да се лишат от някои свои правомощия за сметка на осигуреното държавно финансиране. Поради тези причини понякога местното население се лишава от важни услуги, от които уязвимите групи се нуждаят и се регистрира ясна потребност.

Какви точно предпочитания имат анкетираните по отношение на социалните услуги става ясно от посочените отговори в следващата диаграма.

От каква социална услуга Вие или член на Вашето семейство има нужда?

Топлият обяд е предпочитаната услуга от 63,1% от респондентите, следвана от здравната грижа с 45,6% и личен асистент с 9,7%. Тези резултати са съвсем обясними, тъй като най-голямата целева група респонденти са възрастните и самотни хора, както и хората с

увреждания, които имат ниски доходи. За тях безплатният топъл обяд, предлагането на здравна грижа по домовете и личният асистент са определящи за физическото и психическото им оцеляване. След това по важност идва организирането на свободното време. Затова Клубът на пенсионера и Дневният център за стари хора са предпочитани от 10,7% и съответно от 7,8%. Факт е, че има подходящи общински помещения, които са определени за подобни цели, но не са разработени и не предлагат адекватни на потребностите услуги. По този начин представителите на целевите групи остават без осигурени възможности за приятно организиране на свободното си време. Ежеседмично групи пенсионери, особено в с. Стамболово, се самоорганизируют и провеждат различни инициативи, свързани основно с отбелязването на лични и обществени празници. Те ги провеждат в действащите заведения на територията на общинския център. Следователно има потребност от подобни места за срещи и занимания, но все още не са създадени подходящи условия това. За целта не е достатъчно само наличието на общински помещения, но и предприемчив частноправен субект, който да осигури подходящи услуги и атмосфера, която да привлича вниманието и интереса на възрастните хора, живеещи на територията на различните населени места. Необходим е и финансов ресурс, който да подкрепи подобни инициативи.

От кои точно услуги се нуждаят възрастните и самотни хора става ясно от отговорите на следващия въпрос.

Социалният патронаж, при който се заплаща частично храната, както и Центърът за настаняване от семеен тип за възрастни хора, Центърът за настаняване от семеен тип за възрастни хора с физически увреждания, както и Кризисният център са с минимални предпочитания, което говори, че масово се предпочитат индивидуалните грижи по домовете.

В следващата таблица може да се види разпределението на предпочитанията по групи. Според анкетиранияте осигуряването на топъл обяд е най-полезната услуга за хората, която общината трябва да продължи да предлага, така смятат 44,7% от анкетиранияте. Това мнение изразяват основно възрастните и самотно живеещите извън Стамболово жени. Осигуряването на храната за деня решава част от ежедневните проблеми на представителите на тези целеви групи.

След това анкетиранияте са поставили услугата Личен асистент, който е с цели 24,3%. Тази услуга е оценена като най-нужна от живеещите в с. Стамболово мъже, в чиито семейства има представители на уязвимите социални групи. Постоянната грижа особено за болните хора и за хората с увреждания е определяща за тяхното съществуване. Още повече, че мъжете по-трудно се справят с домашната работа. Поради тези и други лични причини се формира и повишеният интерес към тази социална услуга.

Домашният помощник е с едва 6,8%. Макар и малък, този относителен дял не трябва да се пренебрегва, защото тази услуга е особено важна за самотно живеещите хора.

			Вие сте:		Вие сте:			Вие сте на възраст:		Вие живеете:			ОБЩО:
			Жена	Мъж	Самотно живеещ	Човек с увреждане	Друго	От 31 до 60 г.	Над 60 г.	с. Стамболово	Близи до общ. център	Отдалечени от общ. център	ОБЩО:
Коя услуга според Вас е най-полезна за хората?	Личен асистент	%	14,5%	39,0%	4,0%	14,3%	47,8%		28,1%	72,4%	3,8%	9,1%	24,3%
	Домашен помощник	%	9,7%	2,4%	10,0%		4,3%	7,1%	6,7%	3,4%	7,7%	9,1%	6,8%
	Приемна грижа	%	1,6%	2,4%	2,0%		2,2%	7,1%	1,1%	3,4%	1,9%		1,9%
	Домашен социален патронаж	%	1,6%				2,2%	7,1%			1,9%		1,0%
	Осигуряване на топъл обяд	%	50,0%	36,6%	64,0%	28,6%	26,1%	42,9%	44,9%		59,6%	68,2%	44,7%
	Клуб на пенсионера	%	9,7%	2,4%	2,0%	28,6%	8,7%	7,1%	6,7%	17,2%	3,8%		6,8%
	Медицинско посещение	%	6,5%	2,4%	6,0%	14,3%	2,2%	14,3%	3,4%			22,7%	4,9%
	Център за настаняване от семеен тип за възрастни хора	%		2,4%			2,2%		1,1%		1,9%		1,0%
	Всякакви	%	3,2%		2,0%		2,2%	7,1%	1,1%		1,9%	4,5%	1,9%
	Не мога да преценя	%	11,3%	12,2%	14,0%	14,3%	8,7%	7,1%	12,4%	10,3%	17,3%		11,7%
	ОБЩО:	Бр.	62	41	50	7	46	14	89	29	52	22	103

Данните, посочени и в следващата таблица, в значителна степен потвърждават направените вече констатации в анализа. Те касаят основно ползвателите на вече предоставяните услуги, които дават своите предложения за различните видове социални услуги, които да се предлагат в бъдеще на територията на общината. Ползвателите на социални услуги имат значително по-адекватна преценка за бъдещите нужди на уязвимите социални групи, тъй като те, в качеството си на бенефициенти, познават социалните услуги като възможност и като качество.

			Каква социална услуга ползвате или сте ползвали до момента?					
			Личен асистент	Домашен помощник	Домашен социален патронаж	Осигуряване на топъл обяд	ЦОП	ОБЩО:
От каква социална услуга Вие или член на Вашето семейство има нужда?	Здравна грижа (посещение на домакинството, мерене на кръвно и др.)	%	62,5%	100,0%	75,0%	53,0%	66,7%	54,4%
	Топъл обяд	%	62,5%		25,0%	83,3%	66,7%	75,9%
	Социален патронаж	%	12,5%		50,0%	1,5%		2,5%
	Домашен помощник	%		100,0%		1,5%		2,5%
	Личен асистент	%	50,0%		25,0%	9,1%	16,7%	10,1%
	Дневен център за стари хора	%				1,5%		1,3%
	Клуб на пенсионера	%	12,5%			1,5%		2,5%
ОБЩО:		Бр.	8	1	4	66	6	79
База: Възползвалите се до момента от някакъв вид социална услуга								

И при определяне на потребностите топлият обяд е най-предпочитаната услуга с цели 75,9%, следвана от здравната грижа с 54,4% от възползвалите се до момента от някакъв вид социална услуга. Този голям процент предпочитание се дължи и на факта, че най-голямата група анкетирани са именно ползвателите на услугата Топъл обяд, тъй като тя покрива най-широк кръг ползватели. От друга страна слабото познаване или непознаването на други видове социални услуги също помага за струпването на предпочитанията върху услугата Топъл обяд.

Възрастните и самотни хора според анкетираниите се нуждаят най-вече от Домашен помощник, така смятат 47,6% от анкетираниите представители на тази социална група. След това следва Здравната грижа с 23,3%, а Топъл обяд идва едва на 3-то място. Това означава, че нуждата от външна подкрепа за възрастния и самотен човек е определяща, важна за него е и здравната грижа, т.е. възрастните и самотни хора са доста болни и немошни и трудно могат да се самообслужват и да ползват различните възможности и услуги, предоставяни в други населени места, изискващи мобилност и физическа активност. Те се нуждаят и от предлагането на интегрирани социални услуги, които да покриват разнообразните им потребности. Въпреки направените констатации анкетираниите от тази социална група не толерират услугата Център за настаняване от семеен тип. Запазва се предпочитанието на индивидуалните услуги, предлагани по домовете и се negliжират общностните центрове за възрастни хора.

Според Вас от коя услуга най-много се нуждаят възрастните самотни хора?

В контекста на горните разсъждения на предпочитаната от възрастните, самотни и болни хора услуга – Домашен помощник, възниква един сериозен проблем за онези от тях, които

нямат възможност да наемат член на своето семейство. В подобни случаи трудно се намира желаещ за извършване на такава услуга, още повече, ако възрастният човек е много болен или има избухлив характер.

Потребностите на възрастните хора с увреждания се различават от другите групи. Те са изброени по начина, показан в следващата диаграма. При тях най-важна е услугата Личен асистент с 80,6%, без която те не могат да се обслужват. Следват услугите Домашен помощник и Здравна грижа. От данните става ясно, че и за тази социална група здравословната грижа е една от водещите потребности. Възрастните хора с увреждания се нуждаят разбира се основно от външна подкрепа за придвижване и за извършване на основни жизненоважни дейности, но те се нуждаят и от постоянна рехабилитация и условия за лечение. За тях осигуряването на топъл обяд има значение, но не е толкова определящо, колкото личната и здравната грижа.

Според Вас от коя услуга най-много се нуждаят възрастните хора с увреждания?

С други думи за възрастните, самотни и болни хора или за възрастните хора с увреждания най-важни са услугите Личен асистент и Домашен помощник. „Топъл обяд“ е най-важен за възрастните хора, които нямат сериозни здравословни проблеми.

За децата с увреждания освен предпочитаната услуга от Личен асистент, която се декларира от 55,3% от анкетираните, се регистрира и необходимост от Център за социална рехабилитация и интеграция, който да подпомага представителите на тази целева група. Това заявяват 31,1% от респондентите. На този етап съществуващият ЦОП изпълнява част от услугите, подпомагащи социализацията и интеграцията на децата, за които обаче липсват възможности за рехабилитация и здравна грижа, които да се предлагат на територията на общината.

Потребностите на уязвимите социални групи на територията на община Стамболово, които остават напълно или частично незадоволени, според участниците в дискусията потвърждават регистрираните вече потребности от страна на ползвателите. Според участниците във фокус групите потребностите са следните:

- Домашни помощници, които да осигуряват необходимата грижа за възрастните хора по домовете, особено за тежко болните и самотно живеещите;
- Лични асистенти за лицата с увреждания;
- Да се осигурят здравни грижи по домовете, като например меренето на кръвното налягане на възрастните хора, които са трудно подвижни или тежко болни;
- Да се предлагат рехабилитационни услуги за болните;
- Да има места, на които възрастните хора могат да контактуват помежду си и да са им осигурени конкретни занимания през свободното им време.

Стъпките, които трябва да се предприемат, за да се реализират тези предложения, според участниците в дискусията са следните:

- Да се кандидатства активно по проекти за социални услуги;
- По-голям брой услуги в дома да са делегирани от държавата дейности, независимо дали ще ги осъществява общината или социалните служби;
- Да се информират и насочват представителите на уязвимите групи за предлаганите социални услуги;
- Да се осигуряват съвременни, подходящи и оборудвани транспортни средства за осигуряване на лесен достъп до социалните услуги, които се предлагат извън дома.

Според участниците във фокус групата в с. Стамболово е необходимо съществуващите услуги да се разширят, да се дофинансират от страна на общината и да се подкрепят с допълнителни допълващи дейности.

Според оценката на участниците във фокус групата в гр. Хасково най-незадоволени остават потребностите на децата с увреждания и на възрастните хора. Тук виждаме, че в тази група излизат на преден план потребностите на децата с увреждания, докато за участниците в дискусията в с. Стамболово този проблем не е регистриран като основен, т.е. тази група не е толкова голяма и не се открояват толкова осезателно потребностите на нейните представители.

Стъпките, които трябва да се предприемат според мнението на ключовите фигури от гр. Хасково, са следните:

- Да се осигури адекватно финансиране на социалните услуги;
- Да се осигури възможност за финансиране и на съпътстващи услуги;
- Да се активизират общините и техните ръководства при отдаването на социалните услуги;
- Да се осигуряват необходимите обучения и информираност на различните структури и експерти;

- Да се информират и насочват представителите на уязвимите групи към предлаганите социални услуги;
- Да се осигуряват съвременни, подходящи и оборудвани транспортни средства за осигуряване на лесен достъп до социалните услуги;
- Да се предлагат услуги за регистрирани реални потребности, а не да се предлага първо услугата и след това да се търсят бенефициентите;
- Да се обърне по-сериозно внимание на приемната грижа за отглеждане на деца с увреждания, тъй като липсват подходящи семейства.

Дадените предложения за подобряване на средата от страна на участниците в двете фокус групи в основната си част съвпадат, което говори, че няма сериозни разминавания в мнението на анагажираните със социалните услуги държавни, общински и граждански структури. Проблемите са сходни, потребностите са сходни, разликите са свързани с наличието или липсата на експертен капацитет и големината на различните уязвими групи. Това в голяма степен влияе на приоритизирането на потребностите и на предлагането на различните видове социални услуги.

Ето каква е и оценката на потребителите на социални услуги за потребностите на децата с увреждания в община Стамболово.

От посочената диаграма става ясно, че първо Личният асистент, а след това Центърът за социална рехабилитация и интеграция са най-важни за децата с увреждания.

Ако разгледаме по-подробно данните в следващата таблица, ще стане ясно, че хората с увреждания посочват като най-важната услугата Център за социална рехабилитация и интеграция, т.е. за тях грижата за физическото състояние и социалната интеграция са определящи за децата с увреждания. За възрастните хора и за семействата на тези деца обаче Личният асистент е водещата услуга. От посочените резултати става ясно, че ежедневната грижа за тези деца представлява най-голямата трудност за членовете на техните семейства. Те се нуждаят не само от финансова подкрепа, но и от условия за подобряване на физическото състояние на тези деца, от осигуряването на по-приемливи условия за здравна грижа и социална интеграция, които да подобрят качеството им на живот.

			Вие сте:		Вие сте:			Вие сте на възраст:		Вие живеете:			Общо:
			Жена	Мъж	Самотно живеещ	Човек с увреждане	Друго	От 31 до 60 г	Над 60 г.	с. Стамболово	Близки до общ. център	Отдалечени от общ. център	Общо:
Според Вас от коя услуга най-много се нуждаят децата с увреждания?	Здравна грижа	%	1,6%		2,0%				1,1%			4,5%	1,0%
	Топъл обяд	%		2,4%	2,0%				1,1%			4,5%	1,0%
	Социален патронаж	%	1,6%		2,0%				1,1%	3,4%			1,0%
	Домашен помощник	%		2,4%		14,3%		7,1%				4,5%	1,0%
	Личен асистент	%	50,0%	63,4%	42,0%	28,6%	73,9%	35,7%	58,4%	89,7%	55,8%	9,1%	55,3%
	Център за социална рехабилитация и интеграция	%	35,5%	24,4%	42,0%	42,9%	17,4%	35,7%	30,3%	10,3%	44,2%	27,3%	31,1%
	Медицинско посещение/услуга	%	1,6%		2,0%				1,1%			4,5%	1,0%
	Друго	%	3,2%		4,0%				2,2%			9,1%	1,9%
	Не мога да преценя	%	8,1%	7,3%	6,0%	14,3%	8,7%	21,4%	5,6%			36,4%	7,8%
	Общо:	Бр.	62	41	50	7	46	14	89	29	52	22	103

Най-трудно се ориентират в ситуацията и не изказват категорично своето мнение за социалните потребности по-младите хора.

От посочените данни в горната таблица става ясно отново, че както възрастните и самотни хора, така и хората с увреждания и децата с увреждания, се нуждаят предимно от пряка индивидуална грижа, от здравна и социална грижа и чак след това от готова и безплатна храна. Определяща за тях в случая е физическата подкрепа, осигуряваща им мобилност и решаване на основните битови и житейски проблеми. Докато възрастните хора с ниски доходи предпочитат готовата и безплатна храна, която им освобождава финансов ресурс и не ги натоварва ежедневно с грижата за осигуряване прехраната на семейството.

Анкетата потвърждава утвърденото мнение, че трябва внимателно да се проучват потребностите при предоставянето на всяка нова социална услуга на съответната уязвима социална група, тъй като потребностите на нейните представители са различни и специфични. Тази специфика е характерна не само за отделната община, но и за всяка отделна социална група.

Ето по какъв начин участниците във фокус групата в с. Стамболово определят предпоставките за създаване на една успешна социална услуга:

- Да бъде регистрирана необходимата потребност от дадената социална услуга на територията, като се идентифицират нейните представители и техните потребности;
- Да е финансово обезпечена и дофинансирана съответната социална услуга;
- Да не се иска доплащане от представителите на целевите групи;
- Да има достатъчен човешки ресурс за нейното обезпечение;
- Да е осигурен необходимият брой квалифицирани специалисти;
- Да има изградена съвременна социална инфраструктура, разполагаща с необходимото модерно оборудване;
- Да има местни структури, представители на НПО или фирми, които са лицензирани и разполагат с необходимите ресурси за обезпечението на дадената социална услуга;
- Да се осигурят необходимите като брой и качество транспортни средства, снабдени с оборудване за хора с увреждания за обезпечаване на придвижването на представителите на уязвимите социални групи до мястото, на което се предлага съответната социална услуга.

Оценката на участниците във фокус групата в гр. Хасково за предпоставките, необходими за създаване на една успешна социална услуга, не се различава от тази в с. Стамболово. Според тях трябва:

- Да бъде регистрирана необходимата потребност на територията;
- Да има възможности да се реагира бързо след регистрацията на тази потребност;
- Да има достатъчен брой представители на съответната целева група, които да са потенциални потребители на новата социална услуга;
- Да има подходяща материално-техническа база, създаваща необходимата обстановка и подходящи условия за работа;
- Да са налични необходимите за всяка услуга специалисти;
- Да се организира подходящо обучение и информираност на ангажираните със социалните дейности;
- Да се осигури надежден финансов източник, заплащане на специалистите на пълен работен ден и един по-приемлив размер на работните заплати;
- НПО да разполага с необходимия институционален и експертен капацитет;
- Да има гъвкаво работно време, което да отговаря на потребностите на бенефициентите;
- Да са налични необходимите за придвижването на потребителите транспортни средства.

В оценките се регистрира малка разлика само по отношение на експертите, по отношение на тяхното заплащане и на тяхната информираност. По-голямата информираност на представителите на НПО в областния град и изпълнението на тяхната основна грижа – осигуряване на експертен екип при обслужване на дадена социална грижа, показва трудностите, с които те се сблъскват при осигуряването на качествени специалисти в социалната област. Тяхното осигуряване изисква висока квалификация, отдаденост и компетентност, които трудно могат да се осигурят от всички наети специалисти, защото са ниско платени и заети на непълен работен ден, а това определено влошава качеството на услугите.

Аутсорсването на социалните услуги според участниците и в двете фокус групи има бъдеще и възможности за развитие. Така например в Хасково участниците потвърдиха, че има възможности и предпоставки за активно включване на НПО в социалната политика на местно ниво. Това според участниците го потвърждават онези НПО, които са се включили активно в социалното обслужване още в самото начало. За последните десетина години те вече са се утвърдили в практиката, като сериозни администратори на социалните услуги. На този етап реализирането на подобна възможност става все по-трудно, тъй като бюрокрацията и изискванията са се увеличили драматично. Освен това ако няма разбиране и подкрепа от страна на общинските ръководства, трудно може да се реализира предоставянето на дадена социална услуга на едно НПО, пък дори и то да има необходимия експертен потенциал. Необходимо е аутсорсингът да стане приоритетен за общините, за да се осигури подходяща среда за гражданска активност на местно ниво.

Аутсорсването на социалните услуги има бъдеще, смятат участниците в дискусията в с. Стамболово, но общината, НПО и фирмите на този етап все още не са готови ресурсно и логистично. Регистрират се известни нагласи, дори някои от представителите на фирми и НПО планират предприемането на подобни стъпки, но все още не са ги приложили на практика, като например изграждането на Дом за стари хора. За такава услуга различни фирми, собственици на подходящи сгради, говорят от години, но никой не предприема необходимите стъпки. За реализацията на подобни инициативи в практиката е необходимо предприемането на целенасочена и последователна активност от страна на заинтересованите страни. Най-общо готовността за изграждане на публично-частни партньорства в община Стамболово може да се определи като НЕСИГУРНОСТ на заинтересованите страни и потенциалните партньори от частния сектор и липса на достатъчна мотивация на публичния сектор. Общината все още не е открила онази НПО или фирма, която има необходимия потенциал и ресурси за сериозно практическо навлизане в социалната сфера.

Предложенията за подобряване на средата и насърчаване на НПО за предлагане на социални услуги на общинско ниво според участниците в дискусията, проведена в гр. Хасково, са следните:

- Да има единен стандарт в делегираните държавни бюджети;
- Общината трябва да е единствено възложител, а не изпълнител;

- Да се регламентират допълнително взаимоотношенията между НПО и община. В момента е регламентирана само функцията на възлагане и осигуряване на МТБ от страна на общината, а всичко останало е въпрос на желание и разбиране, което рядко се постига на практика;
- Общините трябва да се включват във финансовото подпомагане на социалните услуги и чрез своя бюджет, не може да се разчита само на държавно делегираните услуги;
- Да се отчитат социалните потребности от целевите групи, а не да става обратното, да се финансира услугата и след това да се търсят нейните ползватели;
- Да се даде възможност за активното промоциране на дадена нова социална услуга от страна на НПО и да се създадат възможности за нейното пълно финансиране.

Предложенията за подобряване на средата, дадени от участниците в дискусиата, проведена в с. Стамболово, са следните:

- Да има достатъчен брой лекари и зъболекари на територията;
- Да се осигурят достатъчен брой експерти и обслужващ персонал;
- Да има местни активни НПО, които да разполагат с необходимата експертиза и да са сертифицирани;
- Да има повече места за социални контакти на възрастните хора;
- Да има достатъчен брой транспортни средства, които да осигуряват тяхното придвижване;
- Да има повече оборудвана работеща социална инфраструктура, която да осигурява адекватна материална база за предлаганите услуги;
- Да се организират обучения и информационни кампании за общинските ръководства и гражданите;
- Да се предлагат по-голям брой здравни услуги по домовете;
- Да се осигурява домашна грижа за самотно живеещите тежко болни възрастни хора;
- Да се включват по-активно заинтересованите страни при формирането на социалната политика и особено при нейното мониториране;
- Да се работи по-активно с ромската общност.

От представените мнения става ясно, че представителите на ключовите фигури в Хасково обръщат по-сериозно внимание на възможността за включване на НПО-тата в този процес и на промените, които да осигурят неговото нормативно и логистично обезпечение. Участниците във фокус групата в Стамболово описват нуждата най-вече от подобряване качеството на социалните услуги и частично на капацитета на НПО. Този резултат показва разликата в готовността на гражданските структури в двете общини.

Освен това проучването дава обобщена информация за територията, която е важна за осъществяването на една ефективна социална политика. Тя е следната:

- Наличие на доминиращ брой регистрирани безработни без специалност и ниско образование, който влошава качеството на живот на уязвимите групи;

- Висок дял на хората с увреждания, както и на самотно живеещите стари хора, пръснати в многобройните села в общината;
- Непълно задоволяване на комплексните потребности на жителите на община Стамболово от социални услуги;
- Самотните стари хора и хората с увреждания са едни от целевите групи, за които е необходимо да се осигурят нови допълнителни или комплексни услуги в общността;
- Друга целева група, която се нуждае от разширяване на услугите в общността, са децата в риск и техните семейства.

Освен това в обобщените резултати от проучването трябва да се отбележи, че в Общината са спазени **принципите и ценностите при планирането и предоставянето на социални услуги**:

- Социалните услуги съответстват на действащата нормативна уредба за спазване на човешките права и зачитане на човешкото достойнство на представителите на уязвимите групи;
- Проявява се обществена солидарност и толерантност към всички уязвими социални групи и текущо се предприемат стъпки за подобряване на тяхното социално положение;
- Предлагат се нови услуги, водещи до постигане на по-голяма ефективност и ефикасност на социалните услуги;
- Осигурява се равен достъп до услуги за всички, живеещи на територията на Общината;
- Предоставят се възможности за участие на потребителите в процеса на планиране на социалните услуги;
- Осигурява се необходимата прозрачност при усвояването на финансовите средства в социалната област.

8. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Вземайки под внимание всички получени резултати от проведената анкета и от двете фокус групи, може да се направят следните **общи изводи**:

- **Социалната политика на Община Стамболово е насочена към развитието на модерна и ефективна система от социални услуги, които поставят в своя център ползвателя, отговарят на нуждите на общността, осигуряват равен достъп и непрекъснато подобряват своето качество.**
- **Местната социална политика изцяло е съобразена с Областната социална политика. Местните потребности се отчитат и разработват в контекста на регионалните потребности.**
- **Община Стамболово на този етап разполага с необходимия брой социални работници, които обслужват създадените вече социални услуги и обгрижват представителите на основните целеви групи, предлагайки им**

- качествени социални услуги, отговарящи на техните потребности.**
- **Между общинските специалисти, ДСП и РДСП съществуват добри връзки, сътрудничество и комуникация при разрешаването на конкретни социални проблеми на територията или при прилагането на нови нормативни изисквания.**
 - **На този етап само услугата Домашен социален патронаж е дадена на частноправен изпълнител, Сдружение „Арда 2003“.**
 - **Връзките на местната власт с неправителствените организации и гражданите се осъществяват най-често инцидентно, главно в случаите на разработване на местните политики, в т.ч. и на социалната политика. Липсва стратегия за перманентно включване на гражданските структури в цялостния процес на социалната политика, текущо информиране, обучение на заинтересованите лица и осигуряване на обратната връзка с ползвателите на услуги.**

Изводите от проучването за настъпилите промени и тенденции в социалната област на местно ниво са:

- Промяната и обновяването на местната социална политика са започнали, но предлаганите социални услуги не винаги водят до очакваните ефективни резултати;
- Все още не е постигнат цялостен, синхронизиран подход между институциите за приобщаване и активно включване на различните уязвими групи и гражданските организации в местните политики;
- Понякога някои социални услуги остават недооценени, недостъпни и неадекватни;
- Не са правени до момента текущи оценки на това доколко са били ефективни прилаганите мерки, какви конкретни резултати в дългосрочен план са дали и доколко вложеното отговаря на постигнатото;
- Силно е бюрократизирана системата за социална подкрепа, което затруднява включването на представителите на някои уязвими групи, особено възрастните, самотните и болните хора;
- Слаб контрол и влияние върху действията и решенията на местната власт от страна на гражданите и гражданските организации.

Изводите за услугите за деца са следните:

- Услугите в общността за деца и семейства са добре развити. Основно в тази област услуги се предлагат от Центъра за обществено подпомагане (ЦОП). Заниманията по групи започват все повече да привличат представителите на целевата група и те ги провокират да се възползват от тях по-активно. Индивидуалните консултации също са предпочитана услуга. Специалистите, работещи в центъра, непрекъснато се грижат за децата с увреждания. ЦОП освен с деца работи и с възрастни хора. Тяхна задача е да обучават родителите на тези деца, както и кандидатите за приемни родители, преди вземането на деца за отглеждане. След това извършват и контролна дейност, като ги посещават по домовете, организират срещи и при необходимост подпомагат децата и приемните родители.

Друга сфера на дейност на ЦОП е работа с малолетни и непълнолетни майки. С тях при оценена потребност започва да работи социален работник и психолог.

- Добре развити са и формите на алтернативна семейна грижа. Приемната грижа е една възможност за децата, лишени от грижите на собствените си родители, да израснат в семейна среда, да усвоят социални модели на поведение и да развият своя потенциал за независим живот. Към настоящия момент има 4 настанени деца за отглеждане и 3-ма приемни родители. Три от деца са настанени дългосрочно и едно – краткосрочно.
- В училищата и в детските градини се предлагат услуги, финансирани от държавния бюджет: ресурсен учител, логопед и психолог, които са вече утвърдени и предпочитани от учители и родители.
- Вид социална услуга, утвърдена на територията, е и работата с деца с противообществени прояви, която се извършва от Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН). Тя работи с обществени възпитатели, на които се възлагат конкретни задачи. Отделно на заседанията на комисията се канят учители, родители и външни експерти, а при необходимост и обществени възпитатели, на които се възлага всеки конкретен случай.

Ето и какви са предложенията за създаване на конкретни социални услуги за **децата в риск и техните семейства**:

Центърът за обществена подкрепа Стамболово трябва да разшири услугите, предлагани от ЦОП, както и да разшири обхвата на представителите на целевата група.

Изводи за услугите за възрастни хора, хора с увреждания и стари хора:

- В последните години в общината се развиват услуги в общността за възрастни – традиционно развити са услугите: **Домашен помощник и Личен асистент**.
- **Топлият обяд** е предпочитана услуга от всички нейни потребители, тъй като е безплатен, осигурява храна за възрастните, болни и самотни хора, които нямат възможност да си готвят сами, а и финансовите им възможности са ограничени;
- **Домашният социален патронаж** е най-дълго предлаганата услуга, която се е утвърдила на територията на общината и която се е ползвала активно до момента на предлагането на Топъл обяд. След неговото стартиране има отлив на желаещите да ползват тази социална услуга, понеже потребителите трябва да доплащат за храната си;
- **Топъл обяд**, която е най-търсената услуга на територията на общината;
- **Здравно-психологическите услуги** са предлагани по проект „Насърчаване на социалното включване за независим живот в община Стамболово“ след края на проекта тези услуги са прекратени, поради липса на финансов ресурс от страна на общината;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

- Със Закона за държавния бюджет на Република България за 2019 г., съгласно РМС № 776/2018 г. за изменение и допълнение на РМС № 277/ 2018 г. за приемане на стандарти за делегираните от държавата дейности с натурални и стойностни показатели за 2019 г., за община Стамболово във функция „Здравеопазване“ са разчетени средства за 1 брой **здравен медиатор**, който е назначен в началото на 2019 г.;
- Закрит е работещият допреди три години **Хоспис** поради липса на интерес от страна на потребителите на тези услуги и от страна на предоставящите грижи за възрастните хора.

Развитието на услугите в общността за възрастни с увреждания и стари хора на този етап е задоволително. Рисквата група обаче е голяма и има разнородни потребности, което налага разширяването на спектъра и обхвата на предоставяните социални услуги, както и тяхната интеграция.

За хората с увреждания е необходимо в бъдеще:

- Да се повиши качеството на действащите социални услуги и да се осигури адекватна заетост на капацитетите;
- Активиране на мрежата от здравни и социални медиатори.

За старите хора трябва да се:

- Разкрият Дневен център за стари хора и Дом за стари хора;
- Доразвият утвърдените социални услуги в общността „Личен асистент“ и „Домашен помощник“.

Отчитайки данните от проучването, стигаме до извода, че за да се оптимизират социалните услуги, е необходимо да се **създадат условия** на територията на община Стамболово, които да позволят общинското ръководство:

- **Да реагира бързо и адекватно на нуждите на възрастните хора.** За целта е необходимо те да се познават добре, приоритетно и без отлагане да се работи за осъществяването на заложената реформа в обезпечаване на грижата за възрастните хора; ускорено да се извършват нормативните промени; да се разработват подходящи и устойчиви механизми на финансиране за създаването на условия за развитието на подходящи и необходими услуги за възрастните хора; да се осигуряват разнообразни и съобразени с потребностите на различните групи от възрастни хора услуги, които да гарантират правото на избор на възрастния човек да избере онзи вид и форма на услуга, която отговаря на неговите потребности и желание; да се гарантира достъпът до услуги на всеки възрастен човек, независимо от неговата платежоспособност и местоживееене.
- **Да се даде комплексен отговор на нуждите на възрастните хора и да се координират усилията и ресурсите основно в социалната и в здравната сфера.** Подкрепата да се организира и финансира така, че тя да отговори и на

здравните, и на психо-социалните потребности на възрастния човек; приоритетно развитие на липсващите и недостатъчни за територията гранични здравно-социални услуги, които да са в подкрепа на болните възрастни хора, възрастните хора с физически увреждания, както и на възрастните хора, които се нуждаят от здравно-социална грижа и наблюдение.

- **Да продължи приоритизирането и развитието на услугите в домашна среда,** които да осигурят грижа, внимание и достойно изживяване на старините на възрастния човек в собствения му дом, там, където той се чувства добре и е най-спокоен.
- **Да разработи стандарти и критерии за качество на услугите за възрастните хора,** съобразени с нуждите на различните групи от възрастни хора и индивидуалните потребности на отделния човек и осъществяването на адекватен контрол за предоставянето на качествени услуги.
- **Да осигури равнопоставеност на всички доставчици на услуги за възрастни хора** по отношение на изискванията за регистрация и достъп до възможности за финансиране. Това ще осигури възможност за развитие на повече и по-разнообразни по вид услуги и ще даде възможност на възрастните хора да направят избор и да ползват онези услуги, които най-точно отговарят на техните потребности и желание.

Изводът е, че предоставянето на социални услуги следва да се съобразява с няколко основни изисквания, като част от тях са нормативно закрепени, а друга – изведени от добрите практики в България и Европейския съюз. Сред тях са:

- Социалните услуги следва да се предоставят близо до потребителите, по възможност там, където живеят те или техните семейства.
- Социалните услуги в общността следва да са организирани по начин, който стимулира потребителите да развиват своята независимост и възможност за водене на самостоятелен начин на живот.
- Социалните услуги в общността трябва да бъдат гъвкави, да са съобразени с потребностите на потребителите.
- За успешното структуриране на социалните услуги е необходима промяна на ролите и нагласите на отделните участници в процеса. Привличането на нестопански организации като доставчици на социални услуги повишава ефективността на социалните услуги в общността и разширява капацитета на местните ресурси.
- Необходими са партньорски отношения с други доставчици на социални услуги, свързани със съответната целева група, както и със социални предприятия и търговски субекти, функциониращи на съответната територия или на съседни територии.
- Финансирането на социалните услуги е необходимо да се осъществява въз основа на оценка на нуждите на потребителите и на капацитета и броя на доставчиците, осъществяващи дейност на съответната територия.
- Необходимо е прилагане на принципа “средствата следват потребителя”.

Препоръки за развитие на публично-частните партньорства:

Целта на една местна социална политика, развиваща публично-частното партньорство, е да **оптимизира социалните услуги**, които са ключов фактор за ефективно социално включване и участие в живота на обществото на уязвимите групи. Социалните услуги е необходимо да подкрепят отделния индивид, семейство или група, а не да имат санкциониращ характер. В системата на социалните услуги разгърнатата мрежа от услуги в общността и координацията между различните доставчици на социални услуги имат важна роля за осигуряване на по-добър достъп до качествени грижи за местното население.

Междусекторните услуги, които включват здравни, образователни и социални дейности, са слабо развити, а това затруднява предоставянето на комплексна подкрепа на уязвимите групи. Именно междусекторните услуги ще позволят по-добра индивидуализация на предлаганата подкрепа, по-точна оценка на потребностите и прилагане на мултидисциплинарен подход. Това изисква съвместни усилия и съгласувани мерки от страна на всички системи – социална, здравна, образователна, включително и културна, което на практика изисква привличането на различни местни и регионални партньори на местната власт.

Услугите и подкрепата за уязвимите групи на местно ниво следва да бъдат основани на **ясни нужди, с определени и прозрачни приоритети**. Такова планиране на подкрепата и услугите ще гарантира, че развитието и предоставянето на услугите и усвояването на публичните средства се осъществява по ефективен, икономически рационален и прозрачен начин.

На база на направената анкета и разработеното кабинетно проучване могат да се направят някои предложения за подобряване качеството на предлаганите социални услуги на територията на община Стамболово.

На първо място трябва да се отчетат в по-голяма степен **основните водещи принципи**, които следва да бъдат водещи при организацията на системата и при предоставянето на услугите. Това са принципите, заложи в **Доброволната европейска рамка за качество на социалните услуги**:

- ✓ **Наличност:** Следва да се осигури достъп до широка гама от социални услуги, така че на потребителите да се предоставят съответни на техните потребности решения, когато това е възможно, като им се даде възможност за избор сред набор от услуги в рамките на общността, на място, което е възможно най-благоприятно за потребителите, и, когато това е целесъобразно – за техните семейства. От анкетата става ясно голямото разнообразие от потребности, разнообразието в оценките на качеството на предлаганите услуги и разнообразието в предпочитанията за бъдещите услуги. В този случай наличието на повече, по-разнообразни и разбира се комплексни услуги ще задоволи в максимална степен потребностите на основните уязвими групи.
- ✓ **Достъпност:** Социалните услуги следва да бъдат организирани по лесно достъпен начин за всички, които биха имали нужда от тях. За всички потребители следва да се

осигури достъп до информация и безпристрастни съвети относно гамата налични услуги и доставчиците на услуги. При прилагането на този принцип се регистрират два основни проблема, които трябва да се преодолеят по някакъв начин. Това са: липсата на широки рекламни кампании преди пускането на нови социални услуги за привличане на вниманието на представителите на целевите групи и ограничения брой транспортни средства, които трябва да осигуряват включването на хората с увреждания.

- ✓ **Приемлива цена:** Социалните услуги следва да бъдат предоставяни на всички лица, които се нуждаят от тях (универсален достъп) – безплатно или на цена, която отделните лица могат да си позволят. От анкетата става ясно, че се предпочитат основно безплатните услуги. Дори когато услугата трябва да се заплати частично, голяма част от представителите на уязвимите групи се отказва поради ограничени финансови ресурси. Това възпира и общината да открива нови услуги, от които има нужда, но могат да се ползват срещу заплащане.
- ✓ **Ориентираност към отделната личност:** Социалните услуги следва да отговарят навременно и по гъвкав начин на променящите се потребности на всяко отделно лице с цел да се подобри качеството му на живот, както и да му се осигурят равни възможности. Това е особено важен принцип, който задължително трябва да се съблюдава. Всяко отделно лице има специфични потребности, които трябва да се познават, да се отчитат и да се задоволяват, затова индивидуалните планове е особено важно да се разработват обективно и ангажирано от страна на социалните работници. Освен това голяма е потребността на възрастните и самотни хора, както и на хората с увреждания, които предпочитат социалните услуги да се предлагат най-вече по домовете.
- ✓ **Всеобхватност:** Социалните услуги следва да бъдат замислени и предоставени по всеобхватен начин, отразяващ многостранните потребности, способности и предпочитания на потребителите и, когато това е целесъобразно – на техните семейства и на лицата, полагащи грижи за тях и целящи да подобрят тяхното благосъстояние. Познаването на потребностите на представителите на уязвимите групи е задължително условие за изпълнението на този принцип. Без това условие не може да се осигури необходимата всеобхватност, затова периодичното правене на допитвания е важна възможност, която трябва да се използва от местната власт.
- ✓ **Непрекъснатост:** Социалните услуги следва да бъдат организирани така, че да се гарантира непрекъснатото предоставяне на услугите през целия период на съществуване на потребностите и по-специално, когато се цели да се отговори на потребности, свързани с развитието или задоволяването на дългосрочните потребности, съгласно подход, основан на жизнения цикъл, който дава на потребителите възможност да разчитат на набор от постоянни и непрекъснати услуги, като се започне от ранна намеса, до подкрепа и проследяване, като същевременно се избягват възможните отрицателни въздействия от прекратяването на предоставянето на услугата. Тази непрекъснатост е важна за бенефициентите, но тя трудно може да бъде постигната при проектното финансиране, което е с определен срок на действие. В този случай е необходимо време за създаването на

дадена услуга, за нейното популяризиране и ползване от страна на бенефициентите. Много често с доста усилия се привлича интересът на потребителите към непознатата до момента услуга и когато те вече започват да я ползват съвсем осъзнато, тя се прекратява, тъй като проектът свършва. За съжаление общината не разполага с финансови възможности да продължи да я поддържа с помощта на общинския бюджет след края на проекта.

- ✓ **Ориентираност към резултата:** Социалните услуги следва да бъдат съсредоточени предимно върху ползите за потребителите, като се вземат предвид, когато е целесъобразно, ползите и за техните семейства, лицата, полагащи неформална грижа и за общността. Крайният резултат е постигната самостоятелност на клиента на социални услуги така, че той/тя успешно да реализират своя пълен потенциал без помощта на системата за закрила. Постигането на даден резултат е особено важно изискване, затова услугите Личен асистент и Домашен помощник са едни от най-предпочитаните, тъй като в тези случаи ползата е не само за конкретния бенефициент, а най-често това касае цялото семейство.
- ✓ **Превенция на институционализацията и прекратяване на институционалната грижа като практика:** Преимуществено се развиват социални услуги в общността и само при изключителни нужди, които не могат да бъдат удовлетворени по друг алтернативен начин, се развиват резидентни форми на услуги. В тези случаи резидентните услуги трябва да се развиват само когато се налага кратък престой или да функционират за времеви период, за който общината има време да подготви и разкрие съответните семейно-базирани форми на грижа. По тази причина само малка част от анкетираните оценяват нуждата от институционална грижа и ползването на подобни услуги. Оказва се, че не само е малък броят на потребителите на подобни услуги, особено когато е необходимо да се доплаща съответната услуга, но липсват и специалисти и желаещи да работят в подобни институции, какъвто е случаят със съществуващия доскоро Хоспис в общината.
- ✓ **Индивидуални и интегрирани услуги:** За да отговарят на многобройните индивидуални потребности на населението, и услугите следва да са всеобхватни и персонализирани, обмислени и предоставяни чрез интегриран подход, доколкото това е възможно. За да постигнат тези принципи доставчиците на услуги често имат нужда от висока степен на автономност, за да се справят с разнообразието и променливия характер на социалните потребности. Създаването и администрирането на интегрирани услуги е по-трудно, но по-полезно за ползвателите, затова трябва да се търсят такива възможности, които да задоволяват по-голям брой потребности на представителите на уязвимите групи.
- ✓ **Зачитане на правата на потребителите:** Доставчиците на услуги следва винаги да зачитат основните права и свободи, така както те са определени в националните, европейските и международните правни инструменти в областта на правата на човека, както и достойнството на потребителите. Всички доставчици следва да насърчават и прилагат правата на потребителите по отношение на равните възможности, равностойното третиране, свободата на избора, правото на самоопределяне, контрол върху собствения живот и зачитане на личния живот.

- Прилагането на подхода на уважение и разбиране е задължително за всеки доставчик на социална услуга. Само така ще може да се оптимизира процесът на задоволяване на потребностите, като се запазва достойнството на бенефициентите.
- ✓ **Участие и предоставяне на права:** Доставчиците на услуги следва да насърчават активното участие на потребителите и, когато това е целесъобразно – на техните семейства или доверени лица, във вземането на решения относно планирането, предоставянето и оценката на услугите. Предоставянето на услуги следва да дава право на потребителите да определят личните си потребности и да укрепват или поддържат своите способности, като същевременно запазват висока степен на контрол върху живота си. Ето защо информираността, публичността, прозрачността и обратната връзка с потребителите са особено важни за ефективността на социалната политика. Включването на потребителите на всеки етап от нейното създаване, реализиране и главно в процеса на нейното мониториране, което е най-слабо прилаганото участие на гражданите, са не само важни, но и задължителни за местната власт.
 - ✓ **Предоставяне на услугите като процес:** Социалните услуги се характеризират с асиметрична връзка между доставчиците и потребителите, която е различна от отношението между търговски доставчик и потребител, тъй като тези услуги често са вкоренени в културните (местни) традиции, налага се редовно да се вземат индивидуални решения, гарантиращи близост между доставчика на услуги и ползвателя, като така се осигурява равен достъп до услугите в рамките на общността. Това налага постигането и на определена степен на гъвкавост в управленската политика на доставчика при спазване на законодателните изисквания. Съгласуваността между възможностите на доставчика, индивидуалните потребности на ползвателя и нормативните регламенти изисква неговото прилагане през целия процес на предоставяне на социалните услуги. Така ще се адаптират в максимална степен индивидуалните потребности със законодателните възможности.
 - ✓ **Интегриране на ресурсите:** Доставчиците с нестопанска цел, както и доброволците, играят ключово важна роля в предоставянето на социални услуги, като по този начин изразяват граждански капацитет и допринасят за социалното приобщаване, социалното сближаване между местните общности и солидарността между различните поколения. Гражданските организации успешно мобилизират както ресурса на местната общност, така и ресурса на широката общественост и корпоративния сектор, с което запълват ресурсните дефицити на държавния и местния бюджет. Ето защо тяхното използване е задължително за всяка местна власт, която в зависимост от местния потенциал и експертиза на неправителствения сектор трябва да определи степента на развитие на публично-частното партньорство в социалната област.

Друг ефективен път за оптимизиране на социалната среда е развитието на социалното предприемачество, което е:

- Начин за решаване на социалните проблеми с икономически средства;

- Начин за постигане на икономически растеж чрез трудова реализация и социално включване на уязвимите групи;
- Път към осигуряването на социални ползи – заетост и интеграция на хора в неравностойно положение, принос към процеса на социално включване и създаване на социален капитал;
- Път към осигуряване на икономически ползи, спестени публични средства за социално подпомагане, от една страна, както и допълнителни средства по компенсиране на социалната среда на дългосрочната безработица.

В община Стамболово на този етап липсва социално предприемачество, отсъства и подобна нагласа сред неправителствените организации. За съжаление социалното предприемачество не е толкова разпространено и на областно ниво. Така например в Област Хасково такава инициатива на този етап проявяват само предприемачите, които не са обхванати от проучването. На територията на областта са регистрирани 11 социални предприятия, но на практика работят едва 6. Тук опит в социалното предприемачество има община Димитровград, която създаде две общински социални предприятия, но за съжаление техните услуги се оказаха неефективни и общината бе принудена да ги затвори през 2018 година.

За развитието на социалното предприемачество и социалните услуги от частни доставчици е важно текущо да се провеждат информационни и обучителни кампании, които да обезпечават:

- Условията за популяризиране на добрите практики и постиганите резултати в други български общини и в страни от ЕС;
- Активното включване на неправителствените организации, читалищата и фирмите в информационните и обучителни инициативи;
- Облекчените условия за младежки и граждански инициативи на местно ниво;
- Включването на представителите на НПО и фирмите във всички етапи на формиране на социалната политика и нейното мониториране;
- Събирането на информация за формираните нагласи и бъдещи планове в областта на социалната политика и социалната икономика на ключовите фигури на територията.

По този начин община Стамболово не само ще насърчава и ще подпомага текущо частните доставчици на социални услуги и социални предприятия, но и ще следи за техните намерения, водещи до подобряване на социалната среда.

На база на събраната информация и анализа от проучването могат да се направят редица обобщени препоръки, част от които трябва да залегнат в годишния план на общината за 2020 г., както и като приоритетни направления или акценти в новата общинска стратегия за социални услуги през новия планов период. Необходимо е усилията на местната власт да бъдат насочени за постигането на следните резултати:

- Да се изграждат механизми на междусекторно партньорство между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на семействата при преодоляване на

- бедността и социалната изолация;
- Да се увеличава броят на приемните семейства и доставчиците на услугата „Приемна грижа“. Повишаване качеството на услугата приемна грижа, повишаване капацитета на приемните родители и прецизен подбор на кандидатите за приемни родители;
 - Повишаване капацитета на действащите и изграждане на нови услуги за деца с увреждания и деца в риск, за максимално задоволяване на потребностите на тези целеви групи;
 - Повишаване капацитета и услугите за родители на деца с увреждания;
 - Повишаване стандартите за финансиране на социалните услуги – направеният анализ и изведените данни показват, че повечето услуги на територията на областта са затруднени да ангажират квалифициран персонал, чийто труд не е достатъчно заплатен, поради ниския стандарт на финансиране. Недостатъчното обезпечаване с кадри и специалисти води до понижаване качеството на предоставяната грижа и услуга;
 - Премахнатият институционален модел на грижа за възрастните хора и хората с увреждания да се компенсира с развитие на услуги за дългосрочна грижа и междусекторни услуги в семейна, или близка до семейната среда за хора, зависими от грижите на професионалисти; осигуряване на комплексна подкрепа на семействата, които полагат грижи за хора с увреждания и възрастни хора чрез развиване на форми на социални услуги в подкрепа на зависими членове на семейството, спомагащи и за трудовата реализация на лицата, полагащи грижи за тях;
 - Индивидуализиран процес на оценка на потребностите от интегрирани услуги по функции и по интензивност, който да включва детайлно проучване на особеностите на лицето, на социалното му обкръжение и предоставяната от близките му подкрепа;
 - Индивидуален избор на дейностите за подкрепа – потребителят да има правото да избира вида и степента на подкрепа, която да съответства на начина на живот и увреждането, и активно да се включва в избора и прецизирането на продължителността и интензитета на различните дейности за подкрепа;
 - Необходимо е постигане на устойчивост на предлаганите услуги в общността, финансирани по различни национални/европейски програми. Формите на социална подкрепа в общността като „Личен асистент“, „Социален асистент“, „Домашен помощник“ все още са зависими от отпускания от страна на държавата финансов ресурс, а не от наличните потребности на уязвимите групи на територията на общината;
 - Необходимо е да се доразвие и разшири дейността на Домашните социални патронажи в насока добавяне на здравна грижа, както и поддържане на жилищната хигиена, закупуване на вещи от първа необходимост, заплащане на електрическа енергия, вода, телефон и други административни услуги;
 - Разработване и въвеждане на специфични дейности в подкрепа на рискови групи,

като е необходимо да се планират мерки, насочени към осигуряване на профилактика, диагностика, лечение, рехабилитация и грижи за деца със специални потребности; осигуряване на домашно лечение на пациенти с хронични заболявания. Целевите групи са деца, хора с увреждания, хора с хронични заболявания, възрастни самотни хора, психично болни и др.

- Да се подобри капацитетът и взаимодействието при реализирането на комплексни услуги в сферата на образованието, здравеопазването, спорта, заетостта и социалните услуги при постигане на общи цели за социално включване;
- Да се предвидят целенасочени мерки за преодоляване на липсата на персонал и/или неговата недостатъчна квалификация, без което е трудно осъществимо развитието на необходимите социални услуги в малките населени места и в общината като цяло;
- Необходимо е да се организират регулярни информационни кампании във връзка с представяне и осведомяване на широката общественост за видовете, целите и целевите групи, към които са насочени социалните услуги;
- Осигуряване на възможности за непрекъснато обучение, обмяна на опит и добри практики с цел: развитие на капацитета на екипите в звената, ангажирани с управлението на социалните услуги; изследване на потребностите, планиране на вида и обхвата на услуги по превенция на рисковите фактори и услуги за целевите групи в риск; финансово планиране и ефективно управление на ресурсите; познаване и прилагане на съществуващата нормативната уредба и добрите практики за администриране и управление на социални услуги на територията.

9. СОЦИАЛНО ДОГОВАРЯНЕ

За да се разшири гражданското участие в социалната област на местно ниво е необходимо да се познават добре изискванията на социалното договаряне, което представлява форма на публично-частно партньорство между държавата, в лицето на местната власт, и т.нар. частни доставчици на социални услуги. Рамката на това партньорство е очертана в българското законодателство.

Същност на партньорството: Държавата/местните власти делегират дейностите по предоставянето на социални услуги на частните доставчици, като ролята на държавата/местните власти се ограничава до финансиране и контрол върху начина на разходване на средствата и качеството на предлаганите услуги.

Предмет на партньорството: възлагане на всички видове социални услуги, независимо от източника им на финансиране (републикански и/или местни бюджети).

Партньори: общините и частните доставчици на социални услуги. За да имат статута на доставчик на социални услуги, последните следва да са вписани в регистъра към Агенцията за социално подпомагане (АСП), а ако предоставят социални услуги за деца – да имат лицензия от Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД).

За да се утвърди социалното договаряне като успешна форма на партньорство е необходимо при провеждане на конкурсите и в процеса на договаряне да се спазват законовите изисквания, както и да се анализират и прилагат вече съществуващите добри практики на социално договаряне в редица български общини.

Според ЗСП, всички дейности – държавни или общински – в областта на социалните услуги се възлагат чрез **конкурс** или по договаряне при единствен кандидат. На практика, винаги трябва да бъде провеждан конкурс, за да се установи, че има един кандидат и ако той отговаря на изискванията, може да се премине към пряко договаряне с него.

Важно условие за легитимност и публичност на конкурсите е задължението за публикуване на обявление за провеждания конкурс в един национален и един местен всекидневник най-малко 45 дни преди датата на провеждането на конкурса. Това е позитивно разрешение, доколкото в рамките на общината е възможно да няма доставчик с достатъчен капацитет за предоставянето на социалната услуга. Така конкурсът става отворен за доставчици, които не са регистрирани на територията на общината, но които имат опит в социалната сфера и качествено могат да предоставят социалната услуга.

Чрез горепосочената конкурсна процедура могат да се възлагат всички социални услуги – **местни или делегирани държавни дейности**. Това разделяне се определя ежегодно с решение на Министерски съвет. Последното разделя дейностите в социалната, образователната и здравната сфера на такива, финансирани от републиканския и от местните бюджети. Посочва се кои дейности ще се финансират от републиканския бюджет с конкретните финансови стандарти за веществена издръжка и стандарти за работна заплата на заетите в системата лица. За местните дейности в социалната сфера само са изброени кои са *типичните* местни дейности (“домашен социален патронаж”, “трапезарии” и др.), без да се посочва схемата на тяхното финансиране. Всяка една община в рамките на финансовата си самостоятелност решава какви услуги да предлага и колко да струват те.

Процесът на социално договаряне²⁷ като форма на публично-частно партньорство, има комплексен характер. В него участват различни правни субекти – публични институции (кмет и общинска администрация, АСП) и частноправни организации (юридически лица с нестопанска цел - ЮЛНЦ и търговци). Поради особената форма на взаимодействие между различните “актьори”, е създадена изрична правна уредба, която да съчетава принципите на *публичност, императивност и ефективност* от една страна, и *свободата на договарянето и доброволността* от друга, така че да бъдат постигнати специфичните цели на процеса на децентрализация в социалната сфера.

Конкурсната процедура завършва със сключване на договор между общината и лицето, спечелило конкурса. ППЗСП очертава основното минимално съдържание на този договор, което е **задължително**. В договора се уреждат:

²⁷ Ръководство по социално договаряне и развитие на социални услуги в общността, *Български център за нестопанско право. Институт за социални услуги в общността, 2009 г.*

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Предмет на договора - вид и обем на предлаганите социални услуги (според обявлението за конкурса и в изпълнение на програмата за развитие на социалните услуги на спечелилия конкурса кандидат). За да се избегнат бъдещи спорове и проблеми при изпълнението на договора би трябвало много точно да е формулиран неговият предмет. Социалната услуга, предмет на договора, следва да бъде индивидуализирана не само по вид, но и чрез отделните дейности, които включва. В договора трябва точно да се определи и обемът на социалната услуга.

За социални услуги, делегирана държавна дейност, чието финансиране се обезпечавя със средства от републикански бюджет, чрез общинските бюджети следва да се направи и препратка към подзаконовия акт, регламентиращ финансирането на тази услуги за съответната финансова година, респективно години, ако срокът е по-дълъг. За социални услуги, местна дейност, в договора следва да се посочи, че финансирането се осигурява от общинския бюджет от собствени приходи.

Практиката показва, че най-големите резерви на общините са във връзка с предоставяне на гаранции от страна на доставчиците за правилно използване на бюджетните средства. Като регламентирането на тези гаранции има два аспекта. Единият аспект касае законосъобразното разходване на средства с оглед тяхното предназначение по пера. Другият аспект касае регламентиране на механизъм, който да гарантира качествено предоставяне на социалната услуга, предмет на договора. Обикновено в договорите се предвижда във връзка със законосъобразното разходване на предоставените бюджетни средства, доставчикът да се отчита пред общината със съответните разходни документи. И изплащането на следващия транш от средствата се обуславя от навременното представяне на пълен набор отчетни документи за разходваните средства. Доста по-трудно се регламентирант гаранции за разходване на средствата с оглед постигане на определено качество на услугата. Препоръчително е доставчикът да има задължение по договора да контролира периодично кадрите си с оглед на качеството на услугата. Обикновено от страна на общината се договаря право на нейните специалисти по социални услуги и дейности да имат достъп до потребителите за обратна връзка за качеството на услугите²⁸.

Въпросите за ограничаване на нецелесъобразното разходване на предоставените бюджетни средства²⁹ и за осигуряване на качествена услуга, изискват включване в договора на клаузи, гарантиращи възможностите на общината да осъществява контрол върху качеството и обема на предоставяните социални услуги. За целта е необходимо в договора изрично да се предвидят разпоредби, регламентиращи:

²⁸ Ръководство по социално договаряне и развитие на социални услуги в общността, *Български център за нестопанско право. Институт за социални услуги в общността, 2009 г.*

²⁹ Пак там

- осигуряване на механизъм за постоянен контрол от страна на общината по отношение на обема на предоставяните социални услуги и разходването на средствата;
- предвиждане на ясен и ефективен механизъм за контрол от страна на общината върху качеството на предоставяната социалната услуга и работата с потребителите;
- провеждане на постоянен мониторинг относно изпълнение на всички компоненти от програмата за развитие на социалната услуга, представена от доставчика;
- гарантиране използването на предоставените от страна на общината финансови средства да бъде единствено и само за целите на социалната услуга, за която е проведен конкурсът;
- препоръчително е финансовите средства да не бъдат предоставяни от страна на общината изцяло на доставчика при подписване на договора, а на траншове, след проверка за начина, по който доставчикът изпълнява своите задължения и предоставя социалната услуга;
- изискване за възстановяването на неизразходвани средства;
- предвиждане на имуществената отговорност на доставчика при неизпълнение на задълженията по договора, съответно както и отговорността на общината при неизпълнение на поетите по договора задължения;
- отчети за дейността и начина на разходване на средствата от страна на доставчика, които да се предоставят на кмета на общината периодично (на 3 или 6 месеца).

В процеса на социалното договаряне, както вече бе споменато по-горе, общината като страна по договора за възлагане на определена социална услуга изисква регламентиране на механизъм за контрол върху качеството на услугата и разходването на предоставените бюджетни средства. В случай, че общината констатира некачествено предоставяне на социалната услуга, предмет на договора, тя може да се възползва от правата, които има съгласно договора и санкциите, предвидени в него.

ЗСП предвижда и форми на обществен контрол върху системата на социални услуги. По решение на общинските съвети към съответните общини се формират Обществени съвети, които включват представители на институции, имащи отношение към социалните услуги, както и на доставчици на социални услуги. Обществените съвети, наред с другите функции, които им възлага закона, осъществяват и контрол върху качеството на социалните услуги. При установяване на пропуски и при сигнали за нарушения при предоставяне на социални услуги, Обществените съвети уведомяват писмено председателя на общинския съвет към съответната община и Инспектората към изпълнителния директор на АСП.

Доставчиците на социални услуги са определени в ЗСП. Социални услуги се извършват от държавата, от общините, физически лица, регистрирани по Търговския закон (ЕТ) и юридически лица (сред тях на равно основание се включват и ЮЛНЦ), чуждестранни физически или юридически лица от държавите - членки на Европейския съюз, или от други

държави, страни по Споразумението за Европейско икономическо пространство, регистрирани като търговци съгласно националното си законодателство.

Едноличните търговци и юридическите лица, доставчици на социални услуги като частни доставчици на социални услуги, подлежат на вписване в регистър към АСП. За да предоставят социални услуги за деца, частните доставчици на социални услуги следва да получат първо лиценз от ДАЗД по реда на Закона за закрила на детето, след което да се впишат в регистъра към АСП. Наличието на лиценз, издаден от ДАЗД и вписването на доставчика в регистъра към АСП са абсолютни предпоставки за легалното предоставяне на социални услуги за деца. За предоставяне на социални услуги на други целеви групи е достатъчно вписване в регистъра към АСП.

Частните доставчици на социални услуги в своята дейност са длъжни да спазват установените от подзаконовите нормативни актове критерии и стандарти за социални услуги. Констатираните нарушения се отбелязват в регистъра към АСП. Регистърът е публичен. На интернет сайта на АСП могат да бъдат проверени вписаните доставчици и услугите, които са заявили че осъществяват. Ежегодно до 31 май на съответната календарна година, регистрираните доставчици са длъжни да представят в АСП отчет за дейността си, свързана с предоставяне на социални услуги.

Независимо от обстоятелството, че търговци, търговски дружества и кооперации могат да предоставят социални услуги, практиката показва, че най-голям дял сред частните доставчици на социални услуги имат ЮЛНЦ. Бизнесът в България не е мотивиран да се занимава активно с предоставяне на социални услуги. Липсват стимулиращи данъчни облекчения, дейностите в социалната сфера са скъпи и са насочени към целеви групи, които не са платежоспособни.

ЮЛНЦ се явяват естественият партньор на държавата и общините при социалното договаряне и децентрализацията на социалните услуги, по редица причини, сред които:

- тяхната дейност по осъществяване на идеалните им цели е тясно свързана със социалните проблеми на обществото;
- те познават спецификата на региона, в който работят, и нуждите на местните хора, защото в дейността си са близо до тях;
- могат да привличат допълнителен финансов ресурс чрез проекти или кампании, което от своя страна е потенциална възможност за разширяване на обема на социалната услуга и повишаване на качеството ѝ;
- биха могли да ангажират доброволчески труд, което води до понижаване на цената на предлаганите социални услуги, а същевременно кадрите им имат опит в дейността, която извършват;
- по-малка бюрокрация, което осигурява по-лесен достъп до услугите.

Почти всички конкурси, проведени в страната за възлагане на социални услуги през последните години, са спечелени от ЮЛНЦ. Постепенно местните власти припознават ЮЛНЦ като надежден партньор в процеса на социалното договаряне.

Много често социалното договаряне като форма на публично-частно партньорство се съчетава с други установени форми на партньорство между ЮЛНЦ и общините. Например твърде често, за да предоставя определена социална услуга, нестопанската организация, ползва общинско или държавно имущество, предоставено ѝ по реда на Закона за общинската собственост (ЗОС) или Закона за държавната собственост (ЗДС). В тази връзка бихме могли да отбележим, че за припознаването на ЮЛНЦ като партньор, значение имат и разпоредбите в ЗОС и ЗДС, които дават възможност за предоставяне на общинско или държавно имущество при по-облекчени условия на ЮЛНЦ, действащи в обществена полза.

10. ПОЛОЖИТЕЛНИ ПРАКТИКИ

НПО представя интересите на гражданите по отношение на местните политики и като представители на гражданското общество те са призвани да защитават неговите интереси и да играят ролята на свързващо звено с местните власти. Това може да бъде постигнато чрез предоставяне на достъп до информация; осигуряване на по-добра осведоменост относно политиките и законодателните инициативи на ЕС; сключване на споразумения за партньорство и др.

Като представители и защитници на интересите на обществото, НПО могат да съдействат за повишаване информираността на населението по отношение на техните права и задължения, както и да координират взаимоотношенията между местната изпълнителна власт и населението. Така неправителствените организации могат да активират гражданите за търсене на самостоятелни решения на местни проблеми от първостепенно значение.

Като значим фактор в диалога между администрацията и гражданското общество, НПО се очертава като основния инициатор на различни инициативи, свързани с решаването на въпроси от значение за общността. Тяхната задача е да привлекат гражданите, както и представителите на бизнеса за участие в инициативи от обществен интерес

Прякото участие на обществеността в процеса на взимане на решения може да улесни местната власт, като ѝ осигури обратна връзка и я консултира. Използвайки професионалните умения и познания на специалистите, местната администрация получава повече информация, с което намалява риска от вземането на неправилни решения, които биха нанесли допълнителни поражения.

Гражданите могат да бъдат привлечени и в упражняването на контрол върху предоставянето на различни социални услуги, с което ще отпадне необходимостта от разкриване на специализирани контролни звена. От друга страна публичното обсъждане гарантира изразяването на становища от всички страни, с което се намалява социалното

напрежение. Това дава допълнителни гаранции на местната власт при изпълнение на дадено решение.

Партньорствата между гражданското общество и властта се развиват все още на проектен принцип, въпреки че правителството и парламентът имат практика да включват отделни НПО в работата на своите комисии. Като цяло обаче взаимоотношенията между местните власти и третия сектор са изградени преди всичко с цел усвояване на налични финансови ресурси от международни или държавни фондове. Само по себе това проектно партньорство може да бъде ползотворно, ако се прилагат работещи механизми за включването на гражданите в процесите на вземане на решения.

При взаимодействия с публични власти НПО се придържат към следните принципи:

- При получаване и разходване на публични средства организациите съблюдават най-високи стандарти на отчетност и публично обявяват факта, че разходват пари на българския данъкоплатец;
- Организации, които участват в планирането и управлението на публични средства, не участват в тяхното усвояване;
- Когато за осъществяване на дейността си организациите ползват публични имоти, те не променят предназначението им;
- Взаимоотношенията с публичните власти се основават на диалог, толерантност, взаимно уважение и отговорност;
- Влизат във взаимоотношения с публични власти само на принципна основа, при съвместимост с мисиите им.

Представените добри практики са от три общини в България, при които ролята на НПО е насочена не само в изграждането на среда за гражданско участие в управлението на социалната политика, но и в нейното прилагане на практика. НПО имат съществен принос в създаването на модерна законодателна среда, особено относно социалното развитие, децентрализацията, достъпа до информация, управлението на социални услуги и др.

Ето и някои от добрите практики в страната:

1. **Община Русе** има интересни практики в развитието на социалната политика и предлагането на социалните услуги с подкрепата на гражданското общество.

Повече от 20 години община Русе трупа опит и практики в работата си с НПО. Първите прояви датират от далечната 1995 г., когато Клубът „Отворено общество“ започва работа с финансовата подкрепа на Фондация „Чарлз Стюърт Мот“. С договор между клуба и фондацията през юли 2001 г. се създава Благотворителен фонд „Русе“.

Целта на фонда е да стимулира набирането на средства от русенски дарители и разпределянето им за приоритетните нужди на местната общност, като се спазват определени условия. Фондация „Чарлз Стюърт Мот“ удвоява получените от фонда парични дарения. За целта дарението трябва да отговаря на следните условия: набраните средства да са получени като безвъзмездна финансова помощ от местни източници – граждани,

фирми, институции, местни власти; набраните средства (включително и с реципрочното финансиране от фондацията) могат да се разходват единствено и само за три цели:

- 1) деца и младежи в неравностойно положение;
- 2) хора в трета възраст;
- 3) жизнена среда (средата, в която хората работят, живеят и почиват).

За да се удвои стойността на дарените средства, Фондация “Чарлз Стюърт Мот” изисква получената сума да достигне левовата равностойност на 5000 долара. Разходването на средствата на Благотворителния фонд става чрез финансиране на проекти на русенски нестопански организации. Те се избират от Клуб “Отворено общество” чрез конкурс или по воля на дарителя. Постъпилите средства във Фонда са се удвоявали до 30 юни 2003 г., а разходването им е трябвало да стане до 31 декември 2003. Клуб “Отворено общество” предлага на община Русе да му се предостави целево дарение за ремонт на детски площадки в града. С решение на Общински съвет общината предоставя на клуба целево дарение в размер на 30 000 лева. Сумата е удвоена от Фондация “Мот”, след което се организира конкурс за нестопански организации, които кандидатстват с проекти за ремонт на 14 детски площадки. Условието на конкурса се изработват съвместно от общинските и клубните служители. Изпълнението на одобрените за финансиране проекти се договаря между Клуб “Отворено общество” и съответната нестопанска организация, която от своя страна може да наема подизпълнители. В резултат на така успешно проведената инициатива 14 детски площадки в града са ремонтирани.

Клубът се утвърждава като единствен ресурсен център, подпомагащ НПО, а от услугите му са се ползвали и организации от съседните области. Организацията продължава да работи и след края на проекта за утвърждаване на демократичните ценности, развитие на нестопанския сектор, установяване на диалог между гражданите и местната власт, учене през целия живот и др. Основната обединителна идея във всички инициативи на клуба е участието на гражданите в изграждането и функционирането на институциите, във формирането и спазването на местните и регионални политики, в установяването на партньорства за развитие.

В изпълнение на своята мисия клубът организира обучения, дискуссионни форуми, кани политици и хора на изкуството, подкрепя издания и работи за демократизацията на местно ниво.

Днес практиката на община Русе³⁰ е доста по-богата и разнообразна, що се отнася до партньорството ѝ с неправителствения сектор и главно в предоставянето на конкретни социални услуги за управление на доказали се местни НПО, демонстрирали през последните години институционален потенциал и експертиза.

Списъкът от социални услуги, предоставени за управление от НПО, е доста богат и разнообразен. Той говори за разбиране, подкрепа, активност и местен потенциал.

³⁰ <https://www.ruse-bg.eu/pages/613/index.html>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Партньорствата, развиващи социални дейности и услуги, са утвърдени и непрекъснато се разширяват. Ето и какви социални услуги са предоставени за управление на местните НПО:

- **Русенската Католическа организация „Каритас“** обслужва:
 - Дневен център за деца и младежи с увреждания „Милосърдие“ с Целева група: деца с увреждания и Дейности: Логопедични услуги; психологическа диагностика; консултиране и терапия; педагогическа работа; кинезитерапия; социална работа; музикотерапия; арттерапия;
 - Център за обществена подкрепа „Том Сойер“;
 - Приют за лица „Добрият Самарянин“;
 - Център за социална рехабилитация и интеграция за бездомни и лица в риск;
- **Сдружението „Дете и пространство“** обслужва:
 - Дневен център за деца с увреждания – седмична грижа „Мечо Пух“ Целева група: деца от 3 до 18 г. с двигателни, зрителни, ментални и множествени увреждания, диагностицирани с протокол от ЛКК, епикриза от лекар-специалист или ТЕЛК, и техните семейства от община Русе. Социалната услуга предлага: 1. Дневна грижа (дневна, полудневна, почасова); 2. Седмична грижа; 3. Индивидуална терапевтична работа: ерготерапия; кинезитерапия; комуникативни и логопедични интервенции; психологическа подкрепа. 4. Организиране на терапевтични ателиета; 5. Групова терапевтична работа; 6. Консултиране на родители.
 - Дневен център за деца с увреждания – седмична грижа Ранна интервенция гр. Русе. Дневният център за деца с увреждания - седмична грижа (Програма ранна интервенция) предоставя комплекс от социални услуги, които са насочени към създаване на условия за цялостно обслужване на потребителите. Предоставяне на комплексна подкрепа на родителите и детето възможно най-рано с цел придружаване и подкрепа на връзката родител – дете. Съставя се и се провежда комплексна възстановително-рехабилитационна програма. Услугата се предоставя както в центъра, така и на терен/ родилно отделение, отделение за доотглеждане и лечение на недоносени деца, домашна среда. Всички услуги включват домашни посещения и работа в домашна обстановка на кинезитерапевта и ерготерапевта, а при необходимост и на други специалисти. 1. Ранна интервенция за деца с висока степен на недоносеност. 2. Дневна, полудневна и почасова грижа за новородени и деца от 0 до 3 г. с увреждания, хронични заболявания или ниско тегло. 3. Седмична грижа - Краткосрочно приемане на майката и новороденото с увреждане или ниско тегло в ДЦДУ – СГ. 4. Ерготерапия при недоносени и новородени деца с увреждания - ранна интервенция в домашна среда. 5. Ранна интервенция за деца със зрителни нарушения. 6. Консултиране на родители на новородени, недоносени и деца с физически и психически увреждания от 0 до 7 години;

- Дневен център за пълнолетни лица с увреждания с Целева група: Лица с увреждания от 18 до 29 г., които се нуждаят от работа със специалисти за разширяване на възможностите за социално включване, диагностицирани с протокол от ЛКК, епикриза от лекар-специалист или ТЕЛК, и техните семейства от Община Русе. Социалната услуга предоставя: 1. Дневна грижа (дневна, полудневна, почасова); 2. Индивидуална терапевтична работа: ерготерапия; кинезитерапия; комуникативни и логопедични интервенции; психологическа подкрепа. 3. Организиране на терапевтични ателиета; 4. Групова терапевтична работа с младежи с увреждания; 5. Консултиране на родители;
- Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания – 2. Целева група: Деца с тежки /предимно физически/ увреждания на възраст от 3 до 18 години - случаи на заместваща грижа – предоставяне на възможност за почивка на родителите и/или грижещите се за дете със специални нужди за кратък период (до две седмици) и понякога, с цел да бъдат те подпомогнати да продължат да се грижат за детето постоянно. Основни дейности: Задоволяване ежедневните потребности на децата и постоянна грижа; Задоволяване здравните потребности на децата; Психологическа подкрепа; Възпитателни, Обучителни и Терапевтични дейности; Медицинска рехабилитация; Социална интеграция;
- Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания - „Вяра“. Целева група са: Деца с тежки (предимно физически) увреждания на възраст от 3 до 18 години, случаи на заместваща грижа – предоставяне на възможност за почивка на родителите и/или грижещите се за дете със специални нужди за кратък период (до две седмици) и понякога с цел да бъдат те подпомогнати да продължат да се грижат за детето постоянно. Основни дейности: Задоволяване ежедневните потребности на децата и постоянна грижа; Задоволяване здравните потребности на децата; Психологическа подкрепа; Възпитателни дейности; Обучителни дейности; Терапевтични дейности; Медицинска рехабилитация; Социална интеграция;
- Център за социална рехабилитация и интеграция - Детски кът за развитие;
- **Сдружението Еквилибриум обслужва:**
 - Дневен център за деца с увреждания до 18 г., към Обединени детски услуги (ОДУ) „Слънчо” – Русе. Целевата група е: Деца с увреждания до 18 г. Дейностите са: Социални услуги, които създават условия за цялостно обслужване през деня на деца до 18-годишна възраст с физически и/или психически увреждания, които се нуждаят от ежедневна рехабилитация и психотерапевтична подкрепа. „Дневен център за деца с увреждания“ предоставя услуги и за семействата на децата. Услугите за децата в „Дневен център за деца с увреждания“ са почасови и целодневни. Услугите за родителите в „Дневен център за деца с увреждания“ са под формата на индивидуални консултации със специалистите, които работят с детето в

- Центъра, по проблемите на общуването с тяхното дете, по въпросите, отнасящи се до специалните грижи за детето вкъщи.
- Звено „Майка и бебе” (ЗМБ) към Обединени детски услуги (ОДУ) „Слънчо” – Русе. Целевите групи на ЗМБ са: бременни в последния триместър на бременността; майки с деца на възраст 0-3 год., при които има риск от изоставяне; деца над 3 годишна възраст, постъпващи със своите майки в ЗМБ. ЗМБ е социална услуга в общността, която предоставя временно настаняване (до шест месеца) на бременни жени или майки и техните деца, при които има риск от изоставяне. Услугата насърчава родителската привързаност, подпомага младите майки чрез социално, психологическо и юридическо консултиране и подкрепа;
 - Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ) „Надежда”. Целеви групи: Лица до 18-годишна възраст (деца), за които до момента на настаняването им в ЦНСТДМУ няма възможност да бъдат отглеждани в биологичното им семейство, в семейството на близки и роднини или в приемно семейство; Лица от 18 до 29-годишна възраст (младежи), за които не е възможно да бъдат подкрепени в семейството или да водят самостоятелен начин на живот. Дейността на ЦНСТДМУ „Надежда” е резидентна услуга, която осигурява дългосрочна комплексна грижа за деца и младежи с увреждания, в сигурна и защитена среда, близка до семейната. Тя гарантира подкрепа, съобразена изцяло с индивидуалните нужди и особености на потребителите. Те получават ежедневни грижи от подготвен персонал, достъп до здравна помощ, включване в образователната система, осигуряване на развиващи терапевтични и рехабилитационни дейности, възможности за социализация и интеграция в общността;
 - Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ) „Любов”. Целеви групи: Лица до 18-годишна възраст (деца), за които до момента на настаняването им в ЦНСТДМУ няма възможност да бъдат отглеждани в биологичното им семейство, в семейството на близки и роднини или в приемно семейство; Лица от 18 до 29-годишна възраст (младежи), за които не е възможно да бъдат подкрепени в семейството или да водят самостоятелен начин на живот. Дейността на ЦНСТДМУ „Любов” е резидентна услуга, в която са настанени деца и младежи с комплексни увреждания. Услугата гарантира подкрепа, съобразена изцяло с индивидуалните нужди и особености на потребителите. Тя предоставя условия на живот, близки до семейната среда. Потребителите получават ежедневни грижи от квалифициран персонал, достъп до здравна помощ, включване в образователната система, осигуряване на развиващи терапевтични и рехабилитационни дейности, възможности за социализация и интеграция в общността;
 - Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ) „Розовата къща” към Комплекс за социални услуги за деца и семейства (КСУДС) – Русе;

- Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с потребност от постоянни медицински грижи (ЦНСТДМУПМГ) към Обединени детски услуги „Слънчо” – Русе;
- Център за обществена подкрепа към Комплекс за социални услуги за деца и семейства (КСУДС) – Русе;
- Център за работа с деца на улицата към Комплекс за социални услуги за деца и семейства (КСУДС) – Русе;
- **Българският Червен Кръст** обслужва Центъра за работа с деца на улицата. Целева група: деца на възраст от 7 до 18 години. Основните потребители на услугата са деца на улицата, деца, идентифицирани като negliжирани, за които е установена липса на родителска грижа и контрол; деца, които пребивават на улицата, но вечер се прибират в дома си; деца, необхванати от образователната система или отпаднали от нея, в училищна възраст, застрашени от отпадане от училище; деца, жертва на злоупотреба, насилие, унизително отношение, експлоатация или всякакво друго нехуманно отношение или наказание в или извън семейството си. Дейности: Образователна подкрепа. Мобилна социална работа – за идентифициране и локализиране на деца на улицата. Здравни грижи. Програма за жизнени умения и изграждане на навици за самостоятелен живот и интеграция в обществото. Трудотерапия, арттерапия.
- **Фондация „Трета възраст“** обслужва Дневен център за стари хора. Целева група: Самотни възрастни хора, изолирани в тесния кръг на своите проблеми, лишени от социални контакти; хора в нетрудоспособна възраст, напуснали активния живот, имащи потребност да преодолеят психологическата бариера, която ги кара да се чувстват ненужни, и да им осигури условия за взаимопомощ; възрастни хора, запазили активното си отношение към социалния живот, които имат възможност за културни и социални изяви. Дейности: Дневен център за стари хора предоставя комплекс от социални услуги в общността, които създават условия за цялостно обслужване на самотно живеещи възрастни хора от гр. Русе през деня, с капацитет 50 потребители, свързани с осигуряването на топла храна, задоволяване на ежедневните битови, здравни и рехабилитационни потребности, както и потребностите от организация на свободното време и личните им контакти.
- **Център за консултиране и кратка терапия „Решение“** обслужва:
 - Дневен център за пълнолетни лица с увреждания;
 - Защитено жилище за лица с психични разстройства;
 - Център за социална рехабилитация и интеграция;
- **Фондация „Приятелска подкрепа“** обслужва 3 Защитени жилища за лица с умствена изостаналост;
- **Сдружение „Център Динамика“ – гр. Русе** обслужва Кризисен център за лица, пострадали от домашно насилие и трафик на хора;
- **Съюз на слепите в България** обслужва Център за социална рехабилитация и интеграция на незрящи – (ЦСРИН – Русе). Целева група: пълнолетни, зрително затруднени лица със загубена работоспособност над 51% - освидетелствени от

ТЕЛК и живеещи на територията на община Русе. Дейности: В Центъра се осъществява почасова социална рехабилитация и интеграция за незрящи лица, включваща основна рехабилитация на зрително затруднени лица, социално-правни консултации, административна помощ, образователно и професионално ориентиране, психологическа подкрепа, здравни грижи, обучения по ориентиране и мобилност, брайл, полезни умения, готварство, работа с компютър чрез специализирана говореща програма за незрящи, музико-, занимателна и арттерапии. Центърът е приятно място за ползотворно осмисляне на свободното време, за срещи и разговори с приятели по съдба. Работата на екипа с потребителите на услуги в центъра цели: създаване на условия за разгръщане на ресурсите на зрително затруднените и изграждане на система от механизми, компенсирани дефицитите и повишаващи тяхната самостоятелност в ежедневието; създаване на предпоставки на хората със зрителни увреждания да упражняват контрол над собствения си живот, оставяйки в общността.

Съществува и фирма „**Център за психично здраве**“ Русе ЕООД, която е лицензирана и предлага следните социални грижи:

- Защитено жилище за лица с психични разстройства;
- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства – 1;
- Център за настаняване от семеен тип на пълнолетни лица с психични разстройства „Света Петка“ – 2;
- Център за настаняване от семеен тип „Райна Гатева“ – 3;
- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства „Райна Гатева“ – 4.

2. В община Пазарджик има редица примери за предоставяне на парични средства на НПО при изпълнението на съвместни проекти, като размерът им и за какво са предназначени се определя в споразумения между НПО и общината.

Социалната политика на община Пазарджик е насочена в следните направления:

- Политиката по отношение на социално уязвимите групи е съобразена с динамиката на развитие на структурните промени в социалната сфера и европейските изисквания, заложи в нормативните актове, регламентиращи предоставянето на социалните услуги;
- Децентрализацията при управлението и финансирането им се основава на приоритетите и насоките в областта на социалната политика, приети с различни документи;
- Ориентиране на социалните услуги към най-уязвимите групи: лица с увреждания, самотни родители, възрастни и деца, застрашени от попадане в институции;
- Преминаване към алтернативни форми на социални услуги, предоставяни в общността, съобразно потребностите на хората от общината;

- Привличане на партньори при предоставяне на социални услуги – други институции, НПО и бизнес, с оглед подобряване на социалната интеграция и качеството на живот на хората.

И в община Пазарджик инициативите датират още от края на миналия век. Проект “Да помогнем заедно на хората от третата възраст” е реализиран от Областния съвет на БЧК с подкрепата на Американския червен кръст. При този проект общината е била поела задължението да изплаща възнаграждения на персонала в разливочната, да закупува миещите и почистващи препарати и част от хранителните продукти. Подобен пример е и проект “Да върнем децата в училище” отново на БЧК съвместно с Австрийския червен кръст и Германския червен кръст. В този проект общината е участвала, като е заплащала режимните разноски по приготвяне на храната за няколкостотин деца на социално слаби семейства и деца от ромски произход (броят е различен в различните години и се движи от 100 до 450). По същия проект съгласно сключения договор общината е предоставяла и парични средства за администриране на дейността, като е отделяла по 1 лев годишно на дете.

Към момента³¹ в **Обществения съвет за партньорство (Клуба на НПО)** има регистрирани 22 НПО, работещи с различни целеви групи деца и лица в социален риск. 19 от тях са доставчици на 24 социални услуги – делегирани от държавата дейности, които общината е обявила за изпълнител чрез конкурс. В община Пазарджик се предоставя почти целият пакет от социални услуги, регламентирани в ЗСП и ППЗСП, като през последните години общината се стреми да разкрива нови и иновативни социални услуги, от които имат нужда потребителите.

Защитените жилища са 3 броя за лица с ФЗ и ИЗ и **Наблюдавано жилище** за младежи, напускащи институции. В Защитените жилища са изведени хора от специализираните институции за лица с увреждания. Предоставянето на услугата цели деинституционализацията и интегрирането в общността на тези лица и придобиването на умения и навици за самообслужване в среда, близка до семейната. Услугите са предоставени за управление на НПО.

В **Центъра за настаняване от семеен тип** доставчик на социалната услуга е Българският червен кръст. Центърът е с капацитет 15 места. В него се настаняват безпризорни деца, чиито семейства са в тежко емоционално или финансово състояние, изоставени са от родителите си, заплашени са от физически и психически тормоз. Социалната услуга, предоставяна в центъра е комплексна - обучение, хранене, предоставяне на възможности за социални контакти. Екип от обучени специалисти работи на терен с родителите на тези деца. Престоят на децата е краткосрочен, като работата на екипа е насочена към реинтеграцията на всяко дете в общността.

³¹ <http://vision-bg.com/naso.bg/images/files/Pazardjik.pdf>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Център за настаняване от семеен тип за възрастни с деменция. Разкрит е в края на 2011 г., като държавно делегирана дейност. Това е комплекс от социални услуги, предоставени на възрастни с деменция, които са насочени към задоволяване на ежедневните им потребности. Изготвят се и индивидуални програми за социална интеграция. Капацитетът е 10 потребители. Услугата се управлява от НПО.

ЦСРИ и ЦНСТ за лица с психични заболявания. Доставчик на тези социални услуги с капацитет 32 и 15 места са НПО. Услугите са насочени към: подпомагане и защита на лицата с психични проблеми, изразяващи се в обучение и подкрепа за самостоятелно справяне с проблеми, лично духовно израстване и интеграция в обществото. Тук функционира иновативна социална услуга, която обединява здравни и социални дейности за преодоляване на изолацията на клиентите.

ЦСРИ за лица с физически увреждания за възрастни и за деца. Намират се в гр. Пазарджик и се управляват от НПО, като делегирана от държавата дейност. Извършват се дейности по рехабилитация, социално-правни консултации, индивидуални програми за социално включване с капацитет от 60 места.

Обществена трапезария за социално слаби и възрастни хора Доставчик на социалната услуга е ОБС на БЧК. Трапезарията е с капацитет 120 клиента, от които 20 са болни и трудноподвижни. На тях храната се доставя по домовете им.

Дневен център за възрастни с увреждания – 3 броя. Това е социална услуга, която предоставя ежедневно на 60 потребителя от 8 села и от града социална рехабилитация, кинезитерапия и психологична помощ, както и топла и питателна храна. Доставчици на услугата са НПО.

ЦСРИ за лица с онкологични проблеми. Иновативна социална услуга, която предлага медицинска консултация, извършва превенция и предлага пълен пакет социални и здравни услуги за потребителите. Капацитетът на услугата е 30 потребители и се предоставя от НПО.

Предоставяне на право на ползване на общинско недвижимо имущество е друга форма на партньорство между Община Пазарджик и НПО. Тя предоставя общински недвижими имоти за развиване на дейността им. Отделни постройки са предоставени на Младежки образователен център - къща на два етажа на улица "Мария Луиза". Един етаж от тази къща се ползва и от Сдружение "Егида", което е местно поделение на БАЛИЗ. Отделна самостоятелна къща е предоставена и на Фондация "ИГА" (Инициативи за гражданска активност) за изпълнение на дейности по проект "Местен пробационен център", изпълняван съвместно с Общината.

3. **Община Варна** също има дългосрочен опит в работата си с гражданския сектор. Още в ранните години на демокрацията общината предприема стъпки да финансира НПО, чрез т.нар. Социална програма, която е приета след решение на Общинския съвет за приемане на годишния бюджет (заложената сума за финансиране по програмата е предвиждана всяка година в общинския бюджет). Финансирането се е извършвало по две основни линии: чрез целево финансиране на НПО по подадени от самите НПО

предложения (проект) и чрез организиране на т.нар. тематични конкурси. При обсъждането на приоритетните области и бюджета на Социалната програма предложения са правени и от НПО от община Варна, както и други представители на общинските органи и администрация. Предложенията на НПО са подавани в следния вид:

- Молба да бъдат включени в Програмата;
- Подробно описание на дейността/проекта;
- Подробна план-сметка/ бюджет - разбивка по пера.

Предложенията се гледани и одобрявани от комисия, сформирана от кмета на общината, в която са влизали представители от различните дирекции. При разглеждането на предложенията Комисията е отчитала приоритетите на общината за съответната година и финансовите ѝ възможности. С общо решение на Комисията се е залагала предложената от организацията сума, или определената от комисията по-малка сума. Някои предложения на НПО са били прехвърляни за финансиране през следващата година.

Социалната програма се е разглеждала и от постоянните комисии “Социални дейности” и “Финанси и бюджет” към Общински съвет Варна. След одобрението на Социалната програма от Общинския съвет изпълнението на всяка дейност/проект, заложен в нея, е започвало със сключване на Договор между общината и съответното НПО изпълнител. Условиата, срокът и отчетността са били залегнали в договора.

Преди стартиране на дейността/проекта е отпускан аванс. След изпълнение на дейността/проекта и представяне на необходимите финансови документи е превеждан и остатъкът от сумата.

Другата възможност за финансиране в рамките на програмата е била чрез договаряне след проведен конкурс, обявен по определена тема и със съответен срок за изпълнение на одобрените проекти. През 2004 г. Община Варна е финансирала 7 проекта на организации, работещи по проблемите на наркоманиите, и 21 проекта на НПО на и за хора с увреждания. Само през 2004 г. община Варна е предоставила 84 000 лв. на НПО, които са използвани за финансирането на 21 социални проекта. От 2005 г. социалните проекти се финансират по нова схема според решение на Общинския съвет от комисията по социални дейности. Според тази формула организациите получават авансово 80 на сто от исканата сума, като другите 20 процента се превеждат след приключването на проекта.

Работеща активно с НПО още в първите години на демокрацията, община Варна³² е създала добри условия и традиции за партньорство в социалната сфера с неправителствения сектор, който е успял да изгради местен капацитет и необходимата проектна култура. Натрупаният опит и експертиза се разгръщат особено много през следващите години и дават своите добри резултати. В резултат на това се предлага особено богат набор от социални услуги, от които се възползват уязвимите социални групи.

³²<http://www.varna.bg/bg/articles/>

Услугата „Наблюдавано жилище“ се предоставя за управление на Сдружение „Гаврош“. Сдружението предлага още **Защитено жилище за лица с умствен а изостаналост**;

Центърът за обществена подкрепа на този етап е предоставен на Фондация „Владиславово“, която предоставя комплекс от социални услуги за деца и семейства в риск – семейно консултиране, семейно планиране, услуги по превенция за отпадане от училище, превенция и подкрепа на деца, жертви на насилие, работа с деца със специални образователни потребности и др. Фондация „Владиславово“ управлява още **Ресурсния център на хора в неравностойно положение, Центъра за обществена подкрепа и Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца в неравностойно положение**.

Услугата **Кризисен център за деца**, който е с капацитет 20 места, е предоставена за управление на Фондация „Ес О Ес семейства в риск“.

Кризисният център, който е с капацитет 10 места, също се управлява от Фондация „Ес О Ес семейства в риск“. Той предоставя: комплекс от социални услуги за лица, жертви на насилие или трафик, насочени към задоволяване на ежедневните им потребности, временен подслон, храна и медицинска помощ, специализирана психологическа, социална и юридическа подкрепа, изготвяне на индивидуални програми и др.

Фондацията изпълнява и различни социални дейности в **Центъра за социална рехабилитация и интеграция**. Това са:

1) Програма “Възстановяване и защита”, включваща:

- Телефонно кризисно консултиране;
- Психологическо консултиране;
- Психотерапия;
- Фамилна терапия;
- Групи за взаимопомощ от жени, преживели домашно насилие;
- Информационно-разяснителни консултации по Закон за защита срещу домашно насилие (ЗЗДН);
- Помощ при изготвянето на молби по ЗЗДН;
- Издаване на удостоверение за ползвани социални услуги;
- Изготвяне на психологическо становище, във връзка със защита по ЗЗДН;
- Представителство във ВРС;
- Юридически консултации по ЗЗДН, ЗЗД, ГПК и НПК;
- Социално застъпничество;
- Насочване към институции, доставчици на социални услуги, правозащитни организации и др.
- Хуманитарна помощ.

2) Програма “Превенция”, включваща:

- Превантивно-обучителна програма, съдържаща модули за превенция на насилие, трафик, дискриминация и др.;
- Програма за овластяване, съдържаща модули за социални умения, човешки права и др.;
- Обучения за професионалисти от помагащите професии, полицейски служители, съдии и др.;
- Кампании сред широката общественост;
- Изследователска и издателска дейност.

Фондация „Ес О Ес семейства в риск“ управлява и **Центъра за социална рехабилитация и интеграция на лица жертви на насилие.**

Център за социална рехабилитация за хора с увреждания с капацитет 30 места осигурява услуги за обучения и жизнени умения и е предоставен за управление на Сдружение за подкрепа на лица с умствени затруднения. На сдружението е предоставен и **Дневният център на пълнолетни лица с увреждания.**

Функционират два **Центъра за социална рехабилитация и интеграция за възрастни с увреждания**, които са предоставени за управление на Сдружение „Агенция за социално развитие „Вижън“. Освен това сдружението управлява и **Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца с увреждания.**

Центърът за лица с увреждания е предоставен на Сдружение „Семеен център – Мария“.

Защитено жилище за лица с умствена изостаналост е предоставено на СНЦ „Аугуст Мозер“.

Защитено жилище за лица с психични разстройства е предоставено на Асоциация за психосоциална защита „Адаптация“.

Център за социална рехабилитация и интеграция за деца с увреждания е с капацитет 50 места и е предоставен за управление от Фондация „Карин дом“. Фондацията управлява и **Център ранна интервенция за предотвратяване изоставането на децата с увреждания.**

В **Центъра за социална рехабилитация и интеграция** се обслужват 60 деца със специални образователни потребности. Той е предоставен за управление на Фондация „Радост за нашите деца“.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на възрастните с увреден слух с капацитет 40 места е предоставен за управление на Съюза на глухите в България.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на хора с увреждания е предоставен на СНЦ „Шанс на хора с увреждания“. Сдружението управлява още **Центъра за равни възможности на хора с увреждания** и **Бизнес център за хора с увреждания.**

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Центърът за възрастни с увредено зрение с капацитет 40 места е предоставен за управление на Фондация „Съпричастие“.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на възрастни жени е предоставен за управление на Асоциацията „Да съхраним жената“.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция за пълнолетни лица с увреждания е предоставен за управление на Сдружение „Младежки Алианс Варна“.

В **Центъра „Домашни грижи“** се обслужват 80 хронично болни хора с трайни увреждания над 65 години. Това са самотно живеещи хора, хора с трайни увреждания, с хронични заболявания, лица непритежаващи собственост, която може да бъде източник на допълнителни доходи. Той е предоставен за управление на БЧК.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция за възрастни хора с психични разстройства е предоставен за управление на Фондация „Равен шанс Варна“.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на хора, злоупотребяващи с алкохол или зависими се управлява от Сдружение „Живот без алкохол“.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция за деца с психични разстройства е предоставен за управление на Фондация „Фамилна зона“.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция за лица напуснали пеницентриалните заведения е предоставен за управление на Сдружение „Алтруист“.

Домът за стари хора „Сети Иван Златоуст“ е предоставен за управление на фирма „Вип Джино“ ООД.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция за деца и ученици с дисфазия на развитието, хиперкинетично разстройство на поведението е предоставен за управление на фирма Сенекс ЕООД.

От представената информация се вижда, че община Варна е натрупала дългогодишен богат опит за работа с НПО и аутсорсването на различните социални услуги на представителите на третия сектор.

В заключение, анализът на социалната практика в България показва наличието на добри примери на публично-частно партньорство в процеса на инициране и предоставяне на социални услуги в общността. В същото време остава предизвикателството как тези добри примери да прераснат в устойчив модел на партньорство в реализирането на местната социална политика. Пред НПО и общинските администрации в цялата страна стоят няколко основни задачи:

- да договорят общите и специфичните си отговорности в цялостния процес по планиране, финансиране, мониторинг и оценка на социалните услуги в общността, които да отговарят на местните потребности и ресурси;
- да тестват в практиката този договор и да го превърнат в модел за устойчиво партньорство, който да се прилага в местната социална политика независимо от промените в мениджмънта, на който и да е от партньорите;

- да инициират застъпнически кампании и законодателни инициативи (като част от модела на партньорство), с които да въздействат върху приоритетите в социалната политика на държавата;
- да стимулират развитието на социалните услуги на национално и на местно ниво и да предлагат работещи инструменти за защита на правата и интересите на хората в неравностойно положение.

Отчитайки реалностите по отношение на финансовото състояние на повечето общини в България, е изключително важно всяка местна власт в лицето на общинската администрация и общинския съвет да осъзнае какъв капацитет от знания, опит и компетенции може да открие в лицето на НПО и да се възползва от този ресурс на основата на едно коректно и добро партньорство за реализацията на дългосрочната си социална политика.

11. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В контекста на изложеното в настоящото проучване могат да бъдат направени няколко основни извода:

- Паралелното разглеждане на предизвикателствата, пред които е изправена социалната политика на България, и тези, характерни за Област Хасково и Община Стамболово, доказва актуалността на едни и същи проблеми както на национално, така и на регионално и местно ниво. В тази връзка те се обособяват като ключови приоритети, залегнали както в Националните програми за реформи, така и в стратегия „Европа 2020“.
- Всеки от очерталите се актуални социални проблеми се явява или обуславящ фактор за бедност и социално изключване, или пък следствие от негативните обществени явления като обезлюдяване и безработица. В тази връзка, мерките са насочени към тяхното трайно преодоляване и имат не само последващ, но и превантивен характер.
- При решаването на социално-икономическите проблеми се дава голям приоритет на координираните действия на НПО сектора и на представителите на публичните власти, което цели увеличаване ефективността на крайния резултат и ускоряване на напредъка към постигане на целите за интелигентен, социален и устойчив растеж.

Анализът на социалната практика в Област Хасково и в Община Стамболово показва наличието на ограничен брой примери на публично-частно партньорство в процеса на инициране и предоставяне на социални услуги в общността. В същото време, остава предизвикателството как тези добри примери да се увеличат и да прераснат в устойчив модел на партньорство в реализирането на местната и регионална социална политика. Пред НПО и общинската администрация стоят няколко основни задачи:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- да договорят общите и специфичните си отговорности в цялостността на процеса по планиране, финансиране, мониторинг и оценка на социалните услуги в общността, които да отговарят на местните потребности и ресурси;
- да тестват в практиката този договор и да го превърнат в модел за устойчиво партньорство, който да се прилага в местната социална политика, независимо от промените в мениджмънта на който и да е от партньорите;
- да инициират застъпнически кампании и законодателни инициативи (като част от модела на партньорство), с които да въздействат върху приоритетите в социалната политика на държавата, да стимулират развитието на социалните услуги на национално, регионално и местно ниво и да предлагат работещи инструменти за защита на правата и интересите на хората в неравностойно положение.

12. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Аархуска конвенция, <http://bg.euabc.com/word/2>
2. Актуализирана стратегия за заетостта на Република България 2013-2020 година
3. Анализ на ситуацията на МИГ Стамболово-Кърджали 54, Декември 2016 г.
4. Бяла книга: ефективна подкрепа чрез социални услуги за уязвимите групи в България, 2009
5. Взаимодействие между гражданския сектор и местната власт, Проект „София, Плевен, Сливен – добро управление в полза на гражданите“, финансиран от ОП „Административен капацитет“, съфинансирана от ЕС чрез ЕСФ
6. Георги Шопов, „Място и роля на НПО в социалната защита на населението“, Клуб Икономика 2000
7. Доброволна рамка за качество на социалните услуги
8. Доклад Добри европейски практики: Практиката „Група на обединени кооперации“,
9. изготвен от Амедео Дуранти, COOSS Marche Onlus
10. Доклад Добри европейски практики: „Социален местен план“, изготвен от Andrea
11. Scocchera, COOSS Marche Onlus
12. Доклад Добри европейски практики: „Практиката Занзибар“, изготвен от Сауро
13. Пенанкиони, COOSS Marche Onlus
14. Доклад Добри европейски практики в областта на ефективното сътрудничество на непреватилествени организации, работещи в социалната сфера, изготвен от Гергана Панайотова - Експерт за анализиране и адаптиране на добри европейски практики по Проекта Европейската харта за местно самоуправление
15. Европейски практики и модели на участие при вземане на решения на местно ниво, Програма за трансгранично сътрудничество по ИПП България-Сърбия.
16. Желка Генова, Веселина Жекова, „Третият сектор“ и местното самоуправление (за резултатите от едно изследване).
17. Закон за социално подпомагане.
18. Индекс на устойчивостта на неправителствените организации в България през 2017 г.
19. Капка Панайотова, Гражданското участие –институционализирано присъствие на гражданите във вземането на решения, Център за независим живот, ФРМС.
20. Кодекс на добрите практики за гражданско участие в процеса на вземане на решения, Одобрен от Конференцията на МНПО на заседанието ѝ на 1 октомври 2009 г., Съвет на Европа.
21. Консултации с гражданското общество относно европейски политики в страните членки на ЕС, Европейски университетски институт, Италия, 2011.
22. Мирослава Даковска, Гражданското участие в процесите на вземане на решения и взаимодействие с публичните институции, Научни трудове на Русенки университет.

23. <https://www.bg-ikonomika.com/2014/10/1.html>, Предмет и метод на социалната политика като наука и практика.
24. Наръчник „Интегрирани ползи за цялото общество: „Добри европейски практики и модели за ефективно сътрудничество и координирани съвместни действия между социалните НПО“.
25. Насоки за гражданско участие на Съвета на Европа, септември 2017.
26. Национална стратегия за детето 2008-2018
27. Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020
28. Национална стратегия за дългосрочна грижа
29. Национална стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“
30. Национална програма за безопасност и здраве при работа 2018-2020 г.
31. Обществени консултации-инструмент за модерни отворени политики, Ръководство за практически насоки за прилагането на Наредбата за провеждане на обществени консултации на територията на Столична община.
32. Проект "Демокрацията е процес", Фондация Дарик и Репортери без граници, <http://www.mediapool.bg/nepoznatata-shveitsarska-pryaka-demokratiyanews228875>.
33. Проучване на практиката в дейността на консултативните съвети в страните от ЕС, Индъстри Уоч Груп, 2009.
34. Регионален закон № 9 от 13 май 2003 г. на регион Марке.
35. Ръководство по социално договаряне и развитие на социални услуги в общността, *Български център за нестопанско право. Институт за социални услуги в общността, 2009 г.*
36. COM (2000) 11, „Комисията и неправителствените организации изграждане на по-силно партньорство“.
37. COM (2002) 704.
38. Стратегия за развитие на държавната администрация 2014-2020 г.
39. Участие на НПО в процеса изработване на политики и закони, Сравнителен анализ, Български център за нестопанско право.
40. Интернет страници:
<http://www.londonlovesbusiness.com/business-news/management/do-you-know-what-a-social-enterprise-is-really-these-10-amazing-examples-use-business-to-change-the-world/8930.article>

<https://www.ruse-bg.eu/pages/613/index.html>